

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΜΙΚΡΟΒΑ
(Α.Μ.: 1012201903033)

Θέμα: «Η μελέτη της στρατηγικής του Μεγάλου Αλεξάνδρου από τους ηγέτες του 20ού αιώνα: Η αξία της Ιστορίας»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ιωάννα-Σουλτάνα Κοτσώρη

Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ελένη Ζυμή

Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή	4

Α΄ Κεφάλαιο

Μέγας Αλέξανδρος: Οι ιστορικές πηγές και οι διαφορετικές προσεγγίσεις στη νεότερη ιστορία.....	6
1.1. Οι διαφορετικές φιλοσοφικές και λογοτεχνικές προσεγγίσεις από την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου μέχρι σήμερα.....	6
1.2. Οι Έλληνες ιστορικοί για το Μέγα Αλέξανδρο.....	13
1.3. Η εικόνα του Μέγα Αλέξανδρου στη σύγχρονη ιστοριογραφία	18

Β΄ Κεφάλαιο

Ο βίος του Μέγα Αλέξανδρου ως πηγή έμπνευσης για τους σύγχρονους ηγέτες	23
2.1. Χαρακτηριστικά του βίου του Μέγα Αλέξανδρου	23
2.2. Ο Μέγας Αλέξανδρος από τη σκοπιά της Εκκλησίας	28
2.3. Η άποψη και τα σχόλια της Εκκλησίας.....	30
2.4. Η προσέγγιση της προσωπικότητας του Μέγα Αλέξανδρου από τη σκοπιά των ιδεολογικών ρευμάτων του 19 ^{ου} αιώνα.....	32

Γ΄ Κεφάλαιο

Οι στρατηγικές των ηγετών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε σχέση με αυτές του Μεγάλου Αλεξάνδρου.....	35
3.1. Η στρατηγική των Κεντρικών Δυνάμεων κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	35
3.2. Η στρατηγική των Συμμαχικών Δυνάμεων.....	41
3.3. Μπορούν οι εκστρατείες του Μέγα Αλέξανδρου να διδάξουν πολλά τους πολιτικούς ηγέτες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου; Η αξία της ιστορίας	44

Δ΄ Κεφάλαιο

Η στρατηγική του Μέγα Αλέξανδρου ως πηγή έμπνευσης για τους μετέπειτα ηγέτες της πολιτικής και της οικονομίας.....	50
--	----

4.1. Ο Μέγας Αλέξανδρος ως Γενικός Διοικητής.....	50
4.2. Καινοτομία και συναισθηματική νοημοσύνη.....	60
4.3 Imperium, Ιμπεριαλισμός, Empire: Η περίπτωση της Αμερικής	63
Επίλογος	70
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	73
Περίληψη	80

Πρόλογος

Κάθε τόπος στη γη και κάθε πολιτισμός έχει τη δική του σύντομη η μακράϊωνη ιστορία. Στην εποχή μας, χάρη στη βοήθεια της επιστήμης και της τεχνολογίας μπορούμε να πάμε πολύ πίσω στο παρελθόν, ενώ ιδιαίτερη αξία έχουν οι γραπτές πηγές, όπου και όταν αυτές υπάρχουν. Οι γραπτές πηγές όσο και αν σε κάποιες περιπτώσεις αποδεικνύονται παραπλανητικές, μας δίνουν στοιχεία για το χαρακτήρα και την ιδιοσυγκρασία ιστορικών προσώπων, που ο κάθε μελετητής μπορεί να διασταυρώσει και να αξιολογήσει. Κάποια ιστορικά πρόσωπα που έμελλε να αφήσουν ανεξίτηλο το στίγμα τους και το όνομά τους, μνημονεύονται ακόμη και σήμερα σε όλο το κόσμο. Ένα από αυτά ήταν και ο Μέγας Αλέξανδρος. Επηρέασε όλους του μεταγενέστερους ηγέτες σε πολλούς τομείς, κυρίως όμως σε αυτούς της στρατηγικής, της διοίκησης και της οικονομίας. Κατά αυτό τον τρόπο ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν και μια μορφή της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας. Αξίζει πιστεύω να αναζητήσουμε κοινά του σημεία και διαφορές με ηγέτες του 20^{ου} αιώνα. Αξίζει επίσης να δούμε κάποιες από τις διαφορετικές οπτικές που κατά καιρούς υπάρχουν από ιστορικούς, πρόσωπα της εκκλησίας και ανθρώπους των ιδεολογικών ρευμάτων του 19^{ου} αιώνα κυρίως. Ευχαριστώ για μια φορά ακόμη τον Καθηγητή κύριο Χρήστου καθώς επίσης την καθηγήτρια κυρία Κοτσώρη, για την υποστήριξή τους και τις χρήσιμες συμβουλές τους στην εκπόνηση αυτής της εργασίας και σε όλες όσες προηγήθηκαν. Μέσα από τις εργασίες αυτές μπόρεσα ως ένα βαθμό να περιηγηθώ έστω και για λίγο στο μαγικό κόσμο της ιστορίας, να γνωρίσω καλύτερα όσα είχα μάθει στο σχολείο και να τα δω αυτή τη φορά μέσα από μια πιο κριτική ματιά.

Εισαγωγή

Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο, θα κάνουμε μια σύντομη επισκόπηση του πως αντιμετωπίστηκε η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου από την εποχή που αυτός ζούσε, έως και τον 20^ο αιώνα από ιστορικούς, φιλοσοφικές σχολές, ιδεολογικά και λογοτεχνικά ρεύματα και βέβαια από τους ιστορικούς που μας έδωσαν πηγές και υλικό ώστε να μελετήσουμε και να διαμορφώσουμε τη δική μας άποψη. Διαπιστώνουμε ήδη από την εποχή εκείνη, τις αντικρουόμενες απόψεις των φιλοσοφικών ρευμάτων που αντιμετωπίζαν θετικά, αρνητικά ή και αδιάφορα την εκστρατεία στην Ασία. Κατά τον ίδιο τρόπο θα διαπιστώσουμε και τις διαφορετικές οπτικές από τους ιστορικούς Πλούταρχο και Αρριανό, από όπου και αντλούμε το περισσότερο ιστορικό υλικό. Παρά το ότι όλοι συμφωνούν σε ότι αφορά τις στρατηγικές ικανότητες του Αλέξανδρου ο κάθε ιστορικός έχει τη δική του υποκειμενική οπτική σχετικά με το χαρακτήρα και την αρετή του. Ο Μέγας Αλέξανδρος και το έργο του άλλοτε αξιολογείτε αρνητικά και άλλοτε θετικά ανάλογα με τη περίσταση και την πολιτική συγκυρία στους αιώνες που ακολούθησαν. Στα υποκεφάλαια θα κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά στο πως είδαν το Μέγα Αλέξανδρο οι Έλληνες ιστορικοί που διαμόρφωσαν και έθεσαν τις βάσεις της Ελληνικής ιστορίας το 19^ο αιώνα, αλλά και την οπτική της σύγχρονης ιστοριογραφίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η άποψη της Εκκλησίας για την οποία θα κάνουμε αναφορά στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας. Στα υποκεφάλαια θα ερευνήσουμε τα χαρακτηριστικά του βίου του Μέγα Αλεξάνδρου για τα οποία πολύς λόγος έγινε και πολλές διαφωνίες και διαφορετικές απόψεις υπήρξαν. Η Ελληνορθόδοξη χριστιανική Εκκλησία έχει τη δική της άποψη για το Μέγα Αλέξανδρο, εστιάζοντας σε όλα αυτά τα στοιχεία που αναδεικνύουν την αρετή και την ανδρεία του. Αναγνωρίζουν στο πρόσωπό του πολλά από τα ιδανικά τα οποία θα αποτελέσουν στοιχεία της μετέπειτα Χριστιανικής Θρησκείας και τον θεωρούν ως ένα βαθμό, συνδυετικό κρίκο του Αρχαίου Ελληνισμού με το Χριστιανισμό. Οι απόψεις και τα σχόλια των Πατέρων της Εκκλησίας, έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα μιας και όταν μιλάμε για ηγέτες, θα πρέπει σε αυτούς να συμπεριλάβουμε και τους Θρησκευτικούς ηγέτες. Από το Βυζάντιο μέχρι και σήμερα, η οικονομική δύναμη και η πνευματική επιρροή της Εκκλησίας στις Δυτικές τουλάχιστον κοινωνίες, είναι θεωρώ αδιαμφισβήτητη. Θα κλείσουμε το κεφάλαιο με την προσέγγιση για το θέμα των ιδεολογικών ρευμάτων του 19^{ου} αιώνα.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα συγκρίνουμε σε γενικές γραμμές τις στρατηγικές που ακολούθησαν οι εμπλεκόμενοι στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και θα τις συγκρίνουμε με την στρατηγική που ακολούθησε ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ασία. Στα υποκεφάλαια θα γίνει λόγος για τις τακτικές και τη στρατηγικές των Κεντρικών Δυνάμεων καθώς και των Συμμαχικών, προσπαθώντας να εξάγουμε ένα συμπέρασμα για τα αν θα μπορούσαν να είχαν διδαχθεί κάτι από την Ασιατική εκστρατεία. Μην ξεχνάμε ότι ο Αλέξανδρος παραμένει ακόμα και σήμερα ο μόνος αήττητος στρατηγός της ιστορίας.

Κλείνοντας με το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο δεν θα μπορούσαμε να μην κάνουμε λόγο για άλλου είδους ικανότητες του Μέγα Αλέξανδρου, εφάμιλλες όμως των στρατηγικών του ικανοτήτων. Ο Μέγας Αλέξανδρος αποδείχθηκε δεινός στην οικονομική διοίκηση και σε αυτά που σήμερα οι οικονομολόγοι αποκαλούν management και logistics. Ανανέωσε εκ βάθρων το υποτυπώδες χρηματοπιστωτικό σύστημα της εποχής και έθεσε τις βάσεις είκοσι αιώνες πριν, για τη μετέπειτα αλλά και τη σύγχρονη οικονομία. Οι επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες του σήμερα χρησιμοποιούν στο βαθμό που μπορούν τις τακτικές και στρατηγικές του Αλέξανδρου προκειμένου να επιβιώσουν να ανταγωνιστούν και να επιτύχουν στον κόσμο της αγοράς και της οικονομίας. Ο Μέγας Αλέξανδρος υπήρξε σίγουρα καινοτόμος με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη. Άφησε πίσω του μια Αυτοκρατορία, την οποία διαδέχθηκαν οι Ρωμαίοι και όσοι άλλοι ακολούθησαν. Φτάνοντας στο σήμερα θα κάνουμε λόγο για μια σύγχρονη αυτοκρατορία, την Αμερική, εστιάζοντας σε κοινά σημεία και διαφορές με την έννοια της αυτοκρατορίας του παρελθόντος.

Α΄ Κεφάλαιο

Μέγας Αλέξανδρος: Οι ιστορικές πηγές και οι διαφορετικές προσεγγίσεις στη νεότερη ιστορία

1.1. Οι διαφορετικές φιλοσοφικές και λογοτεχνικές προσεγγίσεις από την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου μέχρι σήμερα

Ο ιστορικός έχει ως στόχο μεταξύ των άλλων την αξιολόγηση του ιστορικού προσώπου με το οποίο καταπιάνεται, μια αξιολόγηση στην περίπτωση του Μέγα Αλέξανδρου τόσο διαφορετική και δύσκολη ήδη από την εποχή που ζούσε. Ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν ο μόνος στρατηγός στην ιστορία ο οποίος δεν έχασε ούτε μια μάχη και βέβαια κανέναν πόλεμο. Δεν υπάρχει άλλο πρόσωπο στην ιστορία που να άφησε τόσο βαρύ το χνάρι του άσχετα με το πώς ο κάθε μελετητής βλέπει και αξιολογεί την πορεία του. Δημιούργησε στην κυριολεξία ένα καινούργιο κόσμο ο οποίος διήρκεσε 300 με 400 χρόνια μετά τον θάνατό του. Ακόμη και στη σύγχρονη ιστορία, για παράδειγμα οι Γάλλοι, δεν έμειναν στην Αίγυπτο περισσότερο από 80 ή 100 χρόνια μετά τον θάνατο του Ναπολέοντα. Πολύ γρήγορα ο μετά τον θάνατό του ο Μέγας Αλέξανδρος, έγινε σύμβολο. Αντιπαραθέτοντας την αρχαία με τη σύγχρονη εποχή παρατηρούμε ότι, όπως και σήμερα οι ιδεολογίες πίσω από τα πολιτικά κόμματα είναι ασαφής, και μόνο μια πολύ γενική ιδεολογική κατεύθυνση μόνο υπάρχει, έτσι και στην αρχαιότητα υπήρχαν δύο πολύ γενικές ιδεολογικές γραμμές που εκπροσωπούσαν το Ολιγαρχικό και το Δημοκρατικό κόμμα αντίστοιχα. Πίσω από αυτά τα κόμματα και τις ιδεολογίες που εκπροσωπούσαν, υπήρχαν φιλοσοφικές σχολές και δεν είναι σε καμία περίπτωση σίγουρο ότι από την εποχή που ζούσε ακόμη ο Μέγας Αλέξανδρος, είχαν την ίδια άποψη με αυτή που έχουμε σήμερα και δεν είχαν ίσως την ίδια άποψη με αυτή που είχαν οι απλοί άνθρωποι.¹

Την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου, είχαμε σε γενικές γραμμές τρεις Φιλοσοφικές σχολές: Η Περιπατητική, η Στωική και η Κυνική. Ο Αριστοτέλης εκπρόσωπος της 1^{ης} σχολής, έστειλε τον ανιψιό του Καλλισθένη μαζί του στην εκστρατεία με στόχο να καταγράψει ιστορικά τα όσα συνέβαιναν. Η αφήγηση είχε τη μορφή πολεμικής ανταπόκρισης και το πρώτο διάστημα έπλεκε το εγκώμιο του Μέγα

¹Πηγή: Παρουσίαση του τόμου "Μέγας Αλέξανδρος": Οι πρώτες πηγές - Τα αποσπάσματα των αρχαίων ιστορικών " (Ηρκος και Στάντης Αποστολίσσης) από τον Στάντη Ρ. Αποστολίδη το Πατάρι του Gutenberg στις 18 Μαΐου 2019 στην ιστοσελίδα του tube διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=Wdk1f_Ja0gc.

Αλέξανδρου, σε βαθμό που να τον παρομοιάζει ως Ομηρικό ήρωα. Στη συνέχεια, όμως για απροσδιόριστους λόγους, εναντιώθηκε στον Μέγα Αλέξανδρο, θεωρώντας ίσως ότι είχε φτάσει στο όριο της υπερβολής και είχε ξεφύγει πλέον από τον σωστό ιδεολογικά δρόμο. Ως αποτέλεσμα πέθανε υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες στη μάχη, περιμένοντας να δικαστεί σε δίκη την οποία τον είχε παραπέμψει ο Μέγα Αλέξανδρος. Αυτό προκάλεσε την αντίδραση των εκφραστών της σχολής που είδαν τον Μέγα Αλέξανδρο, ως ένα στυγνό Τύραννο χωρίς φραγμούς που σκοτώνει φιλοσόφους. Από την μεριά για τους Κυνικούς φιλοσόφους, οι οποίοι ήταν κατά κάποιο τρόπο σαν τους <<ασκητές >> του σήμερα, η επεκτατική πολιτική του Μέγα Αλέξανδρου με τη δόξα, το χρήμα και τα πλούτη πιθανότατα τους άφηναν αδιάφορους.

Η τρίτη σχολή θα μπορούσε κατά κάποιο τρόπο να δει θετικά τον κοσμοπολιτισμό, καθώς για αυτή όλοι οι άνθρωποι ήταν κατ' αυτούς <<πολίτες του κόσμου>>. Οι Στωικοί πράγματι είχαν την ιδέα ότι ο κόσμος ήταν μια πατρίδα και πρέσβευαν την ιδέα της οικουμενικότητας. Παρά το ότι ο Μέγα Αλέξανδρος έκανε σε μεγάλο βαθμό τον κοσμοπολιτισμό πράξη, πάλι όμως δεν μπορούμε να πούμε ότι οι Στωικοί τάχθηκαν με κάποιο τρόπο υπέρ του και ιδεολογικά δεν τον αγκάλιασαν. Εκτός όμως από τους φιλοσόφους, δεν είναι και λίγοι οι ιστορικοί οι οποίοι δεν εκφράζουν την καλύτερη άποψη για το Μέγα Αλέξανδρο. Δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς πολλές αφηγήσεις ανεκδοτολογικές στα όρια του κουτσομπολιού οι οποίες δεν μπορούν να διασταυρωθούν ως προς την ορθότητά τους.

Πάντοτε και τότε και σήμερα δεν υπάρχει μια μόνο άποψη για τα ιστορικά γεγονότα καθώς πολλοί καταγράφουν, κάθε ένας όμως εκφράζεται σύμφωνα με το πώς ο ίδιος αντιλαμβάνεται τα πράγματα και αναλόγως ποιο είναι το κίνητρό του, που αποσκοπεί και τι είναι αυτό που του προκαλεί το ενδιαφέρον. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η καταγραφή της ιστορίας γίνεται με ακρίβεια και κάθε λεπτομέρεια κυρίως για τα δρώμενα στα πεδία των μαχών, υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου το καθεαυτό γεγονός, όπως για παράδειγμα ένας πόλεμος ή μια εκστρατεία περνά σε δεύτερη μοίρα και η αφήγηση επικεντρώνεται σε τρίτα στοιχεία που αποσκοπούν στην προσέλκυση του αναγνωστικού κοινού που τις πιο πολλές φορές ζητά και αρέσκεται να μαθαίνει παρασκήνια και παραλειπόμενα πολύ περισσότερο από τα ίδια τα ιστορικά γεγονότα.

Στα δύο χιλιάδες χρόνια που ακολούθησαν περίπου μέχρι τις μέρες μας, εκφράζεται τότε η θετική και τότε η αρνητική άποψη για το Μέγα Αλέξανδρο. Στην

Ελλάδα του σήμερα υπάρχει και επικρατεί η θετική άποψη, πλην κάποιων εξαιρέσεων που θέλει το Μέγα Αλέξανδρο ως σύμβολο και ως πρότυπο. Πιθανά όμως δεν επικρατεί και η ίδια άποψη εκτός των δικών μας συνόρων. Όσο διαρκούσε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν το απόλυτο σύμβολο και ένας από τους λόγους για κάτι τέτοιο, ήταν βέβαια ότι και την περίοδο εκείνη υπήρχαν αυτοκράτορες και ο στόχος ήταν κοινός που δεν ήταν άλλος από τη Ρωμαϊκή εξάπλωση με τους ίδιους όρους και τα ίδια προσχήματα κατά πολλούς, όπως αυτό του εκπολιτισμού. Ο ίδιος ο κόσμος της Περσίας, δηλαδή οι ηττημένοι, ήταν τουλάχιστον κατά την πρώτη τους Δυναστεία αναφανδόν Φιλέλληνες. Τα λογοτεχνικά έργα, τα έργα τέχνης και όλες οι Δυναστείες μαρτυρούν τη θετική εικόνα που είχαν για το Μέγα Αλέξανδρο κάτι που μπορεί να θεωρηθεί παράδοξο, καθώς 200 -300 χρόνια, και αφού η Ελληνιστική εποχή έχει τελειώσει, να υπάρχουν στοιχεία Φιλελληνισμού.²

Πολλά χρόνια έπειτα περί το 800 μ. Χ. παρατηρείται μια στροφή η οποία διαφαίνεται κυρίως στη λογοτεχνία και που δίνει πια μια διαφορετική οπτική για τον Μέγα Αλέξανδρο. Αυτό πιθανά είχε να κάνει με τον ξεσηκωμό της Εθνικής συνείδησης των Περσών, οπότε αλλάζει εντελώς η εικόνα και γίνεται αρνητική θεωρώντας τον μεταξύ των άλλων υπεύθυνο για την καταστροφή του Περσικού πολιτισμού, καθώς επίσης για την καταστροφή των Ιερών βιβλίων των Περσών. Στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Μεσαίωνα υπήρχε μεν και επικρατούσε μια <<ρομαντική>> άποψη για το Μέγα Αλέξανδρο και αποτελούσε πιθανά το πρότυπο ή το ίνδαλμα κάποιων ιπποτών της εποχής. Ωστόσο, ήδη από την εποχή εκείνη διακρίνουμε από κάποιους λογοτέχνες- ιστορικούς και την αντίθετη άποψη ήδη από τη Ρωμαϊκή εποχή. Το ιδιαίτερο στοιχείο σε αυτές τις ιστορικές αναφορές είναι πως στην προσπάθειά τους να προκαλέσουν το ενδιαφέρον έφτιαξαν λογοτεχνήματα, τα οποία έδιναν έμφαση σε διαλόγους ή γεγονότα μεταξύ προσώπων και πολύ λίγο ως καθόλου ασχολήθηκαν με τα καθεαυτό ιστορικά γεγονότα. Στα αναγνώσματα αυτά ο Μέγας Αλέξανδρος παρουσιάζοταν ως κάποιος που έπινε που ήταν φιλήδονος, που δεν είχε φραγμούς σε τίποτα, που τρομοκρατούσε κλπ. Όλα αυτά τα στοιχεία σίγουρα ήταν το παρασκηνιακό αλατοπίπερο την περίοδο της εκστρατείας. Τότε, όπως και σήμερα, ήταν ίσως πολύ περισσότερος ο κόσμος που θα ενδιαφέρονταν για όλα αυτά, παρά για τις μάχες καθεαυτό.

² Ηρκος και Στάντης Αποστολίσης,: "Μέγας Αλέξανδρος": Οι πρώτες πηγές.

Η εποχή του Διαφωτισμού, που σε πολύ γενικές ιστορικές γραμμές ακολούθησε, ήταν μια περίοδος που επικρατούσε η ιδεολογική άποψη του να <<ξαναδούμε>> το ιστορικό αυτό πρόσωπο από την αρχή. Η άποψη αυτή εκφράζεται ιδιαίτερα από τον Μοντεσκιέ και δεν αφορά μόνο την ιστορία και τα ιστορικά πρόσωπα, αλλά και γενικότερα κάθε θεσμό και ιδεολογία. Ένα από τα θέματα που απασχολούσε τον κόσμο εκείνη την περίοδο περί το 1750, δηλαδή ήταν η αποικιοκρατία και οι νόμοι που σχετίζονταν με αυτή. Ήδη οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι είχαν φτάσει στην Νότια Αμερική και το Μεξικό και η παρουσία τους εκεί συνδέθηκε με την καταστροφή των υφιστάμενων πολιτισμών και την υποταγή των ιθαγενών.

Η ιδεολογική θέση των Διαφωτιστών ήταν ως ένα βαθμό και κριτική θέση απέναντι στο αν ήταν ηθικά σωστό να εισβάλεις και να υποτάξεις ξένους πολιτισμούς με το πρόσχημα του εκπολιτισμού. Αναπόφευκτα, έτσι, φτάνουν στον Μέγα Αλέξανδρο και τη στρατηγική του. Αν και πολλές ιστορικές πηγές δίνουν αμέτρητες πληροφορίες για τις μάχες και τη στρατηγική ικανότητα του Μέγα Αλέξανδρου, πολλοί λίγες δίνουν πληροφορίες για την πολιτική σκέψη του σε καιρό <<ειρήνης>>, το πώς δηλαδή σχεδίαζε τη στρατηγική και την πολιτική του. Εκτός του Αρρίωνα που δίνει ακριβείς πληροφορίες για τα στρατιωτικά κατά βάση τεκταινόμενα, πολλές ιστορικές πληροφορίες έχουμε από τον Πλούταρχο, που ωστόσο έχουν σε μεγάλο βαθμό τη δική του οπτική η οποία μπορεί να είναι αντικειμενική μπορεί και όχι.

Ο Μοντεσκιέ ήταν από τους πρώτους που θεώρησε πως ο <<Νέος Κόσμος >> του Μέγα Αλέξανδρου, διαφοροποιούνταν εντελώς από την καταστρεπτική επέλαση των Ισπανών. Παρά το ότι στην κριτική αυτή μπορεί να υπάρχει και κάποιο Εθνικό χρώμα, καθώς Γάλλος ο ίδιος, έβλεπε την χώρα του να μένει πίσω στον τομέα αυτό, ωστόσο τεκμηριώνει αυτή την άποψη στη λογική του ότι ο <<νέος >> αυτός κόσμος, δεν στήθηκε πάνω στα ερείπια του <<παλαιού>>, αλλά δημιουργήθηκε σε αρμονία με αυτόν και ως συνέχεια του πολιτισμού που ήδη υπήρχε. Τονίζει όλη τη ανάμειξη των πολιτισμών που φαίνεται σε τομείς, όπως η Θρησκεία, τα οργανωτικά διοικητικά θέματα και σε πολλούς άλλους στην πορεία του Μέγα Αλέξανδρου. Τονίζεται και ο εκπολιτιστικός παράγοντας, ότι δηλαδή υπήρξε μια αλληλεπίδραση πολιτισμών και

έχοντας μαζί του ένα μεγάλο επιτελείο, οι γνώσεις που αποκόμισε ήρθαν στην Ελλάδα και βρήκαν εφαρμογή σε πλήθος τεχνών και επιστημών.³

Στο πλαίσιο αυτής της αλληλεπίδρασης και καθώς ήδη υπήρχαν επιστήμονες στον Ελληνικό χώρο, όλη αυτή η εισαγόμενη γνώση εξελίχθηκε μέσα από γενιές και γενιές επιστημόνων. Επίσης, μεταφράστηκαν τα Ιερά βιβλία όλων των διαφορετικών Εθνών στα Ελληνικά μεταξύ των οποίων και η Παλαιά Διαθήκη. Διαφάνηκε έτσι η διαφορά ιδιοσυγκρασίας και επιστημονικής σκέψης του τότε με το παράδειγμα της αποικιοκρατίας της εποχής των Διαφωτιστών, όπου στην περίπτωση της Ισπανίας, εκτός ελάχιστων στοιχείων, δεν υπήρξε τίποτα που να δίνει μια σαφή εικόνα του πολιτισμού τον οποίον κατέκτησαν. Στην περίπτωση της Ασιατικής κατάκτησης για 200 με 300 χρόνια μετά ο Ελληνικός πολιτισμός τροφοδοτούνταν από επιστημονικά στοιχεία που είχαν έρθει από την Ανατολή. Ο Μοντεσκιέ βέβαια έχει και αυτός ως πηγές τον Πλούταρχο και τον Αρίωνα. Δεν μπορεί να θεωρήσουμε όσα γράφει δεδομένα. Θέτει πρώτος ωστόσο, αυτή την οπτική και επιβεβαιώνεται σε μεγάλο βαθμό από τους ερευνητές που ακολούθησαν. Σε ότι αφορά το <<πνεύμα>> του μπορούμε να το αντιληφθούμε και μέσα από τη φράση που του αποδίδεται δηλαδή πως << χρέος το κατακτητή είναι να αναπληρώσει ένα τμήμα των συμφορών που προκαλεί, για εξιλέωση προς το ανθρώπινο είδος>>.

Μετά την εποχή αυτή και βλέποντας σε πολύ γενικές γραμμές την αποικιοκρατική πολιτική των Ευρωπαϊκών χωρών ιδιαίτερα την περίοδο του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα αυτή της Γαλλίας, ο κάθε αποικιοκράτης ήθελε να δικαιολογεί τις κατακτήσεις τους ως μια <<αποστολή εκπολιτισμού>>. Παρά το ότι πράγματι σε πολλούς τομείς στην Ασία και στην Ανατολή ζούσαν έχοντας πρωτόγονες πρακτικές σε τομείς όπως οι υγεία, η φαρμακευτική περίθαλψη η τεχνολογία στη γεωργική παραγωγή, ωστόσο, κανείς δεν τους ρώτησε αν όντως ήθελαν να <<εκπολιτιστούν >> και εκτός αυτού, δεν μπορεί να πει κανείς ξεκάθαρα και να αποδείξει πως όλη αυτή η τεχνολογία και τεχνογνωσία λειτούργησε προς το συμφέρον των ιθαγενών και όχι για να μεγιστοποιήσουν την κερδοφορία τους τα Μητροπολιτικά κράτη της Ευρώπης από την εκμετάλλευση των κατακτημένων περιοχών.

Στο πλαίσιο όλων αυτών των Ευρωπαϊκών <<αποστολών εκπολιτισμού>>, ο Μέγας Αλέξανδρος επανέρχεται δυναμικά στο προσκήνιο μέσα από πολλά βιβλία, Γάλλων κυρίως συγγραφέων, και γίνεται κατά κάποιο τρόπο <<σύμβολο>>. Ακόμη

³ Ηρκος και Στάντης Αποστολίσσης, "Μέγας Αλέξανδρος": Οι πρώτες πηγές.

και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μπορεί να βρει κανείς βιβλία γραμμένα από Γάλλους στρατιωτικούς στο Αλγέρι που περιγράφουν πως ο Μέγας Αλέξανδρος, ήταν ο πρώτος που άνοιξε τον δρόμο για τον εκπολιτισμό της Ανατολής. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με την πλειοψηφία των Άγγλων συγγραφέων, πλην βέβαια και κάποιων εξαιρέσεων όπου ο Μέγας Αλέξανδρος εμφανίζεται ως ο πρωτοπόρος και ο εμπνευστής της Αγγλικής κοινοπολιτείας. Όπως και αυτός τότε, έτσι και οι Άγγλοι στη συνέχεια, μόρφωσαν, περιέθαλψαν, πρόσφεραν την τεχνογνωσία, τους μετέφρασαν βιβλία στα Αγγλικά και πολλά άλλα στην Ινδία και άλλες χώρες. Ιδιαίτερα από τους Άγγλους συγγραφείς ο Μέγας Αλέξανδρος παρουσιάζεται ως όχι μόνο ως αυτός που εκπολίτισε την Ασία, αλλά ως ο πρωτοπόρος που έκανε πράξη την ενότητα και την αδελφοσύνη μεταξύ των Λαών. Κατά το πρότυπο αυτό, η Αγγλική κοινοπολιτεία συστέγαζε διαφορετικούς λαούς και Έθνη. Όλοι όσοι ανήκαν σε αυτή είχαν κοινό διαβατήριο, ευκαιρίες στη μόρφωση και ευκαιρίες να ανέλθουν στην ιεραρχία της διοίκησης και του στρατού. Αυτή φυσικά ήταν η ιδανική εικόνα, καθώς στην πράξη εννοείται ότι υπήρχαν σαφείς διακρίσεις και όρια στο πλαίσιο της ιμπεριαλιστικής πολιτικής τους.⁴

Οι δύο αυτές οπτικές που είδαν και παρουσίασαν τον Μέγα Αλέξανδρο οι Άγγλοι και οι Γάλλοι δεν ήταν βέβαια οι μόνες. Οι Γερμανοί είχαν και αυτοί κάποιο λόγο ώστε να δουν τον Μέγα Αλέξανδρο ως πρότυπο, παρά το ότι δεν είχαν αποικίες, ούτε βλέψεις για αποικίες, αλλά ούτε και κοινοπολιτεία. Με επικεφαλής κατά κάποιο τρόπο τον ιστορικό Γιόχαν Γκούσταφ Ντρούζεν, είδαν το Μέγα Αλέξανδρο από μια άλλη πλευρά. Η Γερμανία δεν ήταν εκείνη την περίοδο ενοποιημένη. Ήταν πολλά διάσπαρτα κρατίδια και είχε και ένα μεγάλο κομμάτι την Πρωσία. Η ενοποίηση της Γερμανίας λογικό είναι να υπάρξει σαν αίτημα προκειμένου να παίξει κάποιο ρόλο στις Ευρωπαϊκές εξελίξεις και σε αυτό συνέβαλαν πολιτικοί όπως ο Βίσμαρκ (υπό τη στέγη πιθανά της Πρωσίας) και παρά την αρχική του αντίθεση στα πρώτα χρόνια της πολιτικής του καριέρας. Οι ιστορικοί της εποχής είδαν έτσι στο πρόσωπο του Φίλιππου και στη συνέχεια του Μέγα Αλέξανδρου, αυτούς που έκαναν το Ελληνικό Έθνος να ομονοήσει και να τερματίσουν τις έριδες μεταξύ τους. Η ενοποιημένη Γερμανία, πιθανά κάτω από τη στέγη μιας μεγάλης στρατιωτικής και πολιτικής δύναμης, δηλαδή της Πρωσίας και έχοντας ήδη διάσπαρτες αποικίες σε όλο τον Ευρωπαϊκό χώρο, θα έπαιζε πλέον σημαντικό ρόλο στις Ευρωπαϊκές εξελίξεις.

⁴ Ηρκος και Στάντης Αποστολίσης, "Μέγας Αλέξανδρος": Οι πρώτες πηγές.

Τα πράγματα αλλάζουν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς γκρεμίζεται η Παλαιά Αγγλία, όπως επίσης και η Γερμανία. Σταματούν επίσης, όλες οι Γαλλικές βλέψεις για διατήρηση των αποικιών της. Τα προσχήματα περί <<εκπολιτισμού>> δεν βρίσκουν πια την ανταπόκριση και αποδοχή του παρελθόντος. Στο εξής, αλλάζουν τα δεδομένα καθώς η Αμερική πλέον γίνεται ο ρυθμιστής των πραγμάτων. Αν και πολλά χρόνια μετά θα επικαλεστεί τον <<εκδημοκρατισμό>> και τον <<εκπολιτισμό>> για να αναμειχθεί στα οικονομικά και στα πολιτικά πράγματα χωρών που βρίσκονταν στην άλλη πλευρά του πλανήτη, στη φάση αυτή μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν χρειαζόταν να δικαιολογήσει κάτι σε κάποιον για την πολιτική που ακολουθούσε. Σύμβολα όπως αυτό του Μέγα Αλέξανδρου, υποβαθμίζονται και αυτό που υπερτονίζεται πλέον είναι η σκληρή και βίαιη πλευρά τους. Στην περίπτωση του Μέγα Αλέξανδρου, βρίσκει πλέον κανείς συγγράμματα που τον χαρακτηρίζουν ως ένα στυγνό άνθρωπο που ήθελε την εξουσία και τη διεκδίκησε με κάθε τρόπο. Έναν άνθρωπο που στράφηκε εναντίον όσων των στήριξαν στο να πάρει την εξουσία και ως κάποιον που στήριξε την εξουσία του στην Ασία, αιματοκυλώντας όλους όσους βρέθηκαν αντιμέτωποι στο δρόμο του.

Αμφισβητήθηκε το ότι έφερε <<ομόνοια και κοινωνία της αρχής>> σύμφωνα με τον Πλούταρχο και υποστηρίχθηκε το αντίθετο, δηλαδή ότι υπήρξε ένας σκληρός ηγεμόνας που στηρίχθηκε μόνο στη δύναμη του τρόμου. Όλα αυτά βέβαια παρουσιάζονταν με ιστορική τεκμηρίωση και σίγουρα δεν είναι και λίγες οι πηγές που κάνουν λόγο για αυτή την πλευρά του Μέγα Αλέξανδρου. Ωστόσο, οι πηγές που προτιμούνται δεν είναι τόσο ο Αρριανός, αλλά πηγές που περιέχουν το ρομαντικό – μυθιστορηματικό στοιχείο και εστιάζουν σε θέματα, όπως αν ήταν ή όχι αλκοολικός, ποιες ήταν οι σεξουαλικές του προτιμήσεις κ.α. Από το 2003 και έκτοτε η οπτική αυτή άλλαξε, ειδικά στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, όπου επιβεβαιώνεται η φράση του Γερμανού ιστορικού Βίλκεν πως η <<κάθε εποχή έχει το δικό της Αλέξανδρο>>. Στη φάση αυτή και αφού έχει παρέλθει η προηγούμενη γενιά ιστορικών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για άλλη μια φορά θα δούμε προσχήματα του παρελθόντος να επανέρχονται στο προσκήνιο για να αιτιολογήσουν ιμπεριαλιστικές και επεκτατικές βλέψεις.⁵

Το ποιός είναι τι, όταν κρίνεται με την υποκειμενική οπτική ενός ανθρώπου μπορεί να απέχει μακράν από την αλήθεια και είναι πράγματι δύσκολο έως

⁵ Ηρκος και Στάντης Αποστολίσης, "Μέγας Αλέξανδρος": Οι πρώτες πηγές.

ακατόρθωτο να μπορέσει κανείς να βγει από την οπτική του. Εμείς οι Έλληνες ίσως κρίνουμε με διαφορετικό τρόπο την επέλαση του Μέγα Αλέξανδρου στην Ασία και αλλιώς αυτή της Αμερικής ή της Αγγλίας ή της Γαλλίας. Ως Έλληνες με άλλη ματιά ίσως δούμε την Ελληνική επέκταση στην Ασία σήμερα και διαφορετικά ίσως την βλέπαμε την εποχή του 1920. Σημαντικό είναι να μπορέσει ο κάθε μελετητής της ιστορίας να φωτίσει όσες περισσότερες πλευρές μπορεί, είτε αυτές αφορούν πρόσωπο είτε εποχές και αυτός θα πρέπει να είναι ο μόνος σκοπός της προσπάθειάς του.

1.2. Οι Έλληνες ιστορικοί για το Μέγα Αλέξανδρο

Έχουν εκδοθεί πάρα πολλά βιβλία στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα που σχετίζονται με τη ζωή και τη δράση του Μέγα Αλέξανδρου και κατά τον τρόπο αυτό η μορφή του συμβόλισε κατά κάποιο τρόπο την έννοια του Ελληνισμού. Μπορούμε να αναφέρουμε ως παράδειγμα την έκδοση της ιστορίας του Αρριανού από τον Νεόφυτο Δούκα το 1809. Στο κείμενο αυτό μάλιστα απεικονίζεται ο ίδιος ο Μέγας Αλέξανδρος και οι στρατηγοί του. Εκτός όμως από το βιβλίο αυτό όπως αναφέρθηκε υπάρχουν και άλλες εκδόσεις όπως αυτή στη Μόσχα το 1803 από τον Πατριάρχη Κωνσταντίου. Το έργο λέγεται <<Αρχαία Αλεξάνδρεια>> και εκτός των άλλων αντιτίθεται σε αναφορές Ευρωπαίων συγγραφέων που μιλούν με μειωτικό τρόπο για το βίο και τη δράση του Μέγα Αλέξανδρου. Για να αντιπαρατεθεί χρησιμοποιεί πηγές από το έργο του Πλούταρχου και του Αρριανού. Επιλέγει επίσης να χρησιμοποιήσει την απεικόνιση που αναφέρθηκε ως απόδειξη κατά κάποιο τρόπο της συσχέτισης του με την Αρχαία Ελληνική παράδοση, που μετέπειτα συναντάμε και σε έργα της Αναγέννησης. Βέβαια κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα υπάρχει πληθώρα απεικονίσεων του Μέγα Αλέξανδρου, που συναντάμε και στο <<Μονόφυλλο>> του Ρήγα αλλά και πολλές άλλες. Στις απεικονίσεις αυτές βλέπουμε στοιχεία όπως την <<προφίλ>> εμφάνιση, την ανάγλυφη εικόνα δράκου και τους κεραυνούς κάτω από το κεφάλι.^{6 7}

Ο Δημήτριος Γοβδελάς, υπήρξε Έλληνας λόγιος που το έργο του θεωρήθηκε πολύ σημαντικό, καθώς παρουσιάζει πληθώρα αναφορών σχετικά με το Μέγα Αλέξανδρο, ξεπερνώντας κατά πολύ άλλες προσπάθειες ως προς αυτή την κατεύθυνση. Από το έργο του αντιλαμβανόμαστε το εύρος της γνώσης του σχετικά με

⁶ Ο. Γκράτζιου, *Το μονόφυλλο του Ρήγα του 1797*, άρθρο στο περιοδικό *Μνήμων*, τχ. 8, 1980 -1982, σ. 130-149.

⁷ Χ. Μηνάογλου, *Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και ο Μεγαλέξανδρος*, εισήγηση – άρθρο στο διαδικτυακό συνέδριο «Ρήγας Φερραίος –Ιωάννης Καποδίστριας –Φραντσέσκο ντε Μιράντα», Γενάρης 2013, (πρακτικά Μάρτιος 2013), www.academy.edu.gr, σ. 100-314.

τον Βασιλιά της Μακεδονίας. Ο Γοβδελάς, έζησε από το 1780 μέχρι το 1831 και το έργο του: *«Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου κατά τους Ανατολίτες Συγγραφείς»*, εκδόθηκε στη Βαρσοβία στη Γαλλική γλώσσα. Στο έργο αυτό θα αποδώσει την Περσική εκδοχή του Πέρση συγγραφέα Φιρντουσί, παράλληλα όμως βρίσκει και κάνει αναφορά και σε άλλες πηγές που προέρχονται από την Περσία και κάνουν αναφορά στο Μέγα Αλέξανδρο.⁸

Αρκετά χρόνια αφότου το Ελληνικό Κράτος δημιουργήθηκε περί το 1846, ο Διονύσιος Πύρρος⁹ ο Θεταλλός, παρουσιάζει το έργο: «Βίος πράξεις και κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Μακεδόνα. Συνεραμισθείς εκ των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και εξηγηθείς εις τό νεοελληνικόν...».^{10 11 12} Στην έκδοση αυτή υπάρχει εικονογράφηση, όπου απεικονίζεται ο Αλέξανδρος πάνω σε άλογο και προέρχεται από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Νάπολης. Ο συγγραφέας υπήρξε και ο ίδιος παιδαγωγός και δίνει μια αντίστοιχη αιτιολογία στο έργο του πιστεύοντας πως όσοι το διαβάσουν θα αποκομίσουν μεγάλο πνευματικό όφελος, καθώς ο Μέγας Αλέξανδρος αποτελεί καμάρι ή καύχημα για τον Ελληνισμό και το αντίθετο φυσικά για τους Πέρσες. Σε άλλα σημεία του έργου του θέλει να περάσει το μήνυμα ή το ηθικό θα λέγαμε ίσως δίδαγμα, πως είναι το πρότυπο και δίνει το παράδειγμα για την αρετή αλλά και τις μεγάλες πράξεις. Βέβαια όπως αναφέρθηκε, προκειμένου να προκριθεί ο παιδαγωγικός χαρακτήρας του έργου και χωρίς ο ίδιος ο συγγραφέας να είναι ιστορικός, στηρίζεται στις αρχαίες πηγές και κάπου ίσως να είναι επιλεκτικός και να αποκρύπτει κάποια σημεία από το βίο και τη δράση του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αντιλαμβανόμαστε βέβαια ότι μιλάμε για άλλες εποχές που ενδεχομένως σημασία πιο πολύ να είχε η εξύψωση του Εθνικού φρονήματος και η διαπαιδαγώγηση ως μέσο ενότητας, παρά τόσο η ανάγκη για την αποτύπωση της ιστορικής πραγματικότητας.

Στο έργο αυτό γίνεται αντιπαραβολή του Μεγάλου Αλεξάνδρου με πρόσωπα της Μυθολογίας και της ιστορίας της Αρχαίας Ελλάδας, πάντα με σκοπό να καταδειχθεί η

⁸ Δ. Κουγιουμτζόγλου, *ο Μέγας Αλέξανδρος του Ελληνισμού. Αρχαιότητα Βυζάντιο και Σύγχρονη ιστορία*, 2016, σ. 363-378.

⁹ Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Πύρρος, *Βίος πράξεις και κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Μακεδόνα*, Αθήνα, 1846, σε ψηφιακή μορφή από τον ιστότοπο: <http://anemi.lib.uoc.gr/> (18.10.2014).

¹⁰ Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Πύρρος, *ό. π.*

¹¹ Τ. Σκλαβενίτης, λήμμα Π.24 - αναφορά για την έκδοση του Διονυσίου Πύρρου, στο συλλογικό τόμο *«Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ευρωπαϊκή Τέχνη»*, επιμέλεια Νίκος Χατζηνικολάου, έκδοση Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ευρώπης «Θεσσαλονίκη 1997» και Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, 1997, σ. 182-183.

¹² Χ. Μηνάογλου, *ό. π.*, σ. 100-101.

ανωτερότητα του. Μια ιστορική συνέχεια υπό την έννοια ενός πάνθεου ηρώων στο διάβα της ιστορίας. Δεν λείπουν βέβαια και οι αντιπαραβολές με σύγχρονους της εποχής του συγγραφέα ηγέτες ή από το πρόσφατο παρελθόν όπως ο Καποδίστριας ή ακόμη και ο Όθωνας. Η σύγκριση μεταξύ των άλλων, γινόταν και ως προς την ικανότητα αυτών των ηγετών να έρχονται κοντά στο Λαό τους. Είχαν προηγηθεί εξάλλου και άλλα αντίστοιχα έργα του συγγραφέα όπως το << Γεωγραφία Μεθοδική >>, που εκδόθηκε στο Ναύπλιο το έτος 1834 και καταδεικνύεται με σαφήνεια πως ο Μέγας Αλέξανδρος υπήρξε σύμφωνα με το συγγραφέα ο πιο άξιος Βασιλιάς του κόσμου και σίγουρα ως άξιος ηγέτης από τους Έλληνες. Στην Αθήνα το 1859, ο καθηγητής Κωνσταντίνος Φρεαρίτης, εξέδωσε την ιστορία του Μέγα Αλέξανδρου, βασιζόμενος σε μεγάλο βαθμό στο έργο του Droysen, ιστορικού Γερμανικής καταγωγής, αλλά με δικό του σχολιασμό, δικό του κείμενο και δική του εισαγωγή. Για άλλη μια φορά αυτό που είχε ιδιαίτερη σημασία ήταν να καταδειχθεί με σαφήνεια η Ελληνική καταγωγή του Μέγα Αλέξανδρου, όπως επίσης της Ελληνικότητας της Μακεδονίας. Θεωρεί πως κάθε γνήσιος Έλληνας θα πρέπει να εμπνέεται από τις πράξεις και τον βίο γενικότερα του Αλέξανδρου και να έχει επίγνωση της αξίας του ως Έλληνα ηγέτη. Για άλλη μια φορά υπερτονίζεται ο ενωτικός του ρόλος στην περίπτωση της Ασιατικής εκστρατείας και ο λόγος πιθανά είναι διότι την εποχή του συγγραφέα η << Μεγάλη Ιδέα >> αποτελούσε κυρίαρχη ιδεολογία στον Ελληνικό χώρο αλλά και γενικότερα στα Βαλκάνια όπου τα Έθνη ζητούσαν μια ιστορική νομιμοποίηση των εδαφικών αξιώσεων που κατά καιρούς προέβαλαν. Στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρξε μια αντιπαραβολή του Περσικού ζυγού με αυτή του Οθωμανικού, σε σχέση με τους υπόδουλους Έλληνες τότε και μετέπειτα.

Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Αθήνας Κωνσταντίνος Ασώπιος, υπήρξε άλλος ένας από τους συγγραφείς που θέλησαν να καταδείξουν την παιδαγωγική πλευρά του βίου του Μέγα Αλέξανδρου, μέσα από το έργο του αφιερωμένο στους Μακεδόνες, στους Θράκες τους Θεσσαλούς και όλους τους Έλληνες. Όλα αυτά προηγήθηκαν σε λόγο που εκφώνησε όταν ανέλαβε τα καθήκοντά του στο Πανεπιστήμιο. Για άλλη μια φορά το έργο του όπως και στην περίπτωση άλλων συγγραφέων, έχει το διπλό στόχο από τη μια να αναδείξει όλα αυτά τα κοινά σημεία του παρελθόντος με την επίκαιρη για την εποχή ιδεολογία της << Μεγάλης Ιδέας >> αλλά και να αντιπαρατεθεί με επιχειρήματα σε όσους από την Ευρώπη κυρίως

συγγραφείς, είχαν εκφράσει μια άλλη ιστορική άποψη για το βίο και τα έργα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.¹³

Ο Παπαρρηγόπουλος μαζί με τον Ζαμπέλιο, θεωρούνται κορυφαίες μορφές και θεμελιωτές της Ελληνικής ιστορίας. Έτσι έχει ιδιαίτερη αξία να κάνουμε αναφορά και στο δικό τους έργο, καθώς και τον τρόπο που μέσα από τη δική τους ιστορική ματιά βλέπουν τον Αλέξανδρο. Ο Παπαρρηγόπουλος κάνει αναφορά στο δεύτερο τόμο του έργου του «Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» το 1865. Το έργο αυτό υπήρξε και η βάση της ιστορίας του νέου Ελληνικού Έθνους. Στο έργο αυτό όπως είναι γνωστό διαιρεί τον Ελληνισμό σε τρεις εποχές, αυτή της Αρχαίας Ελλάδας, αυτή του Βυζαντίου και αυτή του Νεότερου Ελληνισμού. Ο Παπαρρηγόπουλος θεωρούσε μέσα από το έργο του, ότι το γένος των Ελλήνων θα είχε αφανιστεί εάν δεν υπήρχε ο Μέγας Αλέξανδρος, ο οποίος το διέσωσε αλλά και το διέδωσε σε όλη την Ασία μέσω της εκστρατείας του. Θεωρεί πως ο Αλέξανδρος υπήρξε ο Βασιλιάς των Ελλήνων, ενώ προηγήθηκε ο Φίλιππος προετοιμάζοντας το έδαφος για την εκστρατεία που θα έκανε ο γιός του και η οποία είχε κατά τη γνώμη του ιστορική νομιμοποίηση λόγω του Εθνικού της χαρακτήρα και λόγω ίσως της απειλής των Περσών. Στην εξιστόρηση των γεγονότων ο Παπαρρηγόπουλος δεν επιχειρεί να αποκρύψει πως Αλέξανδρος εξόντωσε πιθανούς ανταγωνιστές του θρόνου, ωστόσο το δικαιολόγησε θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο ήταν η συνήθης τακτική σε κάθε αντίστοιχη διεκδίκηση και έτσι δεν είχε άλλη επιλογή εάν ήθελε να ανέλθει και να κρατηθεί στην εξουσία. Σε ότι αφορά την περίπτωση της Θήβας, για άλλη μια φορά δικαιολογεί τον Αλέξανδρο θεωρώντας πως δεν ήταν αρχική επιλογή του αλλά οι ίδιοι οι Θηβαίοι επέλεξαν με την στάση τους την καταστροφή τους.

Εστιάζει στη στρατηγική του ικανότητα, αλλά επίσης της τόλμης του και της οργανωτικής του ικανότητας. Θεωρούσε πως συνδύαζε όλες τις αρετές και τον παραλληλίζει με Μυθικούς ήρωες όπως σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Όμηρος είχε ο Άρης ή η Αθηνά σε ότι αφορούσε την ορμή και τη βούλησή του. Όπως ήδη αναφέρθηκε κάνει εκτενή λόγο για τη στρατηγική του, αλλά και ιδιαίτερα στην τακτική που ακολούθησε προκειμένου να εκμηδενίσει τη ναυτική δύναμη των Περσών και στη συνέχεια να καταλάβει όλα τα παράλια της Μικράς Ασίας.

¹³Θ. Κατωμάνης, *Η Εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη Νεοελληνική Βιβλιογραφία* (19ος – 20ος αιώνας) Α. Ιστορικά Έργα Β. Λογοτεχνικά Κείμενα, Ιστορικά Εγχειρίδια, Βιβλία Γνώσεων, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Τομέας Αρχαίας Ιστορίας, 2004, ηλεκτρονικό βιβλίο σε μορφή pdf από τη διεύθυνση www.didaktorika.gr, σ. 17-57 και 177-203.

Αναφέρεται επίσης εγκωμιαστικά σε ότι αφορά τις μάχες των πρώτων τεσσάρων χρόνων, που είχαν βέβαια σαν αποτέλεσμα την εξάπλωση του Ελληνισμού στην Ασία. Έτσι σύμφωνα με τον Παπαρρηγόπουλο αλλά και άλλους συγγραφείς και ιστορικούς, ο Αλέξανδρος θεωρήθηκε αδιαμφισβήτητα ευεργέτης της Ελλάδας και του Ελληνισμού γενικότερα. Το Ελληνικό κράτος ήθελε να ενσωματώσει υπό το πρίσμα της << Μεγάλης Ιδέας >>, τους Έλληνες των Τουρκοκρατούμενων εδαφών. Είναι λογικό σε όλη αυτή την προσπάθεια, η ιστορία να έχει ένα ρόλο και ένα λόγο που θα ενέπνεε τους Έλληνες ως προς αυτή την κατεύθυνση. Ένα θέμα ήταν η αριθμητική υπεροχή των Τούρκων έναντι των Ελλήνων. Εδώ ο ιστορικός παίρνει θέση και συνιστά οι Έλληνες να κινηθούν στα χνάρια του Μέγα Αλέξανδρου και να μη φοβηθούν, καθώς και στο παρελθόν οι Πέρσες υπερτερούσαν μεν αριθμητικά, ωστόσο δεν μπόρεσα να σταματήσουν την προέλαση των Μακεδόνων που ήταν μέρος των Ελλήνων, στον Ασιατικό χώρο. Κατά αυτόν τον τρόπο η Ελληνική επικράτεια, θα ενσωμάτωνε όλες τις Τουρκοκρατούμενες περιοχές στις οποίες ζούσαν Έλληνες.

Θα κάνουμε μια ακόμη σύντομη αναφορά στο έργο <<Επίτομος Ιστορία της Μακεδονίας από Αρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι της Τουρκοκρατίας>> του Μαργαρίτη Δημίτσα περί το 1879. Ο σκοπός του συγκεκριμένου έργου ήταν περισσότερο εκπαιδευτικός από τα άλλα αντίστοιχα έργα και προοριζόταν για τα σχολεία και τα παρθεναγωγεία της Μακεδονίας. Ο σκοπός προφανής, δηλαδή οι μαθητές και οι μαθήτριες με τον τρόπο αυτό να γνωρίσουν την ιστορία της Μακεδονίας, του Φιλίππου και του Μέγα Αλέξανδρου. Εννοείτε πως και σε αυτή την περίπτωση ο Μακεδόνας βασιλιάς αποθεώνεται και για άλλη μια φορά γίνεται εκτενής λόγος και μνεία για τις στρατηγικές, τις διοικητικές και όλες τις άλλες ικανότητες και αρετές του Μακεδόνα ηγεμόνα. Λόγος επίσης γίνεται και για το μεγάλο επίτευγμα της σύζευξης του Ελληνικού και του Ασιατικού πολιτισμού ιδιαίτερα με τους γάμους στα Σούσα.¹⁴ Σε αυτό συμφωνούν και άλλοι συγγραφείς όπως ο ιστορικός Σπυρίδων Λάμπρος, που επίσης εξυμνεί την ιδέα και πρόθεση του Μέγα Αλέξανδρου να συνδέσει τους δύο πολιτισμούς με τον τρόπο που πριν αναφέρθηκε, εξυμνώντας παράλληλα το στοιχείο της οικουμενικότητας και της ειρηνικής συνύπαρξης των δυο Λαών. Παρά το ότι στην συντριπτική πλειοψηφία τους συγγραφείς και ιστορικοί της εποχής συντάσσονται είτε γιατί έτσι αντιλαμβάνονται την ιστορική αλήθεια είτε για

¹⁴Μ. Δημίτσας, *Επίτομος Ιστορία της Μακεδονίας από των Αρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι της Τουρκοκρατίας*, Τυπογραφείο «Ο Παλαμήδης», Αθήνα 1879, σ. 23-26.

ιδεολογικούς λόγους, υπάρχουν και κάποιοι οι οποίοι αν και δεν αμφισβητούν τα χαρίσματα και τις αρετές του Μέγα Αλέξανδρου, εντούτοις στέκονται και σε μερικά σημεία που θεωρούν αρνητικά. Ένα τέτοιο σύγγραμμα είναι και το «Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου» του συγγραφέα Τρύφωνα Ευαγγελίδη, το οποίο χρονολογείται το 1863. Ο συγγραφέας κάνει λόγο για τη μεταβολή του χαρακτήρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου μετά τις νίκες στην Ασία καθώς και για τη στάση που κράτησε, απέναντι στον Παρμενίωνα, τον Φιλώτα, τον Κλείτο και τον Καλλισθένη. Υπήρξαν βέβαια και απαντήσεις στο συγκεκριμένο έργο όπως αυτή του αρχαιολόγου Γιώργου Σωτηριάδη στο έργο του << Μέγας Αλέξανδρος >> το 1902.¹⁵ Γενικότερα, η μορφή του Αλέξανδρου συνέχισε να αξιοποιείται σε πολλά κείμενα Ελλήνων λογίων της εποχής της Τουρκοκρατίας.

1.3. Η εικόνα του Μέγα Αλέξανδρου στη σύγχρονη ιστοριογραφία

Η αποτίμηση των σύγχρονων ιστορικών μελετών που γράφτηκαν για τον Μέγα Αλέξανδρο παρουσιάζει από μόνη της ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η σημασία και ο έντονος συμβολισμός της προσωπικότητάς του, οδήγησε πολλούς μελετητές να ερμηνεύσουν διαφορετικά τον μεγάλο στρατηλάτη εισάγοντας συχνά στην ερμηνεία τους διάφορα ξένα στοιχεία που σχετίζονταν με πτυχές της σύγχρονης ιστορίας του Δυτικού κόσμου. Ο ρόλος του ατόμου στην ιστορία, καθώς και κατά πόσο ο ίδιος ο Αλέξανδρος επεδίωξε τη δημιουργία ενός παγκόσμιου πολιτισμού και ενός πολυεθνικού κράτους, είναι μόνο μερικά από τα ζητήματα όπου σύγχρονα ιδεολογικά ρεύματα και ιστορικές εμπειρίες επηρέασαν την μελέτη και ανακάλυψη του ιστορικού Αλέξανδρου από τους μελετητές. Κεντρικό πρόβλημα της ιστορικής έρευνας που σχετίζεται με τα παραπάνω είναι η φύση των ίδιων των αρχαίων πηγών που έχουμε στη διάθεσή μας για τον Αλέξανδρο. Παρατηρεί εύστοχα ο P. Cartledge: «αν και οι σωζόμενες μαρτυρίες πολύ απέχουν από το να είναι ισχνές σε ποσότητα, έχουν από πολλές απόψεις, σοβαρές ελλείψεις σε ποιότητα. Κυρίως δεν είναι σύγχρονες του, είναι μεροληπτικές (τόσο κατά όσο και υπέρ) και αποσκοπούν στον εντυπωσιασμό. Επομένως, όποια από τις κύριες πλευρές της σταδιοδρομίας του Αλέξανδρου και να μελετάμε, συνήθως δεν μπορούμε να φτάσουμε σε κάτι πιο βέβαιο από μια ευλογοφανή πιθανότητα, και ακόμη και αυτός ο βαθμός πιθανότητας είναι σπάνιος. Τα ίδια τα γεγονότα και το τι πραγματικά συνέβαινε, είναι συχνά ασαφή. Κατά συνέπεια, το πρωταρχικό μας (αγωνιστικό σύνθημα) ως ιστορικών του

¹⁵Θ. Κατωμάνης, *ό. π.*, σ. 43-49.

Αλέξανδρου πρέπει να είναι όπως και εκείνου του αρχαίου Ρωμαίου ιστορικού Τάκιτου, δυσπιστία γι' αυτό που μας λένε».

Πρέπει συνεπώς να γίνει σαφές ότι η εικόνα που σκιαγραφεί ο ιστορικός για τον Αλέξανδρο - πέραν των προκαταλήψεών του - καθορίζεται επίσης από τον βαθμό ελέγχου και τις επιλογές που κάνει σε σχέση με τη χρήση των αρχαίων μαρτυριών. Έχει πάντα όπως θα δούμε, ιδιαίτερη σημασία ποιες θεωρεί τελικά ως περισσότερο αξιόπιστες έναντι των υπολοίπων, καθώς ήδη από την αρχαιότητα είχαν σχηματιστεί διαφορετικές και συχνά αντικρουόμενες παραδόσεις ως προς την εικόνα του Αλέξανδρου (Από τη μια, η εξιδανικευμένη εικόνα ενός ευγενικού κατακτητή και φιλοσόφου βασιλιά που ονειρεύεται την αδελφοποίηση των λαών και από την άλλη, ενός ανθρώπου των άκρων, αδυσώπητου δεσπότη, θηριώδη κατακτητή και μέθυσου).¹⁶ Ο J.G. Droysen (1808-1884), ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος της σύγχρονης ιστορικής μελέτης του Αλέξανδρου και θεμελιωτής αυτού που ονομάζουμε σήμερα ελληνιστική εποχή, τόνισε στο έργο του το στοιχείο του συγκερασμού Ελλήνων και βαρβάρων στη πολιτική του Αλέξανδρου με σημαντικότερο αποτέλεσμα τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την εμφάνιση και εξάπλωση του χριστιανισμού. Το έργο του Droysen (J.-G. Droysen, *Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, τ. 2, 1993), επηρέασε σημαντικά τη Γερμανική ιστοριογραφία για λόγους που σχετίζονται και με τις σύγχρονες αναζητήσεις της γερμανικής διανόησης του 19ου αιώνα. Τα έργα των F. Schachermeyr (*Alexander der Grosse. Das Problem seiner Persönlichkeit und seines Wirkens*, Βιέννη, 1973), και W. Tarn (W.W. Tarn, *Alexander the Great*, τόμ. 2: I. Narrative· II. Sources and Studies, Κέμπριτζ, 1948), θα αποτελέσουν αργότερα σταθμούς για την ιστοριογραφία του Μεγαλέξανδρου.

Ο πρώτος θα επηρεαστεί αρχικά από ναζιστικές ιδέες, τις οποίες αργότερα θα αποκηρύξει και θα διακρίνει στον Αλέξανδρο τον «Νιτσεικό υπεράνθρωπο», ενώ ο δεύτερος θα παρουσιάσει τον Αλέξανδρο ως έναν φωτισμένο, ορθολογιστή ηγέτη που επεδίωκε να πραγματοποιήσει την ειρηνική ενοποίηση του ανθρωπίνου γένους. Ο Tarn, ο οποίος δίνει μεγάλη βαρύτητα στο έργο του Πλούταρχου για τον Αλέξανδρο, θα δεχτεί κριτική για την έντονα εξιδανικευμένη εικόνα του Αλέξανδρου. Κατηγορήθηκε ότι αφαιρούσε το στοιχείο του ρεαλισμού και ανορθολογικού από τις πράξεις του Μέγα Αλέξανδρου, προβάλλοντας έντονα την ιδέα ενός φωτισμένου

¹⁶C. Mossé, *Αλέξανδρος. Το πεπρωμένο ενός μύθου*, Αθήνα 2004, σ. 43-49.

κατακτητή, φορέα του ελληνικού πολιτισμού στην Ανατολή, μια εικόνα που ήταν έντονα επηρεασμένη από τις ιδέες της βικτωριανής εποχής και της αποικιοκρατίας. Η επόμενη γενιά ιστορικών φαίνεται να απορρίπτει μια τόσο εξιδανικευμένη εικόνα για τον Αλέξανδρο αποφεύγοντας να του αποδώσει τόσο εύκολα μεγάλες ιδέες περί παγκόσμιας κυριαρχίας στη βάση μια πολιτικής συγκερασμού Ανατολής και Δύσης.

Οι όροι «ρεαλιστική σχολή», «μινιμαλιστές» όπως επίσης και «η γενιά των σκεπτικιστών» έχουν χρησιμοποιηθεί για να αποδώσουν τις σύγχρονες τάσεις στη μελέτη του Αλέξανδρου. Κύριος υπέρμαχος της πρώτης κατεύθυνσης είναι ο A. B. Bosworth, ο οποίος είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός απέναντι σε ένα ουτοπιστή και ονειροπόλο Αλέξανδρο. Οι «μινιμαλιστές» περιορίζονται συνήθως στα στοιχεία που μπορούν να εντοπιστούν με ακρίβεια στις πηγές, ενώ οι «σκεπτικιστές» με τον E. Badian ως τον πιο σημαντικό εκπρόσωπο τους, δίνουν συνολικά μεγαλύτερη βαρύτητα στην εξέταση των πηγών και του περιβάλλοντος του Αλέξανδρου, καθώς επίσης και στην έρευνα των λεπτομερειών έναντι μιας απόπειρας συνολικής θεώρησης της προσωπικότητας και των συνεπειών της σύντομης βασιλείας του. Ο Πλούταρχος στους δύο ρητορικούς λόγους του με τίτλο: <<Περί της Αλεξάνδρου Τύχης ή Αρετής>>, επιχειρεί να αποδείξει ότι η αρετή και όχι η τύχη, ήταν η πηγή του μεγαλείου του Αλέξανδρου. Τον παρουσιάζει επίσης ως τον μέγιστο φιλόσοφο των έργων και της πρακτικής και φορέα του πολιτισμού, της ειρήνης και της ομόνοιας στους λαούς της οικουμένης.

Ακολουθώντας κυρίως την εικόνα που πλάθει ο Πλούταρχος για τον Αλέξανδρο αιώνες μετά τον θάνατό του, ο W. Tarn θα αποδώσει στον Αλέξανδρο τον χαρακτήρα του ιδεαλιστή φιλοσόφου και ανθρωπιστή, του πρώτου που επιχειρήσει να ενώσει τους λαούς της οικουμένης σε μια κοινή οικογένεια. Σύμφωνα με τον Tarn, ο Αλέξανδρος προσπάθησε, επίσης, να εφαρμόσει μια πολιτική συγχώνευσης Ελλήνων και ξένων λαών στην αυτοκρατορία του. Ο Tarn βασίζει τα επιχειρήματα του στις περιγραφές των αρχαίων πηγών που αναφέρονται στην ενσωμάτωση μη Ελλήνων στον στρατό και στη διοίκηση της αυτοκρατορίας, στην εισαγωγή της προσκύνησης και της εθιμοτυπίας της Αχαιμενιδικής αυλής, στο μαζικό γάμο στα Σούσα το 324 και στο μεγάλο συμπόσιο του μακεδονικού στρατού στην πόλη Ώπιδα (324), όπου ο Αλέξανδρος θα εκφράσει την ευχή για ομόνοια και ειρήνη.

Οι απόψεις του Tarn φαίνονται σήμερα παρωχημένες χάρις κυρίως στις μελέτες των Badian και Bosworth,¹⁷ οι οποίοι αμφισβήτησαν την άποψη ότι οι αποφάσεις του Αλέξανδρου εξέφραζαν μια πολιτική φυλετικής συγχώνευσης και διαπνέονταν από το ιδεώδες της παγκόσμιας συναδέλφωσης των λαών. Υποστήριξαν με βάσιμα επιχειρήματα ότι λόγοι σκοπιμότητας και πολιτικού ρεαλισμού οδήγησαν τον Αλέξανδρο να παραχωρήσει, ανάλογα με τις περιστάσεις, την διοίκηση μερικών σατραπειών σε Πέρσες και Ιρανούς, να ενσωματώσει ξένα στρατεύματα στον στρατό του και να προωθήσει τη σύνδεση της Μακεδονικής και Ιρανικής άρχουσας τάξης μέσω μικτών γάμων. Στη περίπτωση των σατραπειών αυτών οι οποίες αποτελούσαν ουσιαστικά ένα μικρό μέρος του συνόλου και μάλιστα μειώθηκαν σημαντικά προς το τέλος της βασιλείας του Αλέξανδρου, υπήρχε η μέριμνα για την παρουσία του Μακεδονικού στοιχείου με σκοπό τον έλεγχο των στρατιωτικών και οικονομικών θεμάτων. Η ανάγκη για περαιτέρω ενίσχυση του στρατεύματος μετά το 330, σε συνδυασμό με την έλλειψη ενισχύσεων από τη Μακεδονία και την αυξανόμενη απειθαρχία του Μακεδονικού στρατεύματος οδήγησαν τον Αλέξανδρο να ενσωματώσει σταδιακά όλο και περισσότερο αριθμό Ανατολικών στρατευμάτων.

Δεν υπήρχε ιδιαίτερη μέριμνα για τη συγχώνευση των Μακεδόνων και των ξένων στρατιωτών σε κοινά στρατιωτικά σώματα. Αντίθετα, ο Αλέξανδρος φαίνεται να επεδίωξε τον συνεχή ανταγωνισμό των δύο εθνικών ομάδων και την αποξένωση τους από τους τόπους καταγωγής τους για την αποφυγή στασιαστικών ενεργειών εναντίον του. Όπως παρατηρεί ο Bosworth, η πολιτική αυτή «αντανακλούσε την ίδια τη μεταμόρφωση του Αλεξάνδρου από βασιλιά της Μακεδονίας σε βασιλιά της Ασίας. Οι Μακεδόνες στα μάτια του δεν αποτελούσαν πλέον μια προνομιούχα ελίτ, αλλά υπηκόους που βρίσκονταν στο ίδιο επίπεδο με τους Ιρανούς. Ο απώτατος σκοπός του ήταν να τους μετατρέψει σε μια στρατιωτική δύναμη, χωρίς φυλετικούς ή τοπικούς δεσμούς, που θα ήταν αφοσιωμένη στον ίδιο».¹⁸ Η υιοθέτηση της προσκύνησης και της ανατολικής εθιμοτυπίας, καθώς και της ενδυμασίας ανατολικού τύπου από τον Αλέξανδρο, είχαν ως κύριο σκοπό την κατοχύρωση της θέσης του Αλέξανδρου ως Μεγάλου Βασιλέα γνήσιου διαδόχου του Δαρείου, μπορεί όμως να οφείλονταν και στην αυξανόμενη μεγαλομανία του.

¹⁷E. Badian, "Alexander the Great and the unity of Mankind," *Historia* 7 χ. τ., 1958, σ. 425-444 A.B. Bosworth, "Alexander and the Iranians," *Journal of Hellenic Studies* 100 χ. τ., 1980, σ. 1-21.

¹⁸A.B. Bosworth, *Κατακτήσεις και αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, Αθήνα 1998, σ. 454-5.

Για το θέμα της προσκύνησης, οι μελετητές συχνά διαφωνούν αν ο Αλέξανδρος επεδίωκε τη δημιουργία μια κοινής αυλικής εθιμοτυπίας για Μακεδόνες, Έλληνες και Πέρσες ή την απόδοση θείκων τιμών προς το πρόσωπο του. (Ενώ για τους Πέρσες το έθιμο της προσκύνησης αποτελούσε μια κοινή πρακτική απόδοσης τιμής προς κάποιον ανώτερο, οι Έλληνες -επομένως και οι Μακεδόνες - το συνδέανε αποκλειστικά με τη λατρεία προς τους θεούς, συμπεραίνοντας έτσι ότι ο Πέρσης Βασιλιάς λατρευόταν ως θεός από τους υπηκόους του). Κατά μία άποψη, οι μαζικοί μικτοί γάμοι στα Σούσα και η ίδρυση πόλεων με μικτό πληθυσμό στην Ανατολή δεν υπηρετούσαν τόσο στη συγχώνευση, όσο στην αφομοίωση του βαρβαρικού στοιχείου με τη διατήρηση των ορίων μεταξύ νικητών και ηττημένων.¹⁹

Οι Μακεδόνες φαίνονται να διατηρούν κάποια σημαντικά προνόμια δίπλα στον Αλέξανδρο, παρουσιάζονται ωστόσο αρνητικοί απέναντι στο ότι ο Μέγας Αλέξανδρος είχε υιοθετήσει τα βαρβαρικά έθιμα. Αρνητικά είδαν επίσης και την ενσωμάτωση μη Ελλήνων στη διοίκηση και στο στρατό. Τέλος, σχετικά με το συμπόσιο συμφιλίωσης στην πόλη Ωπιδα κοντά στις όχθες του ποταμού Τίγρη, είναι σημαντικό να σημειώσει κανείς ότι το γεγονός αυτό ακολουθεί την ανταρσία των στρατιωτών και την απειλή του Αλέξανδρου να συγκροτήσει αυλή και στρατιωτικά σώματα αποκλειστικά από Πέρσες. Αν και η διατύπωση του Αρριανού για την ευχή του Αλέξανδρου είναι κάπως ασαφής, δεν φαίνεται δυνατό να υποθέσει κανείς κάτι περισσότερο από την εύλογη επιθυμία του Αλέξανδρου για την μελλοντική συνεργασία Μακεδόνων και Περσών στη διοίκηση των σατραπειών της αυτοκρατορίας.²⁰

¹⁹P. Briant, *Μέγας Αλέξανδρος, σειρά Que sais-je? Τι γνωρίζω*; Αθήνα 2007, σ. 115, E.E. Rice, *Αλέξανδρος ο Μέγας*, Αθήνα 2003, σ. 71.

²⁰Πηγή υποκεφαλαίου 1.3: Γεώργιος Δεληγιαννάκης, Η εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη σύγχρονη ιστοριογραφία, Λευκωσία 2009, Κριτικός αναγνώστης: Δρ. Ηλίας Κουλακιώτης, σ. 2-9.

Β' Κεφάλαιο

Ο βίος του Μέγα Αλέξανδρου ως πηγή έμπνευσης για τους σύγχρονους ηγέτες

2.1. Χαρακτηριστικά του βίου του Μέγα Αλέξανδρου

Ο Μέγας Αλέξανδρος διακρίθηκε για την ανδρεία, την ευφυΐα, καθώς και για τις ηγετικές του ικανότητες στο στρατό και την πολιτική. Σε αυτό συντείνουν όλες οι ιστορικές πηγές άσχετα από τη σκοπιά που θα δει κανείς το ιστορικό αυτό πρόσωπο και πως θα αποτιμήσει τα έργα και τις ημέρες του. Ο Μέγας Αλέξανδρος είχε χαρισματική προσωπικότητα, είχε αυταπάρνηση, καθώς επίσης ταχύτητα, εύρος και οξύτητα πνεύματός, στοιχεία που ήταν μοναδικά, και στο μέγεθος αυτό δεν παρουσιάστηκαν ίσως ποτέ ξανά σε κάποιον ηγέτη, μιας τόσο μεγάλης αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με τον Αρριανό: «ο Αλέξανδρος είχε τη θαυμάσια δύναμη να αρπάζει τη σωστή κίνηση, όταν ή κατάσταση φαινόταν νεφελώδης». Κάθε τι που θεωρούταν δεδομένο μέχρι εκείνη τη στιγμή, όπως το ανίκητο του Περσικού Στρατού αποκαθλώθηκε. Όλες αυτές οι ικανότητες βέβαια δεν ήταν μόνο έμφυτες, αλλά σε μεγάλο βαθμό μπορούμε να υποθέσουμε πως σχετιζόταν και με το περιβάλλον στο οποίο ο Μέγας Αλέξανδρος γεννήθηκε και μεγάλωσε. Ένα βασίλειο που βρίσκονταν συνεχώς σε εμπόλεμη κατάσταση και όπου ο αγώνας για επιβίωση ήταν μια μόνιμη κατάσταση. Σύμφωνα με πολλές ιστορικές πηγές, ο Αλέξανδρος ήταν εκτός από ηγέτης, μαχητής πρώτης γραμμής μαζί με τους απλούς στρατιώτες. Για τον λόγο αυτό μαρτυρούνται και δεκάδες τραυματισμοί από τους οποίους και ανάρρωνε σχετικά γρήγορα για τα μέτρα της εποχής. Το να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή σίγουρα θα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για το στρατό του.²¹

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η πολιτική του να φέρεται ήπια και με διπλωματία στις πόλεις τις οποίες κατακτούσε ήταν πιθανά ένας από τους λόγους που είχε ως αποτέλεσμα της συνεργασία τους. Μπορεί να διατυπωθεί με <<κομφό>> τρόπο πως όπου συναντούσε αντίσταση αποδείκνυε τη στρατιωτική του υπεροχή, αν και δεν είναι λίγες οι μαρτυρίες που κάνουν εκτενή λόγο για τη σκληρότητά του. Επάνω στις υπάρχουσες δομές διοίκησης έκανε ριζικές διορθώσεις και εκπαίδευσε τους νέους στην Ελληνική στρατιωτική δομή. Ακόμη και σήμερα, πολλοί στρατοί

²¹Θ. Μαλκίδης, *Μέγας Αλέξανδρος. Ο Βασιλεύς των Ελλήνων, Ενωμένη Ρωμηωσίνη* 2013, Σειρά Ιαματικά Νάματα 7., Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 71.

λειτουργούν κατά το ίδιο τρόπο σε θέματα εφοδιασμού και επιμελητείας. Ο Μέγας Αλέξανδρος επίσης ενέπνευσε πολλούς ηγέτες σε ότι αφορά τις αρχές, τις αξίες και τον τρόπο που ασκούν διοίκηση. Σε πολλές ιστορικές πηγές γίνεται λόγος για την <<πολεμική εντιμότητα>> του Μέγα Αλέξανδρου. Αναφέρεται πως, παρά την υπόδειξη του Παρμενίωνα να επιτεθούν νύχτα στον Περσικό στρατό προκειμένου να τους αιφνιδιάσουν μιας και οι Πέρσες υπερτερούσαν σε δυνάμεις, ο ίδιος φέρεται να λέει πως δεν θα <<κλέψει>> τη νίκη εννοώντας πως θα πολεμήσει έντιμα.

Το Ελληνικό πολιτισμικό πρότυπο και ο Ελληνικός τρόπος ζωής, ταυτιζόταν με την άποψη του Αλέξανδρου για τη δική του ζωή, όπως επίσης και για αυτή του κάθε Έλληνα. Ως δάσκαλος του Μέγα Αλέξανδρου αναφέρετε ο Λυσίμαχος, ο οποίος και τον μύησε στα όσα οι μυθικοί ήρωες κατόρθωσαν, ο Λεωνίδας που ίσως του ενέπνευσε θρησκευτικό συναίσθημα, και ο Αριστοτέλης από τον οποίο διδάχθηκε τα κατορθώματα της Ιλιάδας. Η ιστορία του Φιλίστου που κατέδειξαν σε αυτόν πρότυπα Θεών και ανθρώπων όπως ο Αχιλλέας και ο Ηρακλής, υπήρξε ένα πρότυπο που θέλησε όπως φάνηκε στη συνέχεια να μιμηθεί και να ξεπεράσει. Πιθανά πηγή έμπνευσης θα ήταν και ο πατέρας του Φίλιππος, ο οποίος είχε μια λαμπρή στρατιωτική πορεία και κατά πολλούς κατάφερε να ενώσει τους Έλληνες κάτω από ένα κοινό σκοπό. Αυτό το τελευταίο βέβαια, θα μπορούσαν πολλοί να το αντικρούσουν, καθώς ο Αλέξανδρος φέρεται ουκ ολίγες φορές να έχει έρθει σε σύγκρουση με τον πατέρα του, χωρίς ωστόσο το ένα δεν αναιρεί υποχρεωτικά το άλλο. Ο Θεόπομπος αν και υπήρξε ένας από τους πιο αυστηρούς κριτές του Φίλιππου, έγραψε ωστόσο στο έργο του <<Φιλιπικά>>, πως ο Φίλιππος ο γιός του Αμύντα υπήρξε ο σπουδαιότερος άνδρας που έβγαλε ποτέ η Ευρώπη. Ο Φίλιππος ρώτησε την Πυθία στο Μαντείο των Δελφών εάν θα κατάφερνε να νικήσει τον Βασιλιά των Περσών και ο ίδιος στόχος έγινε στη συνέχεια και στόχος του γιού του Αλέξανδρου.²² Δεν μπορεί πάντως να πει κανείς με βεβαιότητα αν ο Αλέξανδρος για να φτάσει εκεί που έφτασε μεταξύ των άλλων εμπνεύστηκε από τον πατέρα του, αν θέλησε να συγκριθεί μαζί του ή και τα δύο.

Πρόκληση πάντως φαίνεται να ήταν για το Μέγα Αλέξανδρο να ξεπεράσει ακόμα και τον Ηρακλή που σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν ημίθεος. Σύμφωνα με τον Αρριανό: <<εάν ο Μέγας Αλέξανδρος είχε προσθέσει την Ευρώπη στη Ασία θα

²²Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 72.

συναγωνιζόταν τον εαυτό του εφόσον δε θα υπήρχε αντίπαλος>>.²³ Ο Πλούταρχος ο οποίος θεωρείτε περισσότερο φιλολογική πηγή και όχι τόσο ιστορική, όπως ο Αρρίωνας, αναφέρει έχοντας ως πηγή τον Αριστόβουλο πως: Ο Μέγας Αλέξανδρος προέρχονταν από τους Θεούς ώστε να κυβερνήσει και να ενώσει την ανθρωπότητα. Όπου δεν μπορούσε να το κάνει αυτό με το να πείθει τους ανθρώπους τότε χρησιμοποιούσε τη βία και τη δύναμη των όπλων. Όλες του τις δυνάμεις τις ένωσε με ένα σκοπό: να ενώσει όλους τους ανθρώπους, δηλαδή τις ζωές τους, τα ήθη, τα έθιμά τους, τους γάμους τους και όλα τα πολιτιστικά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά. Θέλησε οι άνθρωποι να θεωρούν πατρίδα τους όλη την οικουμένη και να θεωρούν πως ο στρατός που διοικούσε ήταν εκεί για να εγγυηθεί τη δική τους ασφάλεια.²⁴

Για τους περισσότερους λαούς τότε αλλά και στη σύγχρονη εποχή, μεγάλο <<αγκάθι>> για την ευημερία και την πρόοδό τους, ήταν και είναι οι εσωτερικές έριδες και αντιθέσεις. Αν δούμε τη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας κατά τον 20^ο αιώνα, βλέπουμε ουσιαστικά μια σειρά από εσωτερικές έριδες που δεν σταματούν παρά μόνο όταν παρουσιαστεί στο προσκήνιο ένας μεγάλος κίνδυνος. Ακόμα και τότε όμως οι αντιθέσεις μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την έκβαση ενός αγώνα. Όπως και σήμερα έτσι και τότε ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν από αυτούς που αντιλήφθηκαν κάτι που μοιάζει αυτονόητο, αλλά τελικά δεν είναι. Τα πλεονεκτήματα της ένωσης και τα μειονεκτήματα της διαίρεσης. Αντιλήφθηκε τη δύναμη της συνένωσης του Ελληνικού κόσμου (κάτι που πρώτος φάνηκε να κάνει πράξη ο πατέρας του Φίλιππος) και της δημιουργίας ισχυρών θεσμών διακριτών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Θεωρούσε επίσης σωστό (για να τηρηθούν οι ισορροπίες στις νέες πόλεις) εάν έπρεπε, να τιμωρηθούν οι Έλληνες και να τιμηθούν οι Πέρσες, σε μια αντίληψη ότι το κοινό συμφέρον πρέπει να μπει πάνω από το ατομικό για την προστασία της <<ένωσης>>. Η αντίληψη αυτή υπήρξε ως ένα βαθμό και πριν το Μέγας Αλέξανδρο όμως σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις αποδείχθηκε η θεωρία διαφέρει από την πράξη. Στο σύγχρονο κόσμο πολλοί ενστερνίστηκαν επίσης την πολιτική αντίληψη του Μέγας Αλέξανδρου ιδιαίτερα κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας.

Όμως, οι διακρίσεις πάντα υπήρχαν και η αναρρίχηση στα κρατικά αξιώματα είχε πάντα όρια. Αυτό που ο Μέγας Αλέξανδρος κατάφερε περισσότερο από κάθε

²³Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 72.

²⁴Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 72.

άλλο ηγέτη της ιστορίας πριν και μετά από αυτόν, ήταν να διαφυλάξει την ενότητα. Αυτό μπορούμε να υποθέσουμε πως το πέτυχε είτε με την πειθώ, είτε μέσω της βίας, είτε διαμέσου της διπλωματίας, αλλά και με συνδυασμό όλων αυτών. Εκεί που μετά από αιώνες φυλετικών διακρίσεων φάνηκε πως έστω και τυπικά ο δρόμος άνοιξε ώστε και οι έγχρωμοι να αναρριχηθούν έως την κορυφή της πολιτικής ιεραρχίας ήταν η Αμερική. Εκεί στο Μητροπολιτικό κέντρο του κόσμου, θα λέγαμε ότι σε μικρότερη κλίμακα έχουμε την εικόνα των Πόλεων – Κρατών, που ο Μέγας Αλέξανδρος δημιούργησε στην κατακτημένη Ασία. Πόλεις οι οποίες μαρτυρούσαν τις αντιλήψεις του για τις Ελληνικές αρχές και τις αξίες που πρόσβευαν. Για να τις δημιουργήσει, πίστευε προφανώς πως ήταν ο πιο πρόσφορος τρόπος για την εξάπλωση του Ελληνικού πολιτισμού. Όπως και πριν αναφέρθηκε, οι νέες πόλεις ήταν ένα κράμα των ήδη υπάρχοντων πολιτισμικών στοιχείων και παιδείας, με το νέο στοιχείο του Ελληνισμού και της Ελληνικής παιδείας.

Ιδιαίτερα στη Αμερική του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, όπως τη μάθαμε και μέσω της τηλεόρασης και της τεχνολογίας, δεν βλέπουμε κάποια ουσιαστική διαφορά στην κοινωνική αντίληψη σε σχέση με την εποχή του Αλέξανδρου. Όλοι οι λαοί που βρέθηκαν στην Αμερική μεταξύ αυτών και οι Έλληνες διατήρησαν όλα τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά τα έθιμα και τις παραδόσεις τους, θεωρούσαν όμως ή μάθανε να θεωρούν την Αμερική πατρίδα τους. Είχαν αντιληφθεί πως για να επιβιώσουν με καλές προοπτικές σε αυτή τη νέα πατρίδα, θα έπρεπε να ταυτιστούν οι ίδιοι και να μεγαλώσουν τις επόμενες γενιές, σύμφωνα με τα πολιτικά, ιδεολογικά και οικονομικά πρότυπα της νέας πατρίδας.

Τα παραδείγματα αυτά βέβαια διαφέρουν ως προς το ότι στη μια περίπτωση οι Μακεδόνες βρέθηκαν στο χώρο της Ασίας ως κατακτητές, ενώ οι Λαοί που βρέθηκαν στην Αμερική μετά την κατάκτηση, πήγαν ως μετανάστες. Αφορούν περισσότερο τον τρόπο με τον οποίον η Αμερική κατόρθωσε να γίνει υπερδύναμη, έχοντας αυστηρά πολιτικά και ιδεολογικά πρότυπα κάτω από τα οποία όλοι οι Αμερικανοί υπήκοοι ενώθηκαν άσχετα από την αρχική τους προέλευση. Είχαν λόγους να κάνουν κάτι τέτοιο καθώς έβλεπαν ευκαιρίες για μια καλύτερη διαβίωση και γιατί όχι για πλουτισμό. Είχαν πρόσβαση στην παιδεία, στην υγεία, στα αξιώματα, στις δημόσιες θέσεις. Αναγνωρίζονταν η προσπάθεια η αξία και το ταλέντο τους, είχαν ανεξιθρησκία, αξιοκρατία, δικαιοσύνη, συλλόγους μέσω των οποίων μπορούσαν να διατηρήσουν τις παραδόσεις τους και πολλά άλλα. Οι γενιές που ακολούθησε είχαν ένα επιπλέον λόγο να <<νιώσουν>> Αμερικανοί, καθώς δεν μπορούσαν να

αισθανθούν τη νοσταλγία της πρώτης γενιάς για την πατρίδα που άφησε πίσω. Όσες αντίστοιχες περιπτώσεις κι αν εξετάσει κανείς τότε και σήμερα, αν και θα βρει πολλές διαφορές σε ότι αφορά τις λεπτομέρειες, θα διαπιστώσει πως οι βασικές αρχές παραμένουν ίδιες.

Στην αρχή οι πόλεις που δημιουργούσε ο Μέγας Αλέξανδρος ξεκινούσαν με 10.000 άνδρες και η ηγεσία τους αποτελούταν από Έλληνες που γνώριζαν τις Δημοκρατικές διαδικασίες.²⁵ Τα παιδιά εκπαιδούνταν στη στρατιωτική ζωή αλλά και στη λογοτεχνία. Οι πόλεις που δημιουργούνταν, αποτελούσαν πρότυπα πολιτισμού εμπόριου. Είχαν επίσης ναούς, θέατρα, γυμναστήρια και κάθε είδους κτίσματα που η απaráμιλλη ομορφιά τους μαρτυράτε ακόμα και σήμερα από τα μνημεία. Πολλά από αυτά που σώζονται καταδεικνύουν το μεγαλοπρεπές παρελθόν τους. Οι νέες πόλεις εκτός των άλλων, ήταν επίσης υποδειγματικές σε επίπεδο έργων υποδομής. Τα μεγάλα λιμάνια ανέπτυξαν το εμπόριο και τις συναλλαγές με το εξωτερικό, ενώ τα έργα άρδευσης και ύδρευσης μετατόπισαν την παραγωγή στη συστηματική γεωργική καλλιέργεια πέρα από την κτηνοτροφία. Μπορούμε να πούμε ότι την περίοδο αυτή συναντάμε μια κατά κάποιο τρόπο <<νομισματική ένωση>>, καθώς η Ελλάδα συνδέθηκε οικονομικά με την Ασία μέχρι την Ινδία. Υπήρξαν δύο αποδεκτά νομίσματα ένα χρυσό και ένα ασημένιο εντός και εκτός του Βασιλείου.

Όπως μας διδάσκει η ιστορία υπάρχουν πολλοί τρόποι για να κατακτήσεις ένα Λαό πέρα από τη στρατιωτική βία. Η πραγματική κατάκτηση έχει να κάνει περισσότερο με τη μεταλαμπάδευση των δικών σου αρχών και αξιών. Ο Αλέξανδρος είχε απόλυτη επίγνωση της αξίας της παιδείας. Μετέφερε στην Ασία τα Ελληνικά γράμματα, τον Ελληνικό πολιτισμό και τον Ελληνικό τρόπο ζωής. Δημιούργησε σχολεία όπου το βασικό αναγνωστικό για τους μαθητές ήταν τα Ομηρικά Έπη. Το αναγνωστικό αυτό υπήρχε τα χρόνια πριν από αυτόν στην Ελλάδα και συνέχισε να υπάρχει μέχρι και την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία μετά από αυτόν. Μαρτυράτε πως τα παιδιά στην Περσία μπορούσαν να απαγγείλουν Ευριπίδη και Σοφοκλή, ενώ στην Αίγυπτο τα Ελληνικά διδάσκονταν ως ξένη γλώσσα, βασισμένη στα κατορθώματα του Αχιλλέα και στην Ιλιάδα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πλούταρχος: <<επέλεξε 30.000 παιδιά που με εντολή του έμαθαν την Ελληνική γλώσσα και να ασκήθηκαν στην Ελληνική στρατιωτική τάξη, ορίζοντας πολλούς

²⁵Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 76.

επιμελητές>>. Πέρα από την αναγκαιότητα για λόγους στρατηγικής μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Αλέξανδρος είχε γνώση της καταγωγής και του πολιτισμού του.

Μπορούμε επίσης να υποθέσουμε πως υπήρχε σεβασμός για τις Βαβυλωνιακές, Αιγυπτιακές και Ινδικές πολιτιστικές αξίες. Σχετικά με την παιδεία που είχε ο ίδιος ο Αλέξανδρος, μαρτυράτε πως ο μεγάλος του δάσκαλος υπήρξε ο Αριστοτέλης, στου οποίου τη σχολή φοίτησε και του οποίου τις απόψεις για τις επιστήμες αποδέχθηκε. Αυτό μπορεί να το υποθέσει κάποιος καθώς στην Ασιατική εκστρατεία πήρε μαζί του ένα πλήθος από επιστήμονες.²⁶ Αντιλαμβανόμαστε πως η επίδραση που είχε ο Αριστοτέλης στον Αλέξανδρο ήταν καταλυτική. Θεωρούσε πως τη ζωή την όφειλε στον πατέρα του όμως την ευζωία στο δάσκαλό του.

Η θρησκεία ήταν ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής των Μακεδόνων, όπως και όλου του Ελληνικού χώρου. Ο Μέγας Αλέξανδρος μεγάλωσε σε ένα τέτοιο περιβάλλον με θυσίες και τελετές. Όταν έχεις αποδεχθεί τη δύναμη του Θείου, μπορεί να είσαι και δεκτικός στο πως αντιλαμβάνονται τη Θεία Δύναμη άλλοι πολιτισμοί. Πιθανά με βάση τις μαρτυρίες που διαθέτουμε μπορούμε να υποθέσουμε πως ο Μέγας Αλέξανδρος πίστευε στην ακατανίκητη δύναμη του, μιας και οι τελετές αλλά και οι θυσίες φαίνεται πως υπήρχαν στην καθημερινότητά του. Χρόνια μετά η Ελληνική γλώσσα έφερε σε επαφή τον Χριστιανισμό με τον απλό κόσμο. Ο Απόστολος Παύλος γνώριζε την Ελληνική γλώσσα και γνώριζε επίσης την Ελληνική γραφή, όπως και οι κάτοικοι των περιοχών στους οποίους απευθύνθηκε.²⁷

2.2. Ο Μέγας Αλέξανδρος από τη σκοπιά της Εκκλησίας

Ο Αλέξανδρος, όπως και ο πατέρας του Φίλιππος, ήταν βασιλείς. Ωστόσο σύμφωνα με πολλούς μελετητές η <<βασιλεία>> της εποχής αυτής, διαφύλαττε σε μεγάλο βαθμό την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα των υπηκόων, σε βαθμό που προσέγγιζε τα δημοκρατικά καθεστάτα. Η Δημοκρατία εκείνης της περιόδου βέβαια, λίγη έως καθόλου σχέση έχει με τη αυτό που αντιλαμβανόμαστε σήμερα ως Δημοκρατία. Στη σημερινή εποχή δεν μπορεί να φανταστεί κανείς τη θεσμοθετημένη ύπαρξη δούλων και πολύ περισσότερο δε διανοείται πως μια κατάθεσή τους στα δικαστήρια (ακόμα και αν υπήρχε κάτι τέτοιο), θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνο μετά από βασανισμό. Η άποψη του Μέγα Αλέξανδρου ήταν πιθανά πως η ελευθερία και η αξιοπρέπεια όλων των νομοταγών πολιτών πέρα από το αν ή όχι θα έπρεπε να

²⁶Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 76., σ. 78., σ. 80.

²⁷Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 81-91.

θεωρούταν ιερή και δεδομένη, ήταν σίγουρα και ένας τρόπος για να πετύχει και πολύ περισσότερο για να διατηρήσει τη συνοχή και την ενότητα των νέων πόλεων-κρατών.

Η Εκκλησία εστιάζει σε μεγάλο βαθμό σε θέματα που δεν αφορούν τη βία ή σκληρή πλευρά του Μέγα Αλέξανδρου, αλλά σε μαρτυρίες σχετικά με το ήθος, την αρετή και την εγκράτειά του. Εστιάζει, επίσης, στο δημοκρατικό καθεστώς που ο ίδιος επέβαλλε στις πόλεις κράτη και στην οικουμενικότητα κάτω από κοινές αρχές και αρετές. Βλέπει κοινά στοιχεία ανάμεσα στο Ελληνικό ιδεώδες και στο μετέπειτα Ελληνοχριστιανικό ιδεώδες. Η Εκκλησία βλέπει στο πρόσωπο του Μέγα Αλέξανδρου ένα εγκρατή και σεμνό άνδρα. Επικαλείται πηγές και μαρτυρίες όπως αυτές του Πλούταρχου που τον χαρακτηρίζει: «ἄτρωτον ἐπιθυμίας» και του Αρριανού που αναφέρει πως ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν: «ἐγκρατέστατος τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος» («Αλεξάνδρου Ανάβασις», 28,2).²⁸ Φρόντιζε να μην πλησιάσει άλλη γυναίκα και να μην έχει σχέσεις πριν του γάμου με άλλη γυναίκα, θεωρώντας πως: «βασιλικώτερον τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους», («Αλεξάνδρου Ανάβασις», 21,7).²⁹ Ως μαρτυρίες για το ήθος του επικαλούνται επίσης μαρτυρίες που καταθέτουν πως είχε δώσει εντολές στους στρατιώτες του να φέρονται με κάθε σεβασμό σε αιχμάλωτες γυναίκες και να προστατεύουν την ηθικότητά τους («Αλεξάνδρου Ανάβασις», 21,5).³⁰ Στο Μέγα Αλέξανδρο επίσης αποδίδεται η φράση: «αἰσχρὸν εἶναι κρίνων τὸν ἄνδρα ἐλόντα ὑπὸ γυναικῶν ἡττηθῆναι» (δεν είναι πρόπον η ομορφιά μιας γυναίκας να νικήσει αυτόν που θέλει να κυριεύσει τον κόσμο).

Η εγκράτεια και το ήθος του συμβάδιζε με τις αντιλήψεις του για τη οικουμενικότητα των Λαών: οικουμενικότητα και στους τομείς των επιστημών, καθώς στην Ασία είχε σημειωθεί πρόοδος στις επιστήμες ανάλογη ίσως του Ελληνικού χώρου. Στον Αλέξανδρο αποδίδονται τα λόγια: <<θεωρεῖτε τὴν οἰκουμένη πατρίδα σας... δεν με ενδιαφέρει ούτε η καταγωγή ούτε η ράτσα των ανθρώπων. Τους καταμερίζω με ένα μόνο κριτήριο, τὴν αρετή... το Θεό δεν πρέπει να τον νομίζεται σαν ένα αυταρχικό κυβερνήτη, αλλά σαν κοινό πατέρα όλων, ὥστε η διαγωγή σας να μοιάζει με τὴν ζωὴ που κάνουν τα ἀδελφία στην οικογένεια... τον ὄρκο που δώσαμε με τὴν σπονδὴ ἀπόψε κρατήστε τον σαν συμβόλαιο ἀγάπης...>> («Αλεξάνδρου Ανάβασις», 7,11).

²⁸Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 86.

²⁹Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 86.

³⁰Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 87.

Οι Λαοί της Ανατολής είχαν κάποιους λόγους να βλέπουν τον Αλέξανδρο ως πρόγονό τους και να τον τιμούν. Δεν είναι τυχαίο το ότι πρόσφατα σχετικά, όταν Άραβες αξιωματούχοι συναντήθηκαν με Έλληνα υπουργό, δήλωσαν: <<ο δεσμός των Ελλήνων και των Αράβων είναι ακατάλυτος, αφού οι Άραβες θεωρούν τους εαυτούς τους απόγονους του Μεγάλου Αλεξάνδρου>>³¹. <<Υπάρχουν ακόμα και σήμερα Ασιατικές φυλές των κοιλάδων των Καλάς, του Σονάτ, της περιοχής του Πεσαβάρ και των Πατάνε, του Τσιτράλ, της φυλής Χούνζα, ορεινών περιοχών στο βορειοανατολικό Πακιστάν και στο ανατολικό Αφγανιστάν, που θεωρούν καύχημα πως κατάγονται από τους στρατιώτες του Μέγα Αλέξανδρου σύμφωνα με τα φυλλάδια του Πακιστανικού οργανισμού τουρισμού>>³². Αυτό που σχεδόν με βεβαιότητα μπορούμε να πούμε είναι πως ενέπνευσε με τα κατορθώματά του τις επόμενες γενιές ηγετών.

2.3. Η άποψη και τα σχόλια της Εκκλησίας

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι Πατέρες της Εκκλησίας κάνουν πολύ συχνά αναφορά στον Μέγα Αλέξανδρο, υπερτονίζοντας πάντα τα θετικά του στοιχεία και όπως είναι φυσικό όλα τα κοινά στοιχεία με το μετέπειτα Ελληνοχριστιανικό ιδεώδες. Έχουν βέβαια υπόψη τους τις μαρτυρίες όλων των παλαιών ιστορικών που αναφέρονται με εκτενής πληροφορίες σε κάθε πτυχή της ζωής και του έργου του. Επαινούν την αγνότητα, τη σωφροσύνη και την φιλανθρωπία του. Κατά κανόνα απέδιδε στους φίλους του τιμές και έδειχνε σεβασμό σε αυτούς. Ήταν αρνητικός στο να πιστεύει σε συκοφαντίες, είχε σεβασμό για το Θείο και είχε μπορούμε να υποθέσουμε επίγνωση της δικής του αδυναμίας. Είχε φιλοπατρία και είχε αγάπη για τους δασκάλους του. Στους στρατιώτες του ενέπνεε θάρρος και είχε βαθύτατη εκτίμηση στους ανθρώπους χωρίς να κάνει διακρίσεις δηλαδή αν ανήκαν σε άλλη εθνικότητα, αρκεί να διακατέχονταν από την αρετή, από σοφία και κάθε λογής αξιοσύνη. Αυτά ήταν όσα είχαν σημασία για το Μέγα Αλέξανδρο. Γίνεται επίσης λόγος για την αφιλοχρηματία του, καθώς επίσης για το πόσο έντιμος και δίκαιος ήταν. Πολλά έχουν γραφτεί και γράφονται για το πόσο εύστροφος ήταν και για την ικανότητα που είχε να παίρνει γρήγορες και δίκαιες αποφάσεις. Στις μάχες ήταν αήττητος, είχε μεγαλοφροσύνη, είχε μεγαλοψυχία τα οράματά του αφορούσαν όλο τον κόσμο, είχαν δηλαδή μια οικουμενικότητα. Μαζί με αυτόν, βέβαια, εγκωμιάζουν

³¹<https://enromiosini.gr>. Ν. Μάρτη, «Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας», 1992, σ. 62., Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 88-90.

³²<https://enromiosini.gr>., Θ. Μαλκίδης, ό. π., σ. 90-91.

τους Μακεδόνες από τους οποίους προέρχεται και οι οποίοι θεωρούνταν Έλληνες. Ο Μέγας Αλέξανδρος ως Βασιλιάς των Μακεδόνων ήταν και Βασιλιάς των Ελλήνων. Έτσι είτε με τον ένα τίτλο είτε με τον άλλο τον αποκαλούσαν οι πατέρες της Εκκλησίας, αναφέρεται όμως κατά αυτό τον τρόπο και στην Παλαιά Διαθήκη.

Σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας, η αγνότητα ήταν η κορυφαία αρετή του Μέγα Αλέξανδρου. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ακόμα μεγαλύτερη αγνότητα επέδειξε απέναντι στις Περσίδες, τις γυναίκες των Περσών, και λιγότερο ίσως μαχητικότητα και σκληρότητα απέναντι στους Πέρσες «ὡς πλείονα ταῖς Περσῶν γυναίξι σωφροσύνην ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπιδεδειγμένον».³³ Θεωρούν συκοφαντίες όλα όσα έδωσαν στις μαρτυρίες αυτές άλλη διάσταση. Εκπλήσσει η αρετή του, καθώς μιλάμε για μια εποχή που πολλά από όσα σήμερα θεωρούνται κατακριτέα, τότε δεν ήταν. Για τη φιλανθρωπία του, ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος γράφει για τη στιγμή που αποφάσισε να χαρίσει τη ζωή στον ηττημένο βασιλιά των Ινδών Πώρο κάνοντας την εξής παρατήρηση: «Καὶ ἦν αὐτῷ ἡ περιουσία τοῦ θαρρεῖν τὸ φιλόφρονον» (το απαράμιλλο και ανεξάντλητο θάρρος του Μέγα Αλέξανδρου του το χάριζε η φιλανθρωπία του).³⁴ Όταν ο Παρμενίωνας μετά την κατάκτηση κάποιας πόλης ο Παρμενίωνας του ζήτησε να μην δείξει οίκτο στους κατοίκους της, αποδίδονται στον Αλέξανδρο τα λόγια: «σοὶ μὲν γάρ ἐστιν ὠμότης, τὸ δὲ πρῶον ἐμόν, φυγεῖν τε τὴν πόλιν τοὺς κινδύνους».³⁵ Όπως διασώζει ο Ιερός Φώτιος, σπάνια περνούσε μέρα χωρίς να ευεργετήσει κάποιο και αν κάποτε αυτό συνέβαινε τότε έλεγε: «Σήμερον οὐκ ἔβασίλευσα».³⁶

Ο Γρηγόριος ο Νύσσης για την τιμή που απέδιδε στους φίλους, γράφει πως οι σοφοί θαύμαζαν τον Αλέξανδρο και σε αυτόν αποδίδεται η περιγραφή πως οι φίλοι του είναι ο θησαυρός του: «τὸν θησαυρὸν ἐν τοῖς φίλοις ἔχειν».³⁷ Και ο Μάξιμος ο Ομολογητής αποδίδει τον ίδιο σοφό λόγο: Όταν δηλαδή ρώτησε κάποιος τον Αλέξανδρο σχετικά με το που έχει τους θησαυρούς του τότε εκείνος αφού έδειξε τους φίλους του απάντησε: «ἐν τούτοις».³⁸ Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς διηγείται πως όταν κάποιος αιχμάλωτος του έδωσε μια συμβουλή αυτός υπάκουσε: («ὑπήκουσε τῷ αἰχμαλώτῳ») και όχι μόνο αυτό, αλλά τον συμπεριέλαβε ανάμεσα στους φίλους

³³ Πλουτάρχου, *Αλέξανδρος*, Αθήνα 1999, σ. 10-11. Θ. Μαλκίδης, σ. 95.

³⁴ P. Green, *Αλέξανδρος ὁ Μακεδόνας, Ὁ μέγας στρατηλάτης τῆς ἱστορίας 356-323 π.Χ.*, Αθήνα 2008, σ. 565., Θ. Μαλκίδης, ὁ. π., σ. 95.

³⁵ P.Green, ὁ. π., σ. 813., Θ. Μαλκίδης, ὁ. π., σ. 96-97.

³⁶ P.Green, ὁ. π., σ. 102., Θ. Μαλκίδης, ὁ. π., σ. 96-97.

³⁷ P.Green, ὁ. π., σ. 1037., Θ. Μαλκίδης, ὁ. π., σ. 97.

³⁸ P.Green, ὁ. π., σ. 1037., Θ. Μαλκίδης, ὁ. π., σ. 97.

του, παρά το γεγονός ότι ήταν αιχμάλωτος και αμόρφωτος.³⁹ Ο Μέγας Βασίλειος κάνει λόγο για τους συκοφάντες: όταν κάποια φορά ακούμε κάποιον να συκοφαντεί κάποιο συνάνθρωπό του καλό είναι να κάνουμε κάτι που έκανε και ο Μέγας Αλέξανδρος: να τις ακούμε δηλαδή μόνο με το ένα αυτί την άποψη αυτού που συκοφαντεί, έχοντας όμως το άλλο μας αυτί <<ελεύθερο>> ώστε να μπορέσουμε να ακούσουμε τι έχει να μας πει και αυτός που συκοφαντείται, εννοώντας με αυτό ότι μπορεί να συκοφαντείται άδικα ή ο συκοφάντης να έχει κάποιο κακό σκοπό. «τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραΐαν ταμειυσόμεθα τῷ διαβαλλομένῳ».⁴⁰ Η άποψη του Αλέξανδρου για την εχεμύθεια καταγράφεται ως εξής: πίστευε πως αν κάποιος εἶπε πως θα φυλάξει ένα μυστικό αλλά δεν το έκανε και το φανέρωσε αυτό μαρτυρά πως ή άδικός είναι ή καθόλου εγκρατής. Αν ο λόγος για τον οποίο φανέρωσε το μυστικό ήταν να εισπράξει κάποιο κέρδος τότε δεν είναι δίκαιος. Αν κάποιος πάλι φανέρωσε το μυστικό χωρίς να έχει να κερδίσει κάτι από αυτό τότε είναι ακρατής. Και ο ένας και ο άλλος είναι εξίσου κακοί: («ἄδικός ἐστιν ἢ ἀκρατής ἄγαν») («ἴσως δέ γ' εἰσὶν ἀμφοτέρω κακοί».⁴¹ Ο Μάξιμος ο Ομολογητής αναφέρει πως σχετικά με τη φορολογία, όταν κάποιος θέλησε να δείξει πως τον αγαπάει, του εἶπε πως οι πόλεις που κυβερνούσε μπορούσαν να πληρώσουν περισσότερο φόρο τότε αυτός του απάντησε: «κηπουρόν μισῶ τὸν ἐκ ριζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα».⁴² Ο καλός κηπουρός είναι αυτός που διατηρεῖ τον κήπο του και όχι αυτός που ξεριζώνει τα λάχανα από τη ρίζα.

2.4. Η προσέγγιση της προσωπικότητας του Μέγα Αλέξανδρου από τη σκοπιά των ιδεολογικών ρευμάτων του 19^{ου} αιώνα

Η Ελληνική ιστορία ενσωμάτωσε τους Μακεδόνες περίπου στα μισά του 19^{ου} αιώνα και αυτό έγινε μέσω μιας σειράς αντιφάσεων και κατά τον τρόπο αυτό αποτυπώθηκε στα κείμενα ιστορικά κείμενα του Παπαρηγόπουλου. Σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο του 1949, το Έθνος των Μακεδόνων θεωρούνταν ως μίξη μεταξύ Ελλήνων και Ιλλυριών, με πιο σημαντική όμως τη συμβολή των Ελλήνων. Τα πράγματα άλλαξαν όμως λίγα χρόνια μετά το 1853, όταν ο Μέγας Αλέξανδρος και το έθνος των Μακεδόνων ήρθαν να αποτελέσουν πια τη συνέχεια του Ελληνικού Έθνους, κατά τον ίδιο τρόπο οι Μακεδόνες καταγράφηκαν ως συνεχιστές του

³⁹Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 97.

⁴⁰P.Green, *ό. π.*, σ. 296., Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 95. Θ. Μαλκίδης, *ό. π.* σ. 98.

⁴¹P.Green, *ό. π.*, σ. 848., Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 98.

⁴²P.Green, *ό. π.*, σ. 805., Θ. Μαλκίδης, *ό. π.*, σ. 99.

αδιάλειπτου από την αρχαιότητα Ελληνισμού, στα κεφάλαια της ιστορίας του Ελληνικού Έθνους.⁴³ Από τη στιγμή που στο Μακεδονικό Μοναρχικό πολίτευμα απουσίαζε η Θεοκρατία η οποία χαρακτήριζε στη συνέχεια το Βυζάντιο σύμφωνα με όσα υποστήριζαν όσοι επέκριναν το να ενσωματωθούν τα χρόνια του Μέγα Αλεξάνδρου στην ιστορική συνέχεια των Ελλήνων, ήταν πια εύκολο να βρει μεγαλύτερες συναινέσεις και να αλλάξει την αντίληψη που έβλεπε τους Μακεδόνες απλά και μόνο ως κατακτητές. Στο πλέον συνθετικό εγχείρημα του Κωνσταντίνου Γκούμα να συγγράψει την Παγκόσμια ιστορία (Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας, 12 τ., 1830-1832), οι Μακεδόνες εξακολουθούν να μην έχουν σχέση προς το Ελληνικό πνεύμα, ενώ ο Βασιλιάς τους Φίλιππος θεωρείτο πως είχε καθυποτάξει τυραννικά όλη την Ελλάδα.

Πρέπει να έχουμε υπόψη τα πολιτικά ζητούμενα της εποχής του Κ. Παπαρρηγόπουλου, και κατά πόσο η αντίληψή του για την ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες του επέβαλλε ή πρόσφερε σε αυτόν μια συμπλέουσα με τη μοναρχία <<Αυτοκρατορία>> που δεν ήταν άλλη από αυτή που ο Μέγας Αλέξανδρος πέτυχε να δημιουργήσει. Η Μοναρχία σε παραλληλισμό με την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, σχετιζόταν με την πολιτική ενότητα, τον εκπολιτισμό και τον εξελληνισμό Λαών που θεωρούταν υποδεέστεροι. Εφόσον οι Μακεδόνες και κατά συνέπεια οι Έλληνες κατάφεραν να δημιουργήσουν μια αυτοκρατορία, θεωρήθηκε πως το Ελληνικό έθνος είναι εν δυνάμει ένα έθνος που μπορεί να δημιουργήσει αυτοκρατορίες και να εκπολιτίσει για μια ακόμα φορά πιθανές αποικίες, όπως αντίστοιχες αποικιακές μητροπόλεις της Ευρώπης. Κατά πόσο σήμερα αυτοί οι ισχυρισμοί θεωρούνται ρεαλιστικοί, αξιολογώντας τη δυναμική που είχε η Ελλάδα την περίοδο εκείνη, όπως και την οικονομική της κατάσταση είναι στην κρίση του κάθε μελετητή. Πάντως ο ιστορικός Ντρόυζεν που εξέφρασε την άποψη ότι το παράδειγμα του Μέγα Αλεξάνδρου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εκ νέου αν κάποιος θα ήθελε να εκπολιτίσει την Ανατολή, χρησιμοποιήθηκε, από την Ελληνική πλευρά, θεωρώντας πως φωτογράφιζε τους Έλληνες.

Ο Ντρόυζεν πάντως, θεωρήθηκε πως συνέβαλε τα μέγιστα για να υπάρξει πράγματι μια έγκυρη ιστορική συνέχεια της Ελλάδας από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι και την εποχή του, συνδέοντας την με το Μακεδονικό Έθνος, την Ασιατική κατάκτηση, το Χριστιανισμό και τα Βυζαντινά χρόνια. Ο ιστορικός αυτός

⁴³ *Εγχειρίδιον της Γενικής Ιστορίας*, Αθήνα 1849, σ. 191-193.

εκφράστηκε θετικά σχετικά με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, υπήρξε δηλαδή υπέρμαχος της κατακτητικής του πολιτικής. Έφερε έτσι στο προσκήνιο μια διαφορετική άποψη καθώς μέχρι τότε το τέλος του Ελληνισμού ή της Ελληνικής αρχαιότητας, τοποθετούνταν ιστορικά στη μάχη της <<Χαιρώνειας>>. Κινήθηκε και αυτός στο πλαίσιο που ήθελε την κατάπτωση του Ελληνισμού, να είναι μια πολύ σημαντική περίοδος που προετοίμαζε το έδαφος για την έλευση της Χριστιανικής θρησκείας. Μην ξεχνάμε βέβαια πως ο συγκεκριμένος ιστορικός ήταν Πρώσος και την περίοδο εκείνη πολύς λόγος γίνονταν για την ενοποίηση ανεξάρτητων Γερμανικών κρατιδίων υπό την επίβλεψη της Πρωσίας. Όπως και να έχει η ΙΕΕ και μόνο από άποψη όγκου είναι ένα μεγάλο, μεγαλειώδες θα λέγαμε έργο και δεν μπορούμε να είμαστε σε θέση να κρίνουμε σίγουρα το τι πίστευε και ποιος ήταν ο λόγος που ο Παπαρρηγόπουλος έκανε αυτή την σημαντική προσπάθεια να τεκμηριώσει με στοιχεία τη ενότητα Αρχαιότητα, Ελληνιστικά χρόνια, Χριστιανισμός, Βυζάντιο.

Γ' Κεφάλαιο

Οι στρατηγικές των ηγετών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σε σχέση με αυτές του Μεγάλου Αλεξάνδρου

3.1. Η στρατηγική των Κεντρικών Δυνάμεων κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Όταν έληξε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, η ηττημένη Γερμανία αναγκάστηκε να αποδεχθεί σκληρότατους όρους με τη <<Συνθήκη των Βερσαλλιών>>. Θεώρησαν και ίσως όχι άδικα πως στόχος και σκοπός της Συνθήκης, ήταν να τους γονατίσουν οικονομικά. Ο Γερμανικός Λαός αντέδρασε καθώς τα ποσά τα οποία ζητήθηκαν για πολεμικές αποζημιώσεις ήταν υπέρογκα. Πίστευε ίσως περισσότερο πως προδόθηκε παρά έχασε τον Πόλεμο. Ταυτόχρονα ολόκληρος ο πλανήτης βίωνε μια μεγάλη οικονομική κρίση, που ξεκίνησε με την κατάρρευση του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, με αποτέλεσμα την κάμψη της παραγωγής, της εργασίας και του εξωτερικού εμπορίου της Αμερικής. Αυτό είχε επιπτώσεις στη Ευρώπη και η κάθε χώρα έλαβε τα μέτρα της ώστε να αντιμετωπίσει την κρίση. Η Αγγλία για παράδειγμα προτίμησε το εμπόριο με κράτη της Κοινοπολιτείας και η Ιταλία θέσπισε αυστηρούς ελέγχους στην παραγωγή προχωρώντας σε στρατικοποίηση της χώρας. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ήταν αναμενόμενο να ανθίσουν οι εθνικιστικές τάσεις, ιδιαίτερα στη Γερμανία που είχε πληγεί οικονομικά και για κάποιο λόγο θεωρούσε πως δεν μπορούσε να έχει όλα όσα δικαιούταν. Η έξαρση του Εθνικισμού είχε σαν αποτέλεσμα στη Γερμανία να ανέβει σε ποσοστά και τελικά να ανέλθει και στην εξουσία το Εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα NSDAP υπό την αρχηγία του Χίτλερ. Η πολιτική του Χίτλερ γνωστή λίγο πολύ σε όλους, είχε σαν στόχο τη δημιουργία εκ νέου της Γερμανίας αφενός και αφετέρου να μην αφήσει ανοιχτούς λογαριασμούς, με όλους όσους ήταν κατά τη γνώμη του υπεύθυνοι για τα δεινά που υπέφερε ο Γερμανικός Λαός. Εκτός των Γάλλων, υπεύθυνους θεωρούσε και τους Εβραίους και όλοι λίγο ή πολύ γνωρίζουν πως φέρθηκε στους ίδιους και σε άλλες μειονοτικές ομάδες.

Από το 1933 και έπειτα και ενώ είχε διαβεβαιώσει για τις ειρηνικές διαθέσεις του, δε συμμετείχε πια στην κοινωνία των Εθνών και δεν αναγνώριζε τους περιορισμούς που του είχαν επιβληθεί στους εξοπλισμούς. Στη συνέχεια προχώρησε σε κινήσεις τακτικής όπως το να έρθει σε συμφωνία με τον Χίρο Χίτο, τον Ιάπωνα αυτοκράτορα και να συμφωνήσει με την Ιταλία, τον άξονα Βερολίνου – Ρώμης. Αξιοποίησε την υπόσχεσή του για τήρηση της ειρήνης, ώστε να λάβει από του

Δυτικούς Συμμάχους άδεια για μεγαλύτερη διπλωματική ευελιξία που θα εξυπηρετούσε την εξωτερική επεκτατική του πολιτική. Στη συνέχεια βέβαια αποδείχθηκε πως όλα αυτά ήταν χρόνος που ο Χίτλερ κέρδισε, προκειμένου να οργανώσει όσο μπορούσε καλύτερα την προετοιμασία της χώρας του για τον Πόλεμο που θα ακολουθούσε. Με το Χίτλερ ηγέτη, οι Εθνικοσοσιαλιστές εγκαθίδρυσαν τη γνωστή ως Δικτατορία του Γ΄ Ράιχ και όπως συμβαίνει συνήθως με τις Δικτατορίες, τα κόμματα της αντιπολίτευσης τέθηκαν εκτός νόμου. Ένα ανελέητο κυνηγητό ξεκίνησε εναντίων των Εβραίων κατά βάση σε όλη την Ευρώπη, αλλά και άλλων μειονοτικών ομάδων όπως οι Τσιγγάνοι, οι Πολωνοί και οι Ρώσοι.⁴⁴

Στη Γερμανία των Εθνικοσοσιαλιστών και σε όλες τις χώρες που θα αυτή θα κατακτούσε θα επιτρέπονταν να ζουν μόνο Γερμανοί.⁴⁵ Κατά τη γνώμη του, ασθενείς και σωματικά ή πνευματικά ανάπηροι δεν άξιζε καν να ζουν. Συνέπεια αυτής της πολιτικής ήταν κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο να χάσουν τη ζωή τους πάνω από τριάντα εκατομμύρια άνθρωποι, ένα μεγάλο μέρος της Ευρώπης να καταστραφεί και η ίδια η Γερμανία να διαιρεθεί σε Ανατολική και Δυτική.⁴⁶ Ο πολιτικός σκοπός του Χίτλερ ήταν πιθανά να εγκαθιδρύσει μια γερμανική ηγεμονία στην Ευρώπη, με την κατάκτηση και προσάρτηση της Ευρωπαϊκής Ρωσίας, ούτως ώστε το τρίτο Ράιχ να γινόταν οικονομικά τόσο ισχυρό, ώστε να κυριαρχούσε στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ο Χίτλερ ξεκίνησε πάνω σε ορθές φιλιππικές γραμμές: δημιούργησε έναν νέο πρότυπο στρατό βασισμένο στην ευκινησία και αμέσως προτού εξαπολύσει τον πόλεμό του, ξεγέλασε τον Στάλιν κάνοντάς τον να εισέλθει σε μια ψεύτικη συμμαχία. Στη συνέχεια σάρωσε την Πολωνία και ακολούθως δείχνοντας την καλή του θέληση απέναντι στους Ρώσους, μοιράστηκε τα λάφυρά του με αυτήν. Στράφηκε έπειτα στη Δύση και μέσα σε λίγους μήνες σάρωσε τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Γαλλία, τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα. Ο Φίλιππος μάλλον δεν θα μπορούσε να είχε βελτιώσει αυτή τη στρατηγική.

Λίγα χρόνια πριν τον πόλεμο ο Χίτλερ υποτίθεται ότι είπε σε μια συζήτηση με τον Rauschning: στο μέλλον, την προετοιμασία με το πυροβολικό για τη μετωπική επίθεση του πεζικού στον πόλεμο χαρακωμάτων θα την πάρει η επαναστατική προπαγάνδα, ώστε να καταρρεύσει ο εχθρός ψυχολογικά, προτού αρχίσουν καν να λειτουργούν... το έχω μάθει από τους Μποσεβίκους, δεν διστάζω να το πω.

⁴⁴<http://ifp-08.ifp.uiuc.edu/public/wikipedia/el/20150305.txt>.

⁴⁵<https://el.wikipedia.org/wiki?curid=5848>.

⁴⁶https://pagosmiaeglhmata.blogspot.com/2019_09_16_archive.html.

<<Πάντοτε κάποιος μαθαίνει περισσότερα από τους εχθρούς του>>. Αυτό ήταν ορθή φιλιππική στρατηγική: υπονόμεισε τον εχθρό σου εκ των έσω και όταν αυτό είναι δυνατόν από πολιτικής άποψης, είναι ταυτόχρονα ευκολότερο και επικερδέστερο από το να προσπαθήσεις να του σπάσεις το κρανίο. Με άλλα λόγια, ο Χίτλερ ήθελε να συμμαχήσει με τους υποταγμένους λαούς της Ρωσίας και να καταστρέψει το σοβιετικό imperium εκ των έσω, όπως στην εποχή του ο Αλέξανδρος είχε καταστρέψει το Περσικό imperium. Ο Alfred Rosenberg, ο ειδικός του Χίτλερ στις διεθνείς σχέσεις, ένας Γερμανός από τη Βαλτική που γνώριζε καλά την εσωτερική κατάσταση στη Ρωσία, συμβούλευσε τον Χίτλερ να ακολουθήσει αυτήν την πορεία. Του επισήμανε ότι η Ρωσία «ουδέποτε υπήρξε εθνικό κράτος, αλλά κράτος εθνοτήτων» και ότι το πρόβλημα των Γερμανών δεν ήταν το πώς να αναμορφώσουν τη ρωσική αυτοκρατορία, αλλά το πώς να την διαλύσουν: όχι να επιβάλουν ένα νέο πολιτικό σύστημα στους υποταγμένους λαούς της, αλλά να αναγνωρίσουν την κάθε εθνότητα και να καλλιεργήσουν την ανεξαρτησία του κάθε έθνους. «Θα πρέπει να διακηρύξουμε, είπε, ότι δεν πολεμούμε τον ρωσικό λαό, αλλά το σύστημα των Μπολσεβίκων». Με άλλα λόγια ο Χίτλερ θα έπρεπε να διακηρύξει ότι ο πολεμικός του σκοπός ήταν να απελευθερώσει τους υποταγμένους λαούς της δυτικής Ρωσίας. Αυτό ήταν ορθή Αλεξανδρινή πολιτική.⁴⁷

Αλλά ο Χίτλερ είχε τόσο πολύ μεθύσει από τις στρατιωτικές του επιτυχίες, ώστε εγκατέλειψε κάθε ιδέα να στηριχθεί σε αυτήν την επαναστατική στρατηγική. Περίμενε ότι η Ρωσία θα κατέρρεε, όπως η Γαλλία, παρά το γεγονός ότι οι Ρώσοι είχαν απεριόριστο χώρο στον οποίο μπορούσαν να υποχωρήσουν, κάτι που ο Ναπολέων είχε μάθει με οδυνηρό τρόπο, αλλά και όλοι οι υπόλοιποι ξένοι εισβολείς. Ο Χίτλερ παραμέρισε περιφρονητικά τις προτάσεις του Rosenberg και διακήρυξε: «η πολιτική μας είναι να κόψουμε τη γιγαντιαία πίτα με δεξιοτεχνία, ώστε πρώτα να την κατακτήσουμε, δεύτερον να την διοικήσουμε και τρίτον να την εκμεταλλευτούμε... Φυσικά είπε, τα τεράστια εδάφη θα πρέπει να ειρηνεύσουν το συντομότερο δυνατόν. Ο καλύτερος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό, είναι να τουφεκίζεται όποιος στραβομουτσουνιάζει». Αντί να προσφέρει στους υποταγμένους λαούς την ελευθερία τους, ξεκίνησε να τους υποδουλώνει και στην περίπτωση που αντιστέκονταν, να τους εξοντώνει.

⁴⁷Στρατιωτική Επιθεώρηση Σεπ- Οκτ. Αθήνα 2009, τχ. 5, σ. 49-69 και 88-105., Στρατιωτική Επιθεώρηση Νοε- Δεκ. Αθήνα 2009, τχ. 6, σ. 35-38 και 87-112.

Κατά την αρχική φάση της εισβολής, οι απλοί άνθρωποι δέχονταν παντού τους Γερμανούς ως ελευθερωτές: οι Ουκρανοί έβλεπαν τον Χίτλερ ως τον σωτήρα της Ευρώπης, οι Λευκορώσοι ανυπομονούσαν να πολεμήσουν στο πλευρό των Γερμανών, ολόκληρα συντάγματα Κοζάκων αυτομόλησαν στον εχθρό και Γεωργιανοί, Αρμένιοι, Τουρκομάνοι και Τάταροι παραδίδονταν μαζικά. Στο Ροστόβ γράφει ο Enrich Kern, «σε ολόκληρη την πόλη υπήρχαν άνθρωποι που περίμεναν στους δρόμους έτοιμοι να μας επευφημήσουν και να μας καλωσορίσουν... ποτέ πριν δεν είχα δει μια τέτοια ξαφνική μεταλλαγή. Δεν υπήρχε πλέον μπολσεβικισμός. Ο εχθρός είχε εξαφανιστεί. Οι αρμοί της σοβιετικής αυτοκρατορίας έτριζαν. Έπειτα ήρθε ο Χίτλερ και οι δολοφόνοι του και προκαλώντας στον ρωσικό λαό ένα ναπολεόντειο πάθος, γράφει ο Kern, επιτρέψαμε στους Μπολσεβίκους να επιτύχουν μια πολιτική σταθεροποίηση που ξεπερνούσε και τα πιο τρελά τους όνειρα και έστεψε την υπόθεσή τους με το φωτοστέφανο ενός πατριωτικού πολέμου».

Η κρίσιμη καμπή βρισκόταν στην πολιτική του Χίτλερ. Αν είχε αναλάβει τον ρόλο του ελευθερωτή αντί για αυτόν του χασάπη, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ότι θα είχε διαλύσει το σοβιετικό imperium, πολύ προτού οι Ηνωμένες Πολιτείες εισέλθουν στον πόλεμο και ως εκ τούτου θα είχε αποφύγει αυτό που φοβόταν περισσότερο από όλα, έναν πλήρους κλίμακας πόλεμο σε δυο μέτωπα. Παρά τη στρατιωτική του αδεξιότητα το κρίσιμο λάθος του ήταν πολύ περισσότερο πολιτικό, παρά στρατηγικό: αν είχε στηριχτεί στην αντεπανάσταση αντί για την κατάκτηση, πιθανότατα για αυτόν δεν θα υπήρχε καμία κρίσιμη καμπή. Ηττήθηκε αποφασιστικά όχι από τους Ρώσους, αλλά από τη δική του στρατηγική.

Η εισβολή στη Σοβιετική Ένωση δεν είχε την κατάληξη την οποία ήθελε ο Χίτλερ, ενώ όπως αποδείχτηκε, είχαν υποτιμηθεί σημαντικά οι δυνατότητες του Κόκκινου Στρατού, της Σοβιετικής βιομηχανίας και (προφανώς) του Σοβιετικού στρατιώτη. Η επίθεση του Άξονα στην Ελλάδα αποδείχτηκε ένα εγχείρημα με μεγάλο κόστος, το οποίο δεν απέδωσε ιδιαίτερα στρατηγικά οφέλη, πέρα από τη «διάσωση» του Μπενίτο Μουσολίνι, ο οποίος είχε εμπλακεί σε μια πολεμική σύρραξη στην οποία δεν θα μπορούσε στο τέλος να κερδίσει. Οι προσωπικές παρεμβάσεις του Χίτλερ σε στρατιωτικά ζητήματα συχνά δημιουργούσαν προβλήματα στους στρατηγούς του, οι οποίοι γνώριζαν πολύ καλύτερα τι έπρεπε, τι μπορούσε να γίνει και πώς. Η Ιαπωνία, στη άλλη πλευρά, με όλη την πολεμική της παράδοση, το ικανότατο και φανατικό έμπυχο δυναμικό και παρά την υψηλή της τεχνολογία στην

πρώτη φάση του πολέμου τουλάχιστον, δεν κατάφερε να επικρατήσει απέναντι στον κολοσσό των ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ κήρυξαν τον πόλεμο στην Ιαπωνία μετά την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ, αλλά όχι στη Γερμανία. Αν και υποστήριζαν τη Βρετανία, δεν είχαν εμπλακεί ενεργά στις επιχειρήσεις, με το κίνημα κατά της παρέμβασης στα ευρωπαϊκά δρώμενα να είναι αρκετά ισχυρό, που είχε «πρωταγωνιστή» μάλιστα τον διάσημο αεροπόρο Τσαρλς Λίντμπεργκ. Ο Χίτλερ ωστόσο, κήρυξε τον πόλεμο στις ΗΠΑ στις 11 Δεκεμβρίου, λίγες μόνο ημέρες μετά το Περλ Χάρμπορ. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως βάσει της συμφωνίας με την Ιαπωνία, η Γερμανία θα έπρεπε να βοηθήσει την Ιαπωνία μόνο αν η δεύτερη δεχόταν επίθεση. Ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών, φον Ρίμπεντροπ, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια να κερδίσει χρόνο όταν οι Ιάπωνες απαιτούσαν κήρυξη πολέμου από τη Γερμανία προς τις ΗΠΑ. Εάν οι Γερμανοί είχαν ακολουθήσει άλλη γραμμή κάνοντας το παν για να αποφύγουν τη σύγκρουση με τις ΗΠΑ, ίσως να το είχαν καταφέρει. Ωστόσο ο Χίτλερ φοβόταν πως οι ΗΠΑ μπορεί να κήρυτταν πόλεμο ούτως ή άλλως, και μάλλον ήλπιζε ότι οι Ιάπωνες όντως θα μπορούσαν να προκαλέσουν σημαντικό πρόβλημα στους Αμερικανούς ώστε να τους κρατήσουν μακριά από την Ευρώπη, ίσως και να τους νικήσουν. Όπως αποδείχτηκε, τα πράγματα ακολούθησαν διαφορετική πορεία.

Η εκστρατεία στα Βαλκάνια, περιελάμβανε τη επίθεση κατά της Ελλάδας και ο «σύντομος νικηφόρος πόλεμος» που είχε σχεδιάσει ο Μουσολίνι εναντίον της χώρας μας, επιδιώκοντας ένα «τρόπαιο» αντίστοιχο αυτών του Χίτλερ, δεν πήγε όπως τον είχε σχεδιάσει. Το αποτέλεσμα ήταν ο διασυρμός του ίδιου και των ενόπλων δυνάμεών του από τα χέρια του ελληνικού στρατού. Η Γερμανία, επιθυμούσε σε μεγάλο βαθμό και επεδίωκε την ουδετερότητα της Ελλάδας, μιας και έτσι θα διατηρούνταν ασφαλής η νοτιοανατολική της πτέρυγα. Αυτό δεν το ήθελαν οι Βρετανοί, που επιδίωξαν την εμπλοκή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμαχικών δυνάμεων. Το αποτέλεσμα ήταν η κατάρρευση του μετώπου και η κατοχή της Ελλάδας. Μία γνωστή εκτίμηση είναι ότι τα γεγονότα στην Ελλάδα καθυστέρησαν την εισβολή στη Σοβιετική Ένωση κατά εβδομάδες, με τις ολέθριες συνέπειες που είχε για τη Βέρμαχτ η έλευση του χειμώνα στο Ανατολικό Μέτωπο.⁴⁸

Αν και κάποιοι ιστορικοί αμφισβητούν πως ισχύει όντως κάτι τέτοιο, σε κάθε περίπτωση η εκστρατεία στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια γενικότερα είχε κόστος σε

⁴⁸Στρατιωτική Επιθεώρηση Σεπ- Οκτ. Αθήνα 2009, τχ. 5, σ. 49-69 και 88-105., Στρατιωτική Επιθεώρηση Νοε- Δεκ. Αθήνα 2009, τχ. 6, σ. 35-38 και 87-112.

έμφυχο δυναμικό, σε υλικό κόστος, σε χρόνο, ενώ επηρέασε και τα δρώμενα στο μέτωπο της Βόρειας Αφρικής. Η Γερμανία δεν ήταν έτοιμη για «ολοκληρωτικό» πόλεμο και αυτό επέτρεψε στη Βρετανία να αντισταθεί με επιτυχία και να συνεχίσει τον πόλεμο. Η φαινομενικά ασταμάτητη Γερμανική πολεμική μηχανή δεν διέθετε τα απαραίτητα για τη διεξαγωγή «ολοκληρωτικού» πολέμου, δηλαδή βαριά στρατηγικά βομβαρδιστικά (όπως αυτά των Αμερικανών και των Βρετανών, που χρησιμοποιήθηκαν για τον μαζικό βομβαρδισμό γερμανικών πόλεων και υποδομών αργότερα μέσα στον πόλεμο), ούτε και μεγάλη δύναμη πλοίων επιφανείας ικανή να προκαλέσει το βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό που ήταν κυρίαρχο στις θάλασσες, με νικηφόρα παράδοση αιώνων. Ως εκ τούτου, η Luftwaffe δεν κατάφερε να βγάλει <<νοκ-άουτ>> τη RAF, καθώς δεν μπορούσε να την φθείρει αρκετά στον αέρα, πλήττοντας παράλληλα τη Βρετανική πολεμική προσπάθεια (εργοστάσια, βάσεις κ.α.) στο έδαφος. Η απουσία μιας μεγάλης δύναμης επιφανείας δεν καθιστούσε δυνατή την επιχείρηση «Θαλάσσιος Λέων», το πέραςμα δηλαδή της Μάγης και την απόβαση στην Βρετανία, εγχείρημα που δεν θα ήταν δυνατόν όσο ήταν ακόμα μάχιμη η RAF και αξιόμαχο το Βασιλικό Ναυτικό. Οι Βρετανοί πιλότοι που καταρρίπτονταν και επιζούσαν μπορούσαν να επιστρέψουν σύντομα στη δράση, εν μέσω μιας περιόδου που η ανάγκη για έμπειρους χειριστές ήταν τεράστια. Δεν ίσχυε το ίδιο για τους Γερμανούς.⁴⁹

Η ιδιαίτερα σκληρή στάση των κατακτητών απέναντι στους πληθυσμούς των υπό κατοχή εδαφών είχε αποτέλεσμα να απαιτούνται για τον έλεγχο τους στρατεύματα τα οποία θα ήταν πιο χρήσιμα σε άλλα, φλέγοντα μέτωπα. Τα εγκλήματα της Κατοχής στην Ελλάδα είναι γνωστά. Επίσης στην Ανατολική Ευρώπη και τη Ρωσία έλαβαν χώρα πρωτοφανείς κτηνωδίες σε βάρος των Σλαβικών πληθυσμών. Σημαντική επίσης η αδυναμία προσεταιρισμού της Ισπανίας και της Τουρκίας. Ο Φράνκο, παρά τη στήριξη που είχε από τη Γερμανία κατά τον Ισπανικό Εμφύλιο, δεν μπήκε στον πόλεμο, παρά τις τεράστιες υποσχέσεις που του έδινε ο Χίτλερ (ο οποίος φέρεται κάποια στιγμή να είπε έξω φρενών στον Μουσολίνι πως προτιμούσε να του βγάλουν τρία ή τέσσερα δόντια παρά να ξαναμιλήσει στον Φράνκο). Όσον αφορά στον «επιτήδειο ουδέτερο», τη γείτονα, είναι γνωστό το

⁴⁹Ι.Σ. Κοτσώρη: *Μπορούν οι εκστρατείες του Αλεξάνδρου να διδάξουν πολλά τους πολιτικούς ηγέτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου; Η αξία της ιστορίας*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις (powerpoint). Διαφ. 13-34.

παιχνίδι που έπαιξε η Τουρκία και με τις δύο πλευρές, χωρίς να εισέρχεται στον πόλεμο μέχρι το τέλος του (οπότε και «κήρυξε τον πόλεμο» στη Γερμανία).

3.2. Η στρατηγική των Συμμαχικών Δυνάμεων

Στη Γερμανία η απέχθεια προς την εθνικοσοσιαλιστική επανάσταση του 1933, δημιούργησε ένα εκτεταμένο εσωτερικό μέτωπο, το οποίο περιλάμβανε όχι μόνο τους περισσότερους πολίτες άνω των 40 ετών, αλλά και πολλούς υψηλά ιστάμενους δημόσιους υπαλλήλους και αξιωματικούς από τις ένοπλες δυνάμεις, μεταξύ αυτών και ο αρχηγός του Επιτελείου και ο αρχηγός της Υπηρεσίας Αντικατασκοπίας. Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1939 η Βρετανική και η Γαλλική κυβέρνηση διακήρυξαν ότι σκοπός τους ήταν η καταστροφή του Χίτλερ και του χιτλερισμού. Για αυτό πολεμούν όχι τον Γερμανικό λαό, για τον οποίο δεν έχουν εχθρικά συναισθήματα, αλλά ενάντια σε ένα τυραννικό και απομονωμένο καθεστώς. Στις 10 Μαΐου 1940 ο Ουίνστον Τσόρτσιλ διαδέχθηκε τον Τσάμπερλεν και παρότι, όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος, είχε δηλώσει ότι «πολεμούμε για να σώσουμε ολόκληρο τον κόσμο από την πανούκλα της ναζιστικής τυραννίας», αμέσως εγκατέλειψε την πολιτική του Τσάμπερλεν περί διαφοροποίησης μεταξύ χιτλερικών και αντιχιτλερικών Γερμανών και άρχισε να προσπαθεί να κερδίσει τον πόλεμο αποκλειστικά με στρατιωτικά μέσα: μια στρατηγική αντίφαση και ίσως το μεγαλύτερο λάθος των συμμάχων στον πόλεμο. Τρεις μέρες αφότου ανέλαβε καθήκοντα πρωθυπουργού ο Ουίνστον Τσόρτσιλ στις 13 Μαΐου του 1940, σε μια ομιλία του στη Βουλή των Κοινοτήτων ανέφερε: «Πρωτάτε ποιος είναι ο στόχος μας; Μπορώ να απαντήσω με μια λέξη: Νίκη. Νίκη με κάθε κόστος, νίκη παρόλο τον τρόπο. Νίκη όσο μακρύς και δύσκολος και αν είναι ο δρόμος... Ελάτε λοιπόν, ας προχωρήσουμε όλοι μαζί με σύσσωμη τη δύναμή μας». Αυτό σήμαινε άρνηση της χρήσης πολιτικής δεξιοτεχνίας κατά τη διεξαγωγή του πολέμου. Όμως η νίκη με κάθε κόστος είναι στρατηγική ανοησία. Σκοπός είναι η ειρήνη και σε περίπτωση που η νίκη οδηγήσει σε καταστρεπτική ειρήνη, τότε από πολιτικής άποψης ο πόλεμος θα έχει χαθεί.⁵⁰

Έναν χρόνο αργότερα, επειδή ήταν σαφές στη Βρετανική κυβέρνηση ότι η εισβολή του Χίτλερ στη Ρωσία ήταν ιδιαίτερα αντιδημοφιλής στη Γερμανία και ιδιαίτερα δυσάρεστη στο Γερμανικό Γενικό Επιτελείο, θα σκεφτόταν κανείς πως ήταν

⁵⁰Ι..Σ. Κοτσώρη: Διαφάνεια 28.

η πιο κατάλληλη στιγμή που θα μπορούσε να υπάρξει για να χρησιμοποιηθεί κάθε μέσο, ώστε οι αντιχιτλερικές ομάδες στη Γερμανία, που συνεχώς μεγάλωναν, να έρθουν με το μέρος των Συμμάχων και να βοηθηθούν. Τότε ήταν ο καιρός να οχυρωθεί το εσωτερικό μέτωπο που η Γκεστάπο και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης προσπαθούσαν μάταια να εξαλείψουν. Την ημέρα που ο Χίτλερ εισέβαλε στη Ρωσία σε ένα ραδιοφωνικό του μήνυμα προς τους Βρετανούς πολίτες, ο Τσόρτσιλ είπε: «Είμαστε αποφασισμένοι να καταστρέψουμε τον Χίτλερ και κάθε ίχνος του ναζιστικού καθεστώτος. Κάθε άνθρωπος ή κράτος που πολεμά εναντίον του ναζισμού θα έχει τη βοήθειά μας. Προκύπτει επομένως, ότι θα δώσουμε όση βοήθεια μπορούμε στη Ρωσία και στον ρωσικό λαό>>. Γιατί λοιπόν ο Τσόρτσιλ δεν έκανε εξολοκλήρου πράξη αυτή τη δυναμική διακήρυξη; Γιατί δεν υποστήριξε με κάθε διαθέσιμο μέσο την αντιχιτλερική «πέμπτη φάλαγγα» στη Γερμανία, όπως σίγουρα θα είχε κάνει ο Αλέξανδρος στη θέση του; Η πιθανότερη απάντηση φαίνεται να είναι ότι είχε τυφλωθεί τόσο πολύ από τη φωτιά και τον καπνό της πολεμικής του προπαγάνδας, ώστε δεν μπορούσε να δει το Γερμανικό εσωτερικό μέτωπο. Επειδή δεν μπόρεσε να το δει, διέπραξε το ίδιο σφάλμα που διέπραξε ο Χίτλερ, όταν δεν μπόρεσε να διακρίνει ανάμεσα σε σταλινικούς και αντισταλινικούς λαούς της Σοβιετικής Ένωσης.

Υπήρχε η αντίληψη πως ο Χίτλερ δεν ήταν ικανός στρατηγός, όμως το τελευταίο διάστημα όλο και πιο πολλές είναι οι απόψεις που προσπαθούν να αποδείξουν το αντίθετο. Ένας από τους λόγους για τους οποίους κρίθηκε ανεπαρκής ήταν και ως ένα βαθμό οι μεταπολεμικές αναφορές από στρατηγούς οι οποίοι δεν ήθελαν να αναλάβουν την ευθύνη για την ήττα της Γερμανίας, είτε στα αλήθεια πίστευαν πως ο Χίτλερ ήταν όντως ένας ανεπαρκής στρατηγός. Προσάπτουν στον Χίτλερ πληθώρα ευθυνών όπως μεταξύ των άλλων την άμεση εμπλοκή του σε επιχειρησιακά θέματα τα οποία δεν γνώριζε ή τη δημιουργία πολλών εξωτερικών εχθρών που η Γερμανία δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα. Όπως και να έχει ο Χίτλερ, όπως και ο κάθε στρατηγός είχε το γενικό πρόσταγμα. Εάν η Γερμανία νικούσε σίγουρα αυτό θα χρεώνονταν στην στρατηγική του Χίτλερ. Κατά τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να του χρεωθεί και η ήττα για αυτό και οι μελετητές δεν τον συγκαταλέγουν στους μεγάλους στρατηγούς της ιστορίας. Τον θεωρούν όμως αρκετά ικανό ιδιαίτερα όταν αναφέρονται στην περίοδο από το 1933 έως το 1941. Πολλοί θεωρούν πως η Γερμανία δεν έκανε τόσο τραγικά λάθη ώστε να ηττηθεί, αλλά από την αρχή δεν είχε τη δυναμική να κερδίσει. Οι απόψεις των μελετητών του Β΄

Παγκοσμίου Πολέμου συντείνουν στο ότι αυτό που οδήγησε τους συμμάχους στη νίκη ήταν η υλική υπεροχή τους. Η πλευρά των Συμμαχικών δυνάμεων περιλάμβανε την Αγγλία η οποία αποτελούσε μεγάλη ναυτική δύναμη και ήταν η μεγαλύτερη αποικιακή Μητρόπολη, τη Ρωσία που είχε την πιο μεγάλη ενδοχώρα και πολυάριθμο στρατό που μπορούσε να πολεμά σε συνθήκες πολικού ψύχους, την Αμερική που ήταν από πολύ καιρό υπερδύναμη σε εξοπλισμό και οικονομικές δυνατότητες. Μετρώντας τις δυνάμεις αντιλαμβανόμαστε ότι δύσκολα η Γερμανία μπορούσε να ανταπεξέλθει και να πετύχει τελική νίκη. Παρά το ότι ισχύει η αρχή ότι ένας μικρότερος στρατός μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικός και ευέλικτος, η εποχή του Μέγα Αλεξάνδρου που είχε να κάνει με το δυσκίνητο στρατό του Δαρείου είχε παρέλθει.

Ο Χίτλερ βρέθηκε στο τιμόνι της Γερμανίας ενώ τίποτα από το παρελθόν του δεν προμήνυε αυτή την εξέλιξη. Λίγος λόγος γίνεται για το πώς αυτό έγινε, αν υπήρχαν δηλαδή άνθρωποι που προώθησαν τον Χίτλερ στην εξουσία, προκειμένου να ξεκινήσει η Γερμανία αυτόν τον Πόλεμο. Θα ήταν παράλογο να υποθέσουμε (για να το θέσουμε πιο απλά), πως υπήρξαν άνθρωποι που ώθησαν τον Χίτλερ στην εξουσία λόγω της ιδιαίτερης ιδιοσυγκρασίας του, ώστε να κλείσουν τους λογαριασμούς που είχαν με την υπόλοιπη Ευρώπη, τους Εβραίους, τους Πολωνούς, τους Ρώσους και τις άλλες μειονότητες, χωρίς το δικό τους όνομα να φέρει το βάρος της μεγάλης αυτής ευθύνης; Ήταν ο Χίτλερ ένας φρενοβλαβής όπως πολύ θεώρησαν στη συνέχεια; Αν ήταν πως κατάφερε να ανελιχθεί; Το έκανε μόνος του ή κάποιοι (όχι απαραίτητα Γερμανοί) τον βοήθησαν ή και τον επέβαλλαν; Ήταν ένας άξιος στρατηγός ο οποίος ξεδίπλωσε αυτό το ταλέντο απρόσμενα σε μεγάλη ηλικία όπως πολλοί άλλοι μελετητές πιστεύουν; Είχε σημασία η Γερμανία να νικήσει σε αυτό τον Πόλεμο ή σημασία είχε να τον ξεκινήσει και ο Γερμανικός Λαός παρασύρθηκε να πιστέψει σε μια ουτοπία; Αυτά τα ερωτήματα πιστεύω έχει ιστορική αξία να απαντηθούν με τεκμηρίωση.

Κατά τη διεξαγωγή του Πολέμου υπήρξαν και σωστές στρατηγικές, υπήρξαν και ολέθρια σφάλματα. Δεν μπορεί να γίνει πιστεύω σύγκριση με αντίστοιχες στρατηγικές του παρελθόντος που αφορούσαν της Ασιατική εκστρατεία του Μέγα Αλέξανδρου. Όπως ήδη αναφέρθηκε ο στρατός των Συμμάχων ήταν αρκετά επαρκής και οι πιθανότητες των Γερμανών για νίκη λίγες. Όπως και να έχει η ιστορία ο

Χίτλερ έχει καταγραφεί ως η πιο εκλημαντική μορφή όλων των εποχών.⁵¹ Η στρατηγική του Μέγα Αλέξανδρου είχε ένα σκοπό και αυτός φαίνεται πως ήταν αν κερδίζει τις Μεγάλες μάχες. Η πολιτική του ήταν να επιφέρει την ειρήνη και να μην προκαλεί οργή στον εχθρό του ούτως ώστε έτσι ώστε να μη χρειάζεται να δώσει περισσότερες μάχες από αυτές που έπρεπε να δώσει, καθώς στόχος ήταν η κατάκτηση και όχι η εκδίκηση ή η λεηλασία. Όταν οι πολιτικές των Δυτικών Συμμάχων στον πόλεμο συγκριθούν με αυτές του Φιλίππου της Μακεδονίας και στη συνέχεια αυτές του Αλεξάνδρου, είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι οι δημοκρατικοί πολιτικοί ηγέτες του 20ου αιώνα θα μπορούσαν να είχαν πάρει μαθήματα ανεκτίμητης αξίας από την ιστορία του 4ου αιώνα π.Χ.

3.3. Μπορούν οι εκστρατείες του Μέγα Αλέξανδρου να διδάξουν πολλά τους πολιτικούς ηγέτες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου; Η αξία της ιστορίας

Στο διάβα της ιστορίας οι πόλεμοι δεν έχουν σταματήσει: παρόλα αυτά οι πολιτικοί ηγέτες ελάχιστη προσοχή έχουν δείξει στα μητρώα του παρελθόντος. Να γιατί λέγεται ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται: ακριβώς η άγνοια της είναι που οδηγεί σε αυτό, με αποτέλεσμα τα ίδια λάθη να επανεμφανίζονται σε κάθε εποχή: πάνω από 2000 χρόνια ο Πολύβιος έγραψε ότι «η ιστορία και μόνο η ιστορία θα ωριμάσει την κρίση μας και θα μας επιτρέψει να έχουμε ορθές απόψεις σε οποιαδήποτε κρίση ή περίπτωση [Πολύβιος, I, 35.]». Το ότι οι εκστρατείες του Αλεξάνδρου μπορούν να διδάξουν πολλά τον σύγχρονο στρατιώτη είναι προφανές, καθώς ο πόλεμος είναι μια τέχνη που σε οποιαδήποτε περίοδο βασίζεται στις ίδιες αρχές και μόνο η εφαρμογή τους ποικίλλει από εποχή σε εποχή. Όμως, μπορεί η εποχή του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου να διδάξει τους πολιτικούς ηγέτες κάτι που να έχει αξία;⁵²

Οι ιστοριογράφοι είναι οι πρώτοι που θα πρέπει να επαινούν την ιστορία και όλοι όσοι αγαπούν την ιστορία θα συμφωνήσουν ίσως πως είναι ο καλύτερος τρόπος ώστε οι άνθρωποι να διορθωθούν και να προετοιμάσουν ένα καλύτερο μέλλον από την άποψη ότι δε θα επαναλάβουν λάθη του παρελθόντος. Όποιος αγνοεί την ιστορία (υπάρχει μια έκφραση που συχνά ακούμε), είναι υποχρεωμένος να την ξαναζήσει. Σίγουρα οι άνθρωποι πρέπει να γνωρίζουν τις συμφορές της ανθρωπότητας όπως και αυτή των δύο μεγάλων Παγκόσμιων Πολέμων, έτσι ώστε η μνήμη να είναι οδηγός για τη χάραξη μιας πολιτικής που θα προκαλεί λιγότερα δεινά στους ανθρώπους.

⁵¹http://autochthonesellhnes.blogspot.com/2014/06/blog-post_12.html.

⁵²Ι.Σ. Κοτσώρη: (powerpoint). Διαφάνεια 1-3.

Σημασία βέβαια έχει η ιστορία να μένει <<ζωντανή>> μέσω της παιδείας που είναι ο πιο πρόσφορος τρόπος αλλά και μέσα από την προσωπική μελέτη του κάθε ενός.⁵³

Αρκετοί ιστορικοί έχουν απαντήσει καταφατικά σε αυτό το ερώτημα: ο J. P. Mahaffy αναφέρει ότι «Η ιστορία της αρχαίας Ελλάδας είναι εξαιρετικά σύγχρονη-πολύ περισσότερο από οποιαδήποτε μεσαιωνική ή πιο πρόσφατη ιστορία». Το 1921 ο Richard Livingstone έγραψε: «Αν ο 20ος αιώνας έψαχνε στο παρελθόν για τους κοντινότερους πνευματικούς συγγενείς του, θα τους έβρισκε στον 5ο και στους επόμενους αιώνες πριν τη γέννηση του Χριστού». Το 1957 ο Καθηγητής Geoffrey Barraclough επισήμανε ότι «αν πιστεύετε ότι η μελέτη της ιστορίας έχει κάποια σχέση με τα σύγχρονα γεγονότα, τότε θα κερδίσετε περισσότερα για τον παρόντα κόσμο μελετώντας τη ζωή και την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου ή του Καίσαρα και της ρωμαϊκής επανάστασης». Μπορούμε να βρούμε πολλές εκπληκτικές ομοιότητες ανάμεσα στις συνθήκες που επικρατούσαν κατά τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ. και αυτές που επικρατούσαν τον προηγούμενο αιώνα. Βλέπει κανείς αφενός έναν αποσυντιθέμενο πολιτισμό, όπου οι πόλεις – κράτη επαναλάμβαναν τους ατελείωτους πολέμους και αφετέρου τις έριδες των εθνικών κρατών των ημερών μας. Η δημαγωγία επικρατούσε τότε όπως και σήμερα, οι πολίτες πληρώνονταν για να παρευρίσκονται στις συνελεύσεις τους, όπως συμβαίνει σήμερα με τα μέλη του κοινοβουλίου και στο αρχέτυπο της Σωκρατικής πόλης του Πλάτωνα υπήρχαν οι φύλακες, έτσι και τώρα υπάρχουν οι κατάσκοποι, η μυστική αστυνομία, οι λογοκριτές και οι διαφορούμενες κουβέντες.

Οι τότε μισθοφορικοί ιδιωτικοί στρατοί μπορούν να συγκριθούν με τους καφεχίτωνες του Χίτλερ, τους μελανοχίτωνες του Μουσολίνι και την κόκκινη τσέκα του Λένιν. Ο Φίλιππος της Μακεδονίας εκμεταλλεύτηκε το εσωτερικό μέτωπο που δημιούργησαν αυτές οι έριδες και ο Αλέξανδρος κατά την κατάκτησή του της Περσικής αυτοκρατορίας βελτίωσε τον ανατρεπτικό πόλεμο του πατέρα του. Αν είχαν βασιστεί αποκλειστικά στη στρατιωτική βία, είναι βέβαιο ότι κανείς τους δεν θα είχε κατορθώσει να πετύχει τον σκοπό του. Καθώς οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια των 20 ετών που μεσολάβησαν μεταξύ των δυο πρόσφατων παγκοσμίων πολέμων μοιάζουν με αυτές που υπήρχαν στην εποχή του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου, δεν θα μπορούσαν άραγε οι πολιτικοί ηγέτες του μεσοπόλεμου να έχουν μάθει ένα ζωτικής σημασίας μάθημα από αυτούς

⁵³ https://enimerosipeloponnissou.blogspot.com/2014/03/blog-post_29.html.

τους δυο μεγάλους στρατιώτες- πολιτικούς ηγέτες; Ένα μάθημα που θα είχε ύψιστη αξία για αυτούς ώστε έτσι να αποφευχθεί ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος; Ο Μέγας Αλέξανδρος, σε λίγο παραπάνω από δέκα χρόνια, δηλαδή από το 334 ως το 323 π.Χ., έγινε κυρίαρχος της απέραντης Περσικής αυτοκρατορίας οδηγώντας το στρατό του ως την Ινδία. Οι Έλληνες το Νότου οδηγήθηκαν σε αποστασία το 336 π.Χ. καθώς διέρρευσαν φήμες για το θάνατο του Φιλίππου. Ο Αλέξανδρος πολύ νέος βρέθηκε στη θέση να πρέπει να επιβεβαιώσει για μια φορά ακόμη τη θέση του. Η ίδια πρόκληση ή απειλή που είχε ματαιώσει τα σχέδια του Βασιλιά Αγησίλαου, βρέθηκε και αυτή στο προσκήνιο με υπαιτιότητα των Θηβαίων.

Ο Αλέξανδρος κατέβηκε και προέλασε πολύ γρήγορα προς το νότο, συντρίβοντας κάθε αντίσταση που συναντούσε στο δρόμο του. Θεώρησε πως οι Θηβαίοι είχαν παραβιάσει τον όρκο του συνεδρίου της Κορίνθου και για αυτό το λόγο τους φέρθηκε με τιμωρητικό τρόπο. Συγχώρεσε όμως τους Αθηναίους οι οποίοι θεώρησε πως δεν είχαν άμεση εμπλοκή στην όλη κατάσταση. Οι Πέρσες πλέον θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον Αλέξανδρο στο πεδίο της Μάχης. Το προγεφύρωμα του Αλέξανδρου στην εκστρατεία που ξεκίνησε ήρθε μετά τη νίκη του στη μάχη του Γρανικού. Βέβαια η επιτυχία στην έκβαση αυτής της μάχης, σε μεγάλο βαθμό χρεώνεται στον πατέρα του Φίλιππο μιας και ο Αλέξανδρος <<κληρονόμησε >> από αυτόν ένα άξιο και ευέλικτο στράτευμα. Στην συνέχεια ακολούθησε πορεία κατά μήκος της Μικρασιατικής ακτογραμμής, πετυχαίνοντας ταυτόχρονα δύο πράγματα. Να απελευθερώσει τις Ελληνικές πόλεις και ταυτόχρονα να υποδαυλίσει τον στόλο της Περσίας αφαιρώντας βάσεις και κάνοντας τον πιο αδύναμο χωρίς καν να χρειαστεί να ναυμαχήσει. Ο Ναυτικός πόλεμος δηλαδή που διεξήγαγε ήταν άτυπος και στηρίχθηκε στην εκμετάλλευση των ανώτερων χερσαίων δυνάμεων που διέθετε στην περιοχή. Αυτό ήταν ένα εξαιρετικό παράδειγμα στρατηγικής μιας και οι ναυτικές δυνάμεις της Περσίας υπερτερούσαν πέρα από κάθε σύγκριση. Ο Μακεδονικός στρατός ακολούθησε στη συνέχεια μια πορεία προς την Παλαιστίνη, στοχεύοντας να κατευθυνθεί στη συνέχεια προς την Αίγυπτο. Σήμερα όλοι γνωρίζουμε πόσο διαδεδομένο είναι το <<Μηχανικό>> στην υπηρεσία του στρατού. Για την εποχή όμως του Αλέξανδρου ήταν καινοτομία καθώς ήταν ο πρώτος που το χρησιμοποίησε ως κύριο όπλο στις μάχες του, εισάγοντας νέες τεχνολογίες όπως βλητικές μηχανές που δημιουργούσαν ουσιαστικά προβλήματα στους αντιπάλους. Οι αξιωματικοί τους Σώματος είχαν το <<γενικό πρόσταγμα>> και αυτό ήταν μια άλλη

νέα καινοτομία καθώς στο παρελθόν οι εντολές ερχόταν από αξιωματικούς και στρατηγούς που δεν είχαν την απαραίτητη τεχνογνωσία.⁵⁴

Οι καινοτομίες, μελετώντας τη στρατηγική σκέψη του Αλέξανδρου δεν έχουν τέλος. Όπως ήδη αναφέραμε άφηνε πρωτοβουλίες στους υφιστάμενούς του, αυτό όμως αφορούσε θέματα για τα οποία ο ίδιος θεωρούσε πως δεν είχε την τεχνική κατάρτιση ώστε να λάβει τις σωστές αποφάσεις. Σίγουρα όμως θα είχε το γενικό πρόσταγμα και κάθε απόφαση θα απαιτούσε και τη δική του έγκριση. Καταλαμβάνοντας την Αίγυπτο έλεγχε ουσιαστικά και την παραγωγή των σιτηρών του τότε γνωστού κόσμου. Εκεί έκανε χρήση της πολιτικής στρατηγικής του και συμπλέοντας με την κουλτούρα των Αιγυπτίων προετοίμασε το έδαφος για τον τρόπο διακυβέρνησης των νέων υπηκόων του. Ο τρόπος ήταν να <<προωθήσει>> την ιδέα της Θεϊκής καταγωγής του και να κάνει χρήση αυτού ως πολιτικό εργαλείο. Ο Αλέξανδρος είχε απόλυτη διαύγεια και εκτιμούσε την πραγματική κατάσταση χωρίς λάθη. Κάτι τέτοιο έγινε και στη μάχη στα Άρβηλα, όπου αντιλήφθηκε την πραγματική στατική δύναμη του Περσικού στρατού, που ουδεμία σχέση είχε με την τεράστια ευελιξία του Μακεδονικού στρατού. Οι απόψεις της Εκκλησίας δίστανται σχετικά με το θέμα της νυχτερινής επίθεσης που εισηγήθηκε ο Παρμενίωνας στον Αλέξανδρο. Η άποψη της Εκκλησίας είναι ότι αρνήθηκε, ώστε να μην υποκλέψει τη νίκη κάτι που παρουσιάστηκε ως δείγμα εντιμότητας, υπάρχει όμως και η άποψη πως την προσποιήθηκε ωστόσο δεν την πραγματοποίησε θεωρώντας την επικίνδυνη. Η κατάληψη της Ινδίας έφερε νέες καινοτομίες, όπως η χρήση των ελεφάντων, ενώ καινοτομία ήταν και οι <<ιπποτοξότες της στέπας>>, όπλο που χρησιμοποιήθηκε στη μάχη του Υδάσπη.

Δεν μπορεί έτσι να ισχυριστεί κάποιος πως ο Αλέξανδρος δεν είχε όλα τα χαρακτηριστικά ενός καλού στρατηγού. Ήξερε καλά το σκοπό και το στόχο του. Είχε επιμονή ως προς την επίτευξή του. Έκανε οικονομία δυνάμεων και δεν συγκρούονταν ποτέ εκεί που μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως μέσο τη διπλωματία, ακόμη και αν ο αντίπαλος ήταν εύκολο να κατακτηθεί. Δεν ήταν η σύγκρουση αυτοσκοπός. Ήταν όμως και αδίστακτος μη δείχνοντας κανένα έλεος σε όσους θα μπορούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στον τελικό του στόχο. Άλλα στοιχεία της στρατηγικής του ήταν η ύπαρξη οπισθοφυλακής ή αλλιώς εφεδρειών, ώστε να μπορεί να προλάβει απρόσμενες καταστάσεις. Τα σχέδια του ήταν απλά, υπολόγιζε τις δυνάμεις του και

⁵⁴<https://ellhnikhkosmokratoria.com>.
(Σ. Κοτσώρη:(powerpoint). Διαφ. 3-7).

ψυχολογούσε τον αντίπαλό του. Έκανε όπου μπορούσε χρήση του αιφνιδιασμού και μπορεί πραγματικά κανείς πάντα να ανακαλύπτει κάτι νέο και κάποια καινοτομία ακόμα και σήμερα στη στρατηγική του σκέψη.⁵⁵

Οι ελιγμοί του Μέγα Αλέξανδρου δείχνουν μια εμπνευσμένη στρατηγική ικανότητα και ένστικτο. Κινήθηκε με γρήγορο ρυθμό ενάντια στη Θήβα και κατόπιν εναντίον των Περσών. Όταν όμως έφτασε να μάχεται εναντίον της Περσίας, εκεί οι ρυθμοί έπεσαν η πολιτική σκέψη είχε τον κύριο λόγο. Η εκστρατεία ωστόσο εναντίον των Περσών, ήταν ο συνδετικός κρίκος και ο κοινός σκοπός που ένωσε Μακεδόνες και Έλληνες τουλάχιστον αρχικά. Μπορούμε να αντιληφθούμε τους λόγους που πήρε αυτή την απόφαση. Αν έκανε μια γρήγορη προέλαση θα κατόρθωνε να ελέγχει μια αχανή έκταση και ο έλεγχος αυτός θα ήταν βραχυπρόθεσμος. Η έκταση αυτή θα του εξαντλούσε όλες τις δυνάμεις που διέθετε ώστε να διοικηθεί και πολλοί σύντομα οι εχθροί θα ήταν πολύ περισσότεροι από τους φίλους. Θα ήταν σοφότερο να προχωρήσει αργά κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του κόσμου και δημιουργώντας συμμαχίες και λυκοφιλίες ίσως, που θα μπορούσε όμως να ελέγχει. Για πρακτικούς και οικονομικούς λόγους, από το να χτίσει έναν ισχυρό στόλο προτίμησε να καταστρέψει σταδιακά το στόλο των αντιπάλων του. Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση που απαιτούσα η συνεχής διείδυση στο εσωτερικό της Ασίας, θεώρησε πως ο πιο πρόσφορος τρόπος θα ήταν να καταλάβει τα εύφορα εδάφη της Αιγύπτου.⁵⁶

Καμία από τις πράξεις του δεν ήταν άσκοπη. Είχε το όραμα μιας παγκόσμιας ενότητας και μιας μεγάλης αυτοκρατορίας η οποία θα διοικούταν με ενιαίο τρόπο χωρίς φυλετικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές διακρίσεις. Όπως ήδη αναφέραμε μεγάλη σημασία για τη διαφύλαξη του στόχου του Μέγα Αλέξανδρου είχε η πάταξη της κατάχρησης εξουσίας. Γνώριζε την αξία της δικαιοσύνης και της αξιοκρατίας. Εκτιμούσε προπάντων την αρετή σε έναν άνθρωπο για αυτό το λόγο οι Πέρσες αξιωματικοί που δε θα μπορούσε να αποφύγει να δώσει αξιώματα παράλληλα με τους Μακεδόνες, έπρεπε να πληρούν αυτό το κριτήριο. Δεν θα ήταν παράλογο να υποθέσουμε πως θα προτιμούσε να δώσει αξίωμα σε ένα λιγότερο ικανό αλλά ενάρετο άνθρωπο παρά το αντίθετο. Οι γάμοι μεταξύ Ελλήνων και Ασιατών μας δείχνουν καθαρά την επιδίωξή του για μια οικουμενικότητα που είχε οραματιστεί και που έφτασε να κάνει πράξη. Ο ίδιος έκανε πράξη αυτή την πολιτική κάνοντας τρεις γάμους με Ασιάτισσες κόρες Ασιατών ηγεμόνων και γνωστοί είναι οι γάμοι μεταξύ

⁵⁵<https://ellhnikhkosmokratoria.com>.

⁵⁶<http://erevoktonos.blogspot.com/2016/08/331.html>.

10.000 Ελλήνων με κόρες Ασιατών.⁵⁷ Στη σημερινή εποχή αλλά και παλαιότερα, ο γάμος μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνικοτήτων ή και διαφορετικών κοινωνικών ομάδων συνδέει διαφορετικά συμφέροντα, συνθέτει νέα ήθη και λειτουργεί πιο αποτελεσματικά από τις κάθε είδους πολιτικές τακτικές που στοχεύουν στην οικουμενικότητα που σήμερα πιο πολύ έχει την έννοια της παγκοσμιοποίησης.

⁵⁷<https://www.haf.gr/wp-content/uploads/imported/images/kzEv6co2.jpg>.

Πηγή 3^ο κεφαλαίου: Ι.Σ. Κοτσώρη, *Μπορούν οι εκστρατείες του Αλεξάνδρου να διδάξουν πολλά τους πολιτικούς ηγέτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου; Η αξία της ιστορίας*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις (powerpoint). Διαφ. 13-34.

Δ' Κεφάλαιο

Η στρατηγική του Μέγα Αλέξανδρου ως πηγή έμπνευσης για τους μετέπειτα ηγέτες της πολιτικής και της οικονομίας

4.1. Ο Μέγας Αλέξανδρος ως Γενικός Διοικητής

Καθώς ο πόλεμος είναι μια πολιτική πράξη και εργαλείο πολιτικής, η τέχνη του πολιτικού ηγέτη είναι πολύ κοντά με αυτή του στρατηγού. Στη σημερινή εποχή η ευθύνη της διεξαγωγής ενός πολέμου κατανέμεται ανάμεσα στην κυβέρνηση και το Γενικό Επιτελείο. Την εποχή της εκστρατείας του Αλέξανδρου στην Ασία οι ευθύνες αυτές ήταν ενοποιημένες καθώς ο Αλέξανδρος που ήταν ταυτόχρονα Βασιλιάς της Μακεδονίας αλλά και ηγεμόνας της Ελληνικής συμμαχίας συγκέντρωνε στο πρόσωπό του όλες τις εξουσίες. Σύμφωνα με πολλούς μελετητές, ο Αλέξανδρος υιοθέτησε την άποψη (προφανώς από τον πατέρα του που θεωρείτε κορυφαίος στρατηγός της εποχής του) πως η βία δεν είναι το μοναδικό όπλο στο οπλοστάσιο ενός στρατηγού και σίγουρα όχι το πιο ισχυρό. Επίσης, παρά τη σκληρότητα που επέδειξε απέναντι στους εχθρούς του, δεν έκανε το λάθος να τους υποτιμήσει και να τους περιφρονήσει. Από τις πράξεις είναι φανερό πως υιοθέτησε την άποψη πως οι άνθρωποι αν και διαφέρουν από πολιτισμικής απόψεως, διέθεταν τις ίδιες αρετές και τα ίδια ελαττώματα όπως και αυτά των Μακεδόνων και των υπόλοιπων Ελλήνων. Αυτό θα έπρεπε να αναγνωριστεί εάν ήθελε να σημειώσει κάτι παραπάνω από μια πρόσκαιρη νίκη.

Η εμπειρία του από την Χαιρώνεια και την υποδοχή που σύμφωνα με ιστορικές πηγές του επιφύλαξαν οι Αθηναίοι θα τον έκαναν πιθανά να συνειδητοποιήσει πως η γενναιόδωρη συμπεριφορά του πατέρα του απέναντι στην Αθήνα είχε πετύχει ασύγκριτα περισσότερα από ότι η σκληρότητα ή η πανουργία. Η επιεικής μεταχείριση που επεφύλαξε στην Αθήνα σε αντίθεση με αυτή στην περίπτωση της Θήβας, κατέδειξε βαθιά διπλωματική οξύνοια και αν λάβει κανείς το θερμό του ταπεραμέντο, έδειξε αξιοσημείωτη αυτοσυγκράτηση. Δεν αποκλείεται οι Μακεδόνες να εισηγήθηκαν πολύ πιο σκληρά μέτρα, όμως ο Αλέξανδρος γνώριζε ότι η Αθήνα αντιπροσώπευε ότι πιο σημαντικό από πολιτισμικής άποψης στην Ελλάδα και έτσι θεώρησε πως για λόγους στρατηγικής η διατήρηση του πολιτισμού της θα εξυπηρετούσε περισσότερο από τον εξευτελισμό της. Πίστευε πιθανά πως μόνο η Αθήνα θα μπορούσε να αποτελέσει το επιστέγασμα του έργου του και ίσως για το

λόγο αυτό παρά τις ίντριγκες κατά καιρούς εναντίον του, ποτέ δεν έπαψε να έχει θετική στάση απέναντί της.

Η Ελληνική συμμαχία υπήρξε το μεγαλύτερο ίσως επίτευγμα της πολιτικής του πατέρα του, ήταν ένα προσωρινό μέτρο για τον Αλέξανδρο από ότι φάνηκε στη συνέχεια. Υπήρξαν και στη μετέπειτα σύγχρονη ιστορία τέτοιου τύπου συμμαχίες όπως η <<κοινωνία των Εθνών>> ή << Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών>> που σε πολλές περιπτώσεις όμως ήταν ο μανδύας του εγωιστικού συμφέροντος και η όποια συμμαχία και θεωρητική πολιτική ισότητα, κάλυμμα της έριδας. Παρά τα μειονεκτήματα, η πολιτική αξία τους ήταν μεγάλη και για τον Φίλιππο αλλά και για τον Αλέξανδρο μιας και του έδινε την απαραίτητη εκείνη νομιμότητα, χωρίς την οποία θα ήταν πιθανώς αδύνατο να έχει μια καλή δικαιολογία απέναντι στους Έλληνες για να τον δεχθούν ως ηγέτη τους. Ο Μέγας Αλέξανδρος επίσης είχε την οξύνουσα να αντιληφθεί πως ένας πόλεμος εκδίκησης όσο και αν έχει άμεσο θετικό ψυχολογικό αντίκρισμα στο να συνεγείρει τα λαϊκά αισθήματα δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να αποτελέσει σταθερή βάση για μια πιο μόνιμη πολιτική αξία.

Η απελευθέρωση των Μικρασιατικών πόλεων δεν ήταν αρκετή και το πιθανότερο ήταν πως θα αποδεικνυόταν εφήμερη αν αυτές δεν μπορούσαν να εγγυηθούν την ασφάλεια της ακτογραμμής του Αιγαίου. Καθώς δεν υπήρχε η ισχύς για κάτι τέτοιο ο πρακτικός τρόπος θα ήταν να μετακινηθεί το Αιγαϊκό σύνορο ανατολικά. Από την αρχή της εκστρατείας ακόμη και αν υπήρχε ο ιδεολογικός στόχος της εκδίκησης, για τις πόλεις αυτές που από την εποχή του Κύρου είχαν υποταχθεί στην Περσία, υπερίσχυσε ο στρατηγικός στόχος της ασφάλειας. Η Περσία ήταν πάντα μια απειλή για τον Ελληνικό χώρο και η προώθηση των Ελληνικών δυνάμεων όλο και πιο ανατολικά ήταν μονόδρομος για την ασφάλειά τους. Παρά το γεγονός ότι πήγε στις Ελληνικές πόλεις ως ελευθερωτής, είχε να αντιμετωπίσει τη δυσπιστία τους μιας και είχαν λάβει καλή μεταχείριση από τους Πέρσες, αλλά επίσης γιατί ήταν Μακεδόνας. Φυσικό ήταν να έχουν αμφιβολίες κατά πόσο αυτή η αλλαγή θα ήταν προς όφελός τους. Όταν όμως μετά τη νίκη στο Γρανικό, άρχισε να τους μεταχειρίζεται ως ελεύθερους συμμάχους και προέβη σε μια σειρά από ενέργειες που καταδείκνυαν το σεβασμό του προς όλες τις Ελληνικές παραδόσεις και τα Ελληνικά έθιμα, εκεί τον είδαν όχι μόνο σαν απελευθερωτή, αλλά και σαν ένα πατέρα που τους θεωρούσε ως προ πολλού χαμένα παιδιά του.

Αυτή η πολιτική συμφιλίωσης ήταν προφανώς προμελετημένη και αποκαλύπτει πως ο Αλέξανδρος αντιλαμβανόταν αυτό που άλλοι ηγέτες

λησμονούσαν: <<το ότι η καλή θέληση του πληθυσμού, είναι η ηθική βάση της στρατιωτικής ισχύος>>. ⁵⁸ Από αυτό συνεπάγεται ότι πάντοτε υπάρχουν δύο μέτωπα σε ένα πόλεμο: ένα εξωτερικό ή αλλιώς φυσικό μέτωπο, που είναι το πεδίο του στρατηγού, και ένα εσωτερικό ή αλλιώς ψυχολογικό μέτωπο, που είναι το πεδίο του πολιτικού ηγέτη. Στο πρώτο οι μάχες διεξάγονται με τα όπλα, ενώ στο δεύτερο ενσωματώνονται στην πολιτική που ο πολιτικός ηγέτης υιοθετεί απέναντι στους Λαούς του εχθρού του. Αν η πολιτική αυτή είναι μια πολιτική που τους αποσπά από την κυβέρνησή τους, με άλλα λόγια δηλαδή υπονομεύει την αφοσίωσή του προς αυτή, τότε προοδευτικά θα υποσκάπτονται και τα ηθικά θεμέλια της στρατιωτικής ισχύος του εχθρού. ⁵⁹

Η στρατηγική σημασία όλων αυτών είναι σημαντική καθώς χωρίς της δημιουργία ενός εσωτερικού μετώπου θα ήταν αδύνατο με τους περιορισμένους πόρους που διέθετε να καταλάβει και να διατηρήσει το στρατιωτικό έλεγχο της αχανούς Περσίας. Χωρίς την ύπαρξη ενός φιλικού πληθυσμού θα ήταν υποχρεωμένος να τοποθετεί φρουρές σε κάθε χιλιόμετρο των επικοινωνιών του, με αποτέλεσμα προτού καν φτάσει στο κέντρο της αυτοκρατορίας του εχθρού του, οι μάχιμες δυνάμεις του να μειωθούν τόσο πολύ ώστε να καταστούν ασήμαντες. Στις κατακτημένες περιοχές φαίνεται πως ο Αλέξανδρος δεν ακολούθησε ένα μόνο σύστημα διοίκησης παρά το προσάρμοζε στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής. Στην Καρία για παράδειγμα διόρισε την Άδα, μια Ασιάτισσα και μετά τον θάνατό της την διαδέχθηκε ένας Μακεδόνας. Στη Φοινίκη διατήρησε τους βασιλιάδες των πόλεων με εξαίρεση την Τύρο, ενώ στην Αίγυπτο κατάργησε το θεσμό της σατραπείας, αναμόρφωσε όλο το διοικητικό μηχανισμό και διόρισε έναν Αιγύπτιο ως πολιτικό επικεφαλής.

Εν συντομία οικοδόμησε στα όσα ήδη υπήρχαν, τα αναμόρφωσε και πειραματίστηκε πάνω σε αυτά. Δε φαίνεται πως παρέμεινε ποτέ σε ένα σύστημα το οποίο στην πράξη δεν απέδιδε. Κατά τον τρόπο αυτό άλλαξε σε μεγάλο βαθμό την πολιτική του φτάνοντας στη Βαβυλώνα. Καθώς οι επαρχίες που είχε έως τότε κατακτήσει θεωρούνταν κατεχόμενα εδάφη (περιοχές δυτικά του Τίγρη) και ο πληθυσμός τους μη Ιρανικός, μπορούσε να παίζει το ρόλο του απελευθερωτή. Δεν ίσχυε όμως το ίδιο από την άλλη πλευρά. Μέχρι τότε η πολιτική της απελευθέρωσης

⁵⁸http://eleysisellinwn.gr/el/articles/istoria/megaloi_ellines/to_oikoumeniko_orama_tou_m_alexandrou.html.

⁵⁹J.F.C. Fuller, *Η ιδιοφυής στρατηγική του Μέγα Αλέξανδρου*, Αθήνα 2004, σ. 493-502.

των Λαών και της συμφιλίωσης μαζί τους είχε ως αποτέλεσμα να διατηρήσει άθικτο το μικρό σχετικά και για τα δεδομένα των αντιπάλων στρατό του. Με δεδομένο επίσης ότι απείχε 2.400 χιλιόμετρα από τη βάση του και πολύ περισσότερα από τον τελικό στόχο του, είχε να αντιμετωπίσει πολλά ενδεχόμενα όπως για παράδειγμα την περίπτωση ήττας ανατολικά του Τίγρη.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να εγείρει επανάσταση στα μετόπισθεν. Ο στρατός του όπως ήδη αναφέρθηκε, ήταν αρκετά μικρός ώστε να έχει τη δυνατότητα να αφήνει φρουρές πίσω του καθώς προήλανε. Έτσι διαφοροποιώντας την πολιτική που ακολουθούσε έως τότε, αντί να στραφεί στο Λαό, στράφηκε προς του ηγέτες του, στα μάτια των οποίων ο Δαρείος είχε χάσει κάθε αξιοπιστία. Θα ήταν για αυτούς πιο επικερδές να αναγνωρίσουν τον Αλέξανδρο ως βασιλιά τους διατηρώντας έτσι τις Σατραπείες τους, παρά να πάρουν το ρίσκο να εμπλακούν πολεμικά μαζί του. Ο Μαζαίος πρώην Σατράπης της Συρίας, που είχε τόσο ικανά διοικήσει την δεξιά πτέρυγα του Περσικού στρατού στα Άρβηλα, είχε αναζητήσει καταφύγιο στη Βαβυλώνα και με την έλευση του Αλέξανδρου είχε συναντήσει και καλωσορίσει τον νικητή του. Παρά το ότι για την Ελληνική φιλοσοφία ο Μαζαίος ήταν ένας Βάρβαρος που του άξιζε μεταχείριση δούλου ωστόσο ο Αλέξανδρος είχε διαφορετική γνώμη. Στα μάτια του το θάρρος ήταν η ανώτερη από τις αρετές που χαρακτηρίζουν τους ευγενέστερους και τους καλύτερους. Πρόσφερε έτσι τη Σατραπεία της Βαβυλώνας στον πριν λίγο καιρό εχθρό του το Μαζαίο. Παρά το υπήρχαν περιπτώσεις που πολλοί στρατηγοί είχαν αυτομολήσει στον εχθρό τους με διάφορους τρόπους, ποτέ δεν υπήρξε καταγεγραμμένο γεγονός όπου ο εχθρός γίνεται έμπιστος βοηθός ουσιαστικά στο πεδίο της μάχης.

Έτσι μια πολιτική συνεταιρισμού, αντικατάστησε την πολιτική συμφιλίωσης στη συγκεκριμένη περίπτωση τουλάχιστον και καθώς ο Αλέξανδρος προχωρούσε προς τα ενδότερα της Ασίας, κάθε Σατράπης που παρέδιδε αμαχητί την Σατραπεία του τη διατηρούσε και προς ώρας οι Μακεδόνες έπαψαν να τους αντικαθιστούν. Προκειμένου να προλάβει ενδεχόμενους κινδύνους μιας τέτοιας πολιτικής, αφαίρεσε το στρατιωτικό έλεγχο από τους Σατράπες και τον έθεσε σε Μακεδονικά χέρια. Την πολιτική των συμμαχιών ακολούθησε και στην Ινδία από την οποία αφού επέστρεψε διαπίστωσε ότι πολλοί Σατράπες είχαν εκμεταλλευτεί την απουσία του. Έτσι, έπαψε τους περισσότερους από αυτούς και έως το θάνατό του είχαν απομείνει μόνο τρεις Σατραπείες σε Περσικά χέρια. Η πολιτική αυτή έτσι αν και δεν είχε ίσως το αναμενόμενο αποτέλεσμα από διοικητικής άποψης ήταν ωστόσο ένα προσωρινό

μέτρο με μεγάλη στρατηγική επιτυχία. Κατάφερε δηλαδή να διατηρήσει άθικτο για μια φορά ακόμη το στρατό του μέχρι να φτάσει στην Ινδία.

Μετά τον θάνατο του Δαρείου ο χαρακτήρας του πολέμου άλλαξε. Μέχρι τότε ο Αλέξανδρος παρέμενε ένας κατακτητής. Όμως με το δικαίωμα του ξίφους είχε γίνει ο μεγάλος Βασιλιάς που θεωρούσε προφανώς τους Ιρανούς υπηκόους του και όχι πλέον εχθρούς του. Σύμφωνα με πολλούς μελετητές ανάμεσά τους και ο καθηγητής Wheeler: <<το ότι μια χώρα θα κρατιόταν υποταγμένη από ένα εχθρικό στρατό, δε βρισκόταν σε αρμονία με την ιδέα του Αλέξανδρου περί πραγματικής και μόνιμης κατάκτησης σαν αυτής που επιθυμούσε...>>. Στη σύλληψη αυτής της ιδέας μάλλον παρά στα κατορθώματα των όπλων στηρίζεται το πρώτο δικαίωμα του Αλέξανδρου να θεωρείτε << Μέγας >>. ⁶⁰ Η αυτοκρατορία του δεν θα ήταν ούτε Μακεδονική, ούτε Ελληνική, ούτε Ασιατική, ούτε Αλεξανδρινή. Πιθανά ξεπέρασε κατά πολύ τις ιδέες των διανοητών της εποχής που κάποιοι υπήρξαν και δάσκαλοί του. Δεν φαντάστηκε ίσως κάποιος από αυτούς την εξύψωση των Ασιατών σε συνεταιρισμό με τους Έλληνες. Ήρθε σε ρήξη με τις βασικές έννοιες του Ελληνικού κόσμου και τις αντικατάστησε με μια νέα παγκόσμια οπτική γωνία.

Ο Μέγας Αλέξανδρος μετά τον θάνατο του Δαρείου λειτούργησε με έναν τρόπο που ήταν δύσκολο να γίνει αποδεκτός από τους Μακεδόνες και τους παλιούς πολεμιστές του πατέρα του σε βαθμό που θα μπορούσαμε να πούμε πως τους εξόργισε. Προχώρησε σε καινοτόμες πράξεις ακατανόητες για τους περισσότερους όμως πολύ ουσιαστικές αν ήθελε να διατηρήσει την κατάκτησή του. Δεν ήταν όμως κάτι τέτοιο παράλογο. Οι Μακεδόνες μαχητές, πολέμησαν στο πλευρό του έχοντας κάτι διαφορετικό ίσως στο μυαλό τους από αυτό που είχε ο Αλέξανδρος. Η πολιτική του συνεταιρισμού που ως στόχο είχε περιοριστεί στη διατήρηση του σατραπικού συστήματος διοίκησης και στον διορισμό Περσών σατραπών και αξιωματούχων, επεκτάθηκε προκειμένου να επιδείξει σεβασμό στους νέους υπηκόους και συμπεριέλαβε επίσης την υιοθέτηση του Περσικού αυλικού πρωτοκόλλου και της Περσικής αμφίεσης. Όπως ήδη αναφέρθηκε, αυτό φάνηκε να εξόργισε του Μακεδόνες, οι οποίοι κατανόησαν το να προσθέσει ο Αλέξανδρος την Ασία στο θρόνο του αλλά δεν μπόρεσαν να κατανοήσουν την πρόθεσή του να αντιμετωπίσει τους Ασιάτες συμμάχους όπως έκανε και στη Μικρά Ασία με τις Ελληνικές πόλεις. Η στάση αυτή πιθανά προκάλεσε τους θανάτους των Παρμενίωνα, του Κλείτου, του

⁶⁰B. I. Wheeler, *Alexander the Great*, Λονδίνο 1900, σ. 476 και 480.

Φιλώτα, και του Καλλισθένη. Πολλοί μελετητές πιστεύουν πως αν ήταν λιγότερο αποφασιστικός ως προς αυτό πιθανά θα είχε καταστρέψει την εκστρατεία του και όλα όσα πέτυχε ως τότε. Η διαφορετική οπτική που έβλεπαν τον τελικό στόχο οι Μακεδόνες, ίσως δεν τους άφηνε να δουν πως πέρα από το πώς έκριναν τη στάση του Αλέξανδρου για να διατηρηθεί ο έλεγχος σε μια τόσο αχανή εδαφικά αυτοκρατορία η πρακτική αυτή ήταν μονόδρομος.

Εκτός των στρατιωτικών θεμάτων ο Αλέξανδρος σχεδίασε και εγκαινίασε ένα νέο χρηματοπιστωτικό σύστημα αντιλαμβανόμενος πως το εμπόριο ήταν μια μεγάλη δύναμη ανάμειξης πληθυσμών και ιδεών. Ίδρυσε πόλεις στα ανατολικά του Τίγρη μιας και δεν υπήρχαν και έκανε την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου εμπορικό κέντρο της εποχής του και όχι μόνο. Ο Tarn τον αποκαλεί έναν από τους μεγαλύτερους κατασκευαστές πόλεων όλων των εποχών και πολλές από αυτές υπάρχουν μέχρι σήμερα.⁶¹ Δεν είχαν καμία ιδιαίτερη σχέση με τον εξελληνισμό που ήταν ένα υποπροϊόν που αναπτύχθηκε από τους διαδόχους του. Πολλοί στρατιωτικοί οικισμοί επίσης εξελίχθηκαν σε πόλεις με μεικτό πληθυσμό. <<Για να βελτιώσει το εμπόριο προχώρησε σε πολλά έργα υποδομής και αποκατάστησε τις θαλάσσιες συγκοινωνίες μεταξύ Ινδίας και Περσίας. Έδωσε εντολές για κατασκευή λιμανιών και ναυπηγείων στη Βαβυλώνα και στα Πάταλα>>.⁶² Βελτίωσε επίσης τα λιμάνια των Κλαζομενών και των Ερυθρών και σχεδίασε μια <<νέα Φοινίκη>> στην ακτή του Περσικού κόλπου.

Στον τομέα της οικονομίας υπήρξε για μια ακόμη φορά πρωτοπόρος. Τα 200.000 περίπου χρυσά τάλαντα που περιήλθαν στα χέρια του τα έκοψε και τα διοχέτευσε στην αγορά ως νόμισμα με στόχο οι φορολογικές υποχρεώσεις των πόλεων να διευθετούνται με χρήμα και όχι με είδος. Συμβίβασε το δεκαδικό νόμισμα της Περσίας (1 χρυσός δαρεικός = 20 ασημένια σίκλα) με το εικοσαδικό του Φιλίππου (1 χρυσός στατήρας = 24 ασημένιες φοινικικές γραμμές) και επέβαλλε μονομεταλλισμό του Αργύρου. Έκανε έτσι το στατήρα ίσο με 20 ασημένιες δραχμές που παρά το ότι ήταν πιο ελαφριά από τα Σίκλα, γίνονταν δεκτά σε όλη την Ασία. Με τον τρόπο αυτό απέφυγε να ανταγωνιστεί το νόμισμα της Αθήνας. Σύμφωνα με τον Wilcken σε μικρό χρονικό διάστημα το τετράδραχμο του Αλέξανδρου θα αποκτούσε τη μεγαλύτερη αξία μεταξύ των νομισμάτων του κόσμου.⁶³

⁶¹B. I. Wheeler, *ό. π.*, τ. 1, σ. 132.

⁶²<http://ikee.lib.auth.gr/record/70937/files/gri-2007-295.pdf>.

⁶³B. I. Wheeler, *ό. π.*, τ. 1, σ. 255.

Το Αυτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο, ήταν κατά κάποιον τρόπο το πορτοφόλι του βασιλιά και ο Αλέξανδρος επέλεξε να κινήσει τεράστια χρηματικά ποσά σε δώρα (σε στρατηγούς, βασιλικούς γάμους στα Σούσα, πληρωμή χρεών του στρατού κ.α.). Σύμφωνα με τον καθηγητή Wright: <<Από όλες τις υπηρεσίες που πρόσφερε ο Αλέξανδρος στον Αρχαίο κόσμο, η δημιουργία άφθονου νομίσματος ήταν η μεγαλύτερη και η επέκταση του εμπορίου που προέκυψε από αυτήν έδωσε στον Ελληνιστικό πολιτισμό μια υλική ευημερία που ο Ελληνικός πολιτισμός ουδέποτε απόλαυσε>>. ⁶⁴ Πολλά χρόνια μετά το θάνατό του, η επίδραση της χρηματικής οικονομίας που ο Μέγας Αλέξανδρος δημιούργησε, φάνηκε στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο. Κατά την εποχή των διαδόχων του άρχισαν να δημιουργούνται τράπεζες και στην Αίγυπτο μπορούσες να βρεις σε κάθε χωριό. Παρότι οι τράπεζες δεν χρησιμοποιούσαν επιταγές, χρησιμοποιούσαν εντολές για την αποπληρωμή χρεών επί τόπου ή από απόσταση. Σύμφωνα με τον Cary: <<Η Ελληνιστική εποχή σηματοδοτεί ένα χαρακτηριστικό στάδιο στην πρόοδο από την επαρχιακή οικονομία στην Παγκόσμια οικονομία>>. ⁶⁵

Την εποχή της εκστρατείας του Μακεδονικού στρατού στην Ασία συναντάμε για πρώτη φορά ίσως στην ιστορία πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, οι οποίες διατηρήθηκαν μέχρι και σήμερα. Με την κατάκτηση της Ασίας, μυθικοί θησαυροί πέρασαν στα χέρια των Μακεδόνων. Αυτό είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση των μισθών των στρατιωτικών, όμως δεν ήταν μόνο αυτό καθώς οι οικογένειες των στρατιωτικών τους συνόδευαν στη μάχη. Αυτό αύξανε το κόστος και επιπλέον υπήρχε αποζημίωση αν κάποιος σκοτωνόταν στο πεδίο της μάχης συν το ότι η οικογένειά του λάμβανε στο εξής ισόβια σύνταξη. Για τρία χρόνια και μέχρι τα δέκα έξι του ο Μέγας Αλέξανδρος διδάχθηκε τα οικονομικά από τον Αριστοτέλη και η διδασκαλία αυτή όπως φάνηκε διαπνέονταν από τις αξίες και τις αρχές της ηθικής. Είχε δηλαδή ως αρχή η οικονομία να υπηρετεί τους πολίτες και να διασφαλίζει το κοινό συμφέρον και την ατομική και συλλογική ευμάρεια. Ο στρατιωτικός προϋπολογισμός ήταν αυτός που καθόριζε και τον κρατικό προϋπολογισμό και στη συνέχεια φάνηκε η παρέμβαση του κράτους που δε διαφέρει ουσιαστικά με την κρατική παρέμβαση όπως σήμερα τη γνωρίζουμε στις σημερινές οικονομίες. Τις εκστρατείες ακολουθούσαν πληθώρα ανθρώπων διαφόρων επιστημών και

⁶⁴ Athenaeus, *The Deipnosophists*, 1927, τ. 1, VI, 23e.

⁶⁵ <http://ikee.lib.auth.gr/record/70937/files/gri-2007-295.pdf>. (J. Cary, *A history of the Greek world from 323 B.C. to 146 B.C.*, Λονδίνο 1932, σ. 301-2).

ειδικοτήτων όπως γιατροί, νοσηλεύτριες, και κάθε είδους επιστήμονες. Εκτός αυτού ακολουθούσε την εκστρατεία πληθώρα τεχνιτών για τις επισκευές των όπλων και των πολεμικών μηχανών, αλλά και για τις καθημερινές ανάγκες όπως το στήσιμο των σκηνών.

Η διοικητική διάρθρωση της κατακτημένης Περσίας, έμεινε σχεδόν ανέπαφη καθώς ο Μέγας Αλέξανδρος διατήρησε όλες εκείνες τις δομές που θεωρούσε αναγκαίες, πετυχαίνοντας ταυτόχρονα να μη διαταράξει τη συνέχεια στην καθημερινότητα των πολιτών, οι οποίοι πιθανά πέρα από την αλλαγή ηγεσίας δεν διαπίστωσαν κάποια άλλη διαφορά τουλάχιστον στις περιοχές που παραδόθηκαν ειρηνικά. Την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου δεν υπήρχαν βέβαια οι οικονομικές θεωρίες που υπάρχουν και έχουν διατυπωθεί σήμερα, όμως ήταν αυτός που τις έκανε πράξη και με βάση τη δική του πολιτική και στρατηγική καθιερώθηκαν. Δε φάνηκε πως ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν οπαδός του Φιλελευθερισμού αλλά πίστευε στην ανάγκη αύξησης της ζήτησης ως μοχλό για την ανάπτυξη και την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας. Στόχος ήταν οι δημόσιες επενδύσεις, ο κρατικός έλεγχος και δεν ήταν εκ του αποτελέσματος κρίνοντας οπαδός της λιτότητας τη στιγμή τουλάχιστον που οι οικονομικές συνθήκες δεν το επέβαλλαν. Σημασία είχε για αυτόν και η επιβράβευση όσων επιδείκνυαν αρετές και ανδρεία όπως ήδη αναφέραμε. Δε λυπόταν τα έξοδα πάνω σε αυτό και οργάνωνε γλέντια προκειμένου να ανεβάσει το ηθικό τους. Φρόντιζε επίσης να τους κάνει πλούσια δώρα ειδικά μετά την επιτυχή έκβαση μιας μάχης. Δεν έχει αποδοθεί ίσως όση σημασία θα έπρεπε στην δεινή διαχείριση των οικονομικών του, κάτι που δεν είναι παράλογο καθώς οι ιστορικοί εστίασαν στην πολεμική στρατηγική του. Οι σημερινές επιχειρήσεις πάντως λειτουργούν ακριβώς κατά τον ίδιο τρόπο και συνδέουν το αποτέλεσμα με την επιβράβευση.⁶⁶

Οι γνώσεις του Μέγα Αλέξανδρου για την οικονομία ή καλύτερα θα λέγαμε το αναπτυγμένο ένστικτο που είχε πάνω στα οικονομικά θέματα, φάνηκε και από το γεγονός ότι σύναψε δάνεια μεγάλου ύψους ενώ δεν πρέπει να τα χρειαζόταν. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ένας χαμηλός πληθωρισμός ευνοεί κατά κανόνα τον δανειολήπτη, αντιλαμβανόμαστε και τους λόγους που τον οδήγησαν να κάνει κάτι τέτοιο. Καταλαβαίνουμε επίσης ότι το να κατανοεί κανείς την οικονομία δεν έχει να κάνει ούτε με την εποχή ούτε με το αν έχει διδαχθεί οικονομικές θεωρίες. Δε θα ήταν

⁶⁶<https://www.taxheaven.gr/news/41039/sthn-epochh-toy-megaloy-alexandroy-forologia-kai-lafyragwgia-kratikes-dapanes-misooi-bonus-koinwnikh-pronoia-klp-o-arpalos-h-pagkosmiopoihsh-h-texnh-toy-dioikein?output=printer>.

παράλογο να υποθέσουμε ότι η σύγχρονη οικονομική επιστήμη του σήμερα, έχει τις βάσεις σε μεγάλο βαθμό στις οικονομικές στρατηγικές του Μέγα Αλέξανδρου. Όπως και πιο πάνω αναφέρθηκε ο Μέγας Αλέξανδρος εκτιμούσε την εργασία και φρόντιζε ώστε οι αμοιβές και οι επιβραβεύσεις να είναι ανάλογες του αποτελέσματος. Στην οικονομική <<αρένα>> που προέκυψε όμως, δημιούργησε και ένα πλέγμα προστασίας για τους ηλικιωμένους, τους ανάπηρους, τα παιδιά και τους ασθενείς. Σε ότι αφορούσε την έννοια του έθνους, φάνηκε πως αυτή υπήρχε χωρίς όμως να αντίκειται στην έννοια της οικουμενικότητας και της συνύπαρξης. Μπορούσαν δηλαδή όλοι οι υπήκοοι της <<Αυτοκρατορίας>> που δημιουργήθηκε να έχουν και να διατηρούν τα ιδιαίτερα πολιτιστικά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά. Στη φορολογία η Ελλάδα πιθανά εξαιρούταν από τη φορολογία, δεν ίσχυσε όμως κάτι τέτοιο για όσα κράτη αντιστάθηκαν στην κατάκτηση και τα οποία πλήρωναν φόρο σαν μορφή τιμωρίας.⁶⁷

Η κοινωνική πολιτική του Μεγάλου Αλεξάνδρου ξεπέρασε κάθε μέτρο και όριο για την εποχή της. Οι ανταμοιβές και οι επιβραβεύσεις ποτέ πριν δεν αφορούσαν τόσο μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες όπως και πιο πάνω κάναμε λόγο. Υπάρχουν πηγές οι οποίες μας δίνουν κάποια στοιχεία με συγκεκριμένα ποσά που δαπανήθηκαν όπως αυτή του Πλούταρχου που κάνει λόγο για τις δωρεές 3000 ταλάντων ως επιβράβευση για τις μάχες της Ισού και των Γαβγαμήλων και πολλές άλλες περιπτώσεις. Ιδιαίτερη μέριμνα υπήρξε για τους παλινοστούντες, που έλαβαν επιχορήγηση 2000 ταλάντων για τους μισθούς και για την επιστροφή τους στην πατρίδα, άλλα και για όσους παρέμειναν και για όσους λόγο αναπηρίας ή ανικανότητας πια να πολεμήσουν επέστρεφαν και πάλι στην πατρίδα τους. Κάνουμε λόγο δηλαδή για μια κοινωνική πρόνοια άνευ προηγουμένου, που σήμερα μόνο σε πολύ προοδευμένα κράτη θα συναντήσει κανείς.

Όπως και πιο πριν αναφέρθηκε, η εφοδιαστική αλυσίδα (Logistics) είναι ένα από τα βασικότερα κομμάτια αν όχι το πιο σημαντικό της διοικητικής μέριμνας. «Με τον όρο <<logistics>> σήμερα, εννοούμε την εφοδιαστική αλυσίδα. Η εφοδιαστική αλυσίδα είναι το κλειδί και αυτό λίγοι θα το αμφισβητήσουν, για την επιβίωση και την ανάπτυξη μιας επιχείρησης. Όλα αυτό εντάσσεται κάτω από ένα πλαίσιο γενικότερης διοικητικής μέριμνας. Ένας στρατός έχει ανάγκη από τρόφιμα και εφόδια. Πολλούς αιώνες μετά κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης είδαμε

⁶⁷<https://www.taxheaven.gr>.

πως ένας από τους λόγους που οι Τούρκοι δεν κατάφεραν να πετύχουν μια ολοκληρωτική νίκη εναντίον των Ελλήνων ήταν μεταξύ των άλλων η όχι καλά οργανωμένη διοικητική μέριμνα. Πολλές φορές οι Οθωμανοί ή οι Αιγύπτιοι ξεμένοντας από εφόδια και τροφή αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν λίγο πριν τέλος και ενώ υπερτερούσαν αριθμητικά αλλά και σε οπλισμό έναντι των Ελλήνων. Αυτό δεν συνέβη στην εκστρατεία του Μέγα Αλέξανδρου, καθώς ο στρατός του (μικρός σε σχέση με αυτόν των Περσών, άλλα μεγάλος ώστε να κινηθεί τόσες χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από τη βάση του), απέδειξε πως είχε την ευελιξία και την ικανότητα να ανεφοδιάζεται και να μην ξεμένει ποτέ από τροφή και νερό. Αιώνες μετά, την ανάγκη ενός μικρού και ευέλικτου στρατού αναζήτησαν μεγάλες υπερδυνάμεις του σήμερα για την πιο σίγουρη και οικονομικότερη επίτευξη των στόχων τους. Ο Μέγας Αλέξανδρος δεν το πέτυχε αυτό με κάποιο μαγικό τρόπο, αλλά σε συνεννόηση με τους τοπικούς άρχοντες των περιοχών που επρόκειτο να κατακτήσει και που συνήθως παραδίδονταν αμαχητί. Αυτό τουλάχιστον στην πρώτη φάση της εκστρατείας που ήταν και η πιο κρίσιμη. Φρόντιζε επίσης να διασπά το στρατό σε ομάδες και υποομάδες για την πιο εύρυθμη λειτουργία του.⁶⁸

Σήμερα κυριαρχεί στις αγορές και στις επιχειρήσεις ο όρος <<στρατηγικό management>>. Η διαφορά του σε γενικές γραμμές από τον απλό όρο, έχει να κάνει με το σχεδιασμό σε βάθος χρόνου και αυτό είναι κάτι που απαιτεί περισσότερη έμπνευση και φαντασία σε σχέση με βραχυπρόθεσμα σχέδια πρόσκαιρης επιτυχίας. Απαιτεί να έχει κάποιος κάλο ένστικτο σχετικά με τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, έτσι ώστε να κάνει τη σωστή προετοιμασία και τις σωστές επενδύσεις και να μη βρεθεί μπροστά σε απρόσμενες εξελίξεις. Ο Μέγας Αλέξανδρος αξιολογώντας τις εξελίξεις προχωρούσε στα επόμενα βήματα, όμως από την αρχή είχε το όραμά του και ήξερε με κάθε λεπτομέρεια τι ήταν αυτό που στόχευε να πετύχει. Στην αρχή της εκστρατείας <<χρησιμοποίησε>> την Ασιατική απειλή προκειμένου να ενώσει τον Ελληνιστικό κόσμο ώστε να μπορέσει να εκστρατεύσει εναντίον των Ασιατών, όμως στην πορεία και ενώ γνώριζε πως η εκδίκηση δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για να οικοδομηθούν αυτοκρατορίες, κινήθηκε έτσι ώστε να ενώσει σε αρμονία τον Ελληνιστικό και Ασιατικό κόσμο κάνοντας όπως ήδη αναφέρθηκε ένα πάντρεμα πολιτισμών, με σημείο αναφοράς τον Ελληνικό πολιτισμό. Μέσω ενός επιτελείου δασκάλων και άλλων σοφών θέλησε να μεταδώσει τον Ελληνικό πολιτισμό και

⁶⁸<https://www.taxheaven.gr>.

είδαμε πιο πάνω πια μέσα και ποιους τρόπους χρησιμοποίησε για αυτό. Το οικοδόμημα που οραματίστηκε είχε ως άξονα τη συμφιλίωση των Ελληνιστικών κρατών, της Αιγύπτου και της Ασίας. Πολλά πανεπιστήμια ασχολούνται ακόμα και σήμερα με το πώς στις μέρες του πραγματοποίησε ως ένα ικανοποιητικό βαθμό αυτό το μεγάλο όραμα.⁶⁹

4.2. Καινοτομία και συναισθηματική νοημοσύνη

Η φιλοσοφία στη στρατηγική σκέψη ήταν μια από τις μεγαλύτερες συνεισφορές του Μεγάλου Αλεξάνδρου και η μετέπειτα ιστορία καθορίστηκε από τη φιλοσοφία αυτή. Έχουμε να κάνουμε με μια ολοκληρωμένη φιλοσοφία και μια στρατηγική σκέψη στην οποία ξεκινώντας με ένα στρατό που υπολείπετε αριθμητικά τουλάχιστον σε σχέση με τους Πέρσες (δεν συγκρίνεται για να είμαστε πιο ακριβείς), μέσω σταδιακών κατακτήσεων, προσεταιρισμών, συμμαχιών, βίας και άλλων μέσων, η δύναμη αυτή μεγάλωνε και έφτασε όχι μόνο να συγκριθεί με αυτή των αντιπάλων αλλά και να υπερισχύσει. Άμεσα επηρεάστηκαν οι Ρωμαίοι στρατηγοί που ακολούθησαν και ο ίδιος ο Ιούλιος Καίσαρας. Στην εποχή του Βυζαντίου συναντάμε επίσης μιμητές της στρατηγικής του Μεγάλου Αλεξάνδρου όπως ο στρατηγός Βελισάριος. Έτσι και στην εποχή της Αναγέννησης δεν είναι λίγοι αυτοί που μελέτησαν το έργο του πρωτοπόρου αυτού στρατηγού της αρχαιότητας.

Ο στρατός του Μέγα Αλέξανδρου, αν και μικρός σε αριθμό σε σχέση με αυτόν που διέθεταν οι Πέρσες, βασιζόταν στην τόλμη, στην ταχύτητα και στην καινοτομία που είχε ξεκινήσει από την εποχή του πατέρα του. Είχε επίγνωση ότι οι λύσεις στα προβλήματα θα πρέπει να τις αναζητήσει ο ίδιος και αν μη τη άλλο η καινοτομία δεν περιορίστηκε μόνο στην πολεμική του στρατηγική. Άλλαξε ωστόσο και το πεδίο της μάχης καθώς ήταν κανόνας μέχρι τότε πως η νίκη ανήκε σε αυτούς που υπερερούσαν αριθμητικά. Πολλές επιχειρήσεις σήμερα προσπαθώντας να είναι βήματα μπροστά από τους αντιπάλους τους, μελέτησαν τους τρόπους με τους οποίους λειτουργούσε στρατηγικά ο Μέγας Αλέξανδρος. Αντιλήφθηκαν μέσα από τη μελέτη αυτή πως η επιτυχής στρατηγική, έχει να κάνει με τη σωστή εκμετάλλευση όλων αυτών που ο κάθε επίδοξος κατακτητής συναντά στην πορεία του και αυτό είναι η γεωγραφική ιδιαιτερότητα, η πολιτική, η οικονομία και πολλά άλλα πράγματα που

⁶⁹<https://www.taxheaven.gr>.

χαρακτηρίζουν την κάθε περιοχή ή τον κάθε οικονομικό στόχο αν μιλάμε για επιχειρήσεις.⁷⁰

Σύμφωνα με ειδικούς και μη, η επιτυχία μιας μάχης ή ενός πολέμου στηρίζεται στη διοικητική μέριμνα. Πιο πάνω ήδη αναφέραμε τη σημασία της διοικητικής μέριμνας. Αυτή σχετίζεται με την εξεύρεση, την αποθήκευση, το πώς θα συντηρηθούν οι πόροι, το πώς θα διανεμηθούν και όλα όσα σχετικά πρέπει να γίνουν ώστε να θεωρηθεί πως ένα σχέδιο εφικτό να εφαρμοστεί. Άλλα ζητήματα που σχετίζονται με τη διοικητική μέριμνα είναι ο τρόπος μετακίνησης και εδώ μιλάμε για την μετακίνηση 30.000 περίπου ανθρώπων. Σημαντικό θέμα είναι η περιθάλψη τους και η δημιουργία, η συντήρηση εγκαταστάσεων και υποδομών που χρειάζονται κατά την εκστρατεία. Σημαντικό φυσικά κομμάτι είναι και αυτό των πληροφοριών, καθώς κρίνει σε μεγάλο βαθμό τη συνέχεια μιας επιτυχούς προέλασης και στα επόμενα βήματα της εκστρατείας.⁷¹ Η επιτυχής έκβαση της εκστρατείας του, δεδομένων των συνθηκών αποδεικνύουν πως εφάρμοσε το καλύτερο ίσως στην ιστορία μέχρι τότε σύστημα διοικητικής μέριμνας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η εκστρατεία του Μακεδονικού στρατού είχε και την ιδιαιτερότητα πως μεγάλος αριθμός πολεμιστών και όχι μόνο, κινήθηκαν σε άγνωστα εδάφη, σε αχανείς ερήμους και σε κλίματα παντελώς άγνωστα για τους Μεσογειακούς, όπως αφόρητη ζέστη κατά τη διάρκεια της ημέρας και το εντελώς αντίθετο κατά τη διάρκεια της νύχτας. Έτσι λοιπόν η σωστή προετοιμασία και ο σωστός σχεδιασμός που ονομάζουμε και διοικητική μέριμνα, συντέλεσε τα μέγιστα στην επιτυχή προέλαση αλλά και στο αήττητο στις μάχες που έμειναν στην ιστορία και μνημονεύονται ακόμα και στις μέρες μας.⁷²

Πολλές φορές η απλή σκέψη κρύβει μέσα της τη διάνοια. Είναι πραγματικά απλή σκέψη να έχεις στρατιώτες που μόνοι τους κουβαλούσαν τον απαραίτητο εξοπλισμό τους για τη μάχη. Ποτέ όμως πριν δεν το είδαμε αυτό καθώς η πάγια τακτική όπως ήδη αναφέραμε ήταν υπηρέτες και ακόλουθοι να κουβαλάν τον απαραίτητο εξοπλισμό των στρατιωτών. Αυτό ίσως να μην ήταν μια πρωτοτυπία του Αλέξανδρου, καθώς μαρτυράτε πως και ο πατέρας του Φίλιππος χρησιμοποίησε την ίδια τακτική. Λογικό πάντως είναι πως η τακτική αυτή αύξησε την ευελιξία και την ταχύτητα του στρατεύματος. Εκτός αυτών εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην ιστορία η τακτική όπου στρατιώτες προωθούνταν πριν από το κύριο σώμα του

⁷⁰<https://dione.lib.unipi.gr>.

⁷¹<https://dione.lib.unipi.gr>.

⁷²<https://dione.lib.unipi.gr>.

στρατού και το υποδέχονταν στη συνέχεια. Λειτουργούσαν κατά κάποιο τρόπο σαν βάσεις ανεφοδιασμού. Υπήρχαν βέβαια και περιπτώσεις που αυτό δε μπορούσε να συμβεί οπότε όπως αναφέραμε το στράτευμα διαιρούταν σε μικρότερες ομάδες, υπεύθυνες για την εξεύρεση τροφής και νερού. Εννοείτε βέβαια πως αν κάποια από αυτές έβρισκε μεγάλα αποθέματα, φρόντιζε να επικοινωνήσει με τις υπόλοιπες ώστε τα αποθέματα να μοιραστούν.

Εξαιρετικά αναπτυγμένο ήταν και το δίκτυο κατασκοπείας του Μακεδονικού στρατού. Ήταν για μια φορά ακόμα καινοτόμο και στηρίζονταν στη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών από το πλήθος των επιστημόνων που ήδη αναφέραμε και που ακολουθούσε το εκστρατευτικό σώμα, καθώς επίσης και των πληροφοριών που έπαιρναν από τους γηγενείς πληθυσμούς που κατακτούσαν. Οι πληροφορίες που αντλούσαν είχαν σκοπό να βοηθήσουν και τον ίδιο το στρατηγό αλλά και το επιτελείο του, στη χάραξη της ιδανικής στρατηγικής. Δεν θα μπορούσαν ίσως να κάνουν και διαφορετικά καθώς οι παραδοσιακές μορφές κατασκοπείας είχαν να κάνουν με τη δωροδοκία, την κατασκευή και διαρροή ψεύτικων στοιχείων, στην υποκίνηση εξεγέρσεων και άλλες τακτικές οι οποίες στη συγκεκριμένη εκστρατεία δε θα μπορούσαν να αποδώσουν. Αντίθετα με την τακτική που ακολουθήθηκε μπορούσε να υπολογιστεί με μαθηματική ακρίβεια ο αριθμός των στρατιωτών που κάθε μέρος θα μπορούσε να συντηρήσει. Ο Μακεδονικός στρατός και οι Έλληνες έτσι κατόρθωσαν να διεισδύσουν σε περιοχές που δεν θα είχαν καμιά ελπίδα χωρίς το σωστό συντονισμό κινήσεων. Την περιοχή του σημερινού Αφγανιστάν πολλοί στρατοί στην ιστορία προσπάθησαν να κατακτήσουν, απέτυχαν όμως παρά το ότι είχαν πολλές στρατιωτικές δυνάμεις, κυρίως από τις κακουχίες και την έλλειψη τροφής και νερού στις αχανείς ερήμους. Ο τελευταίος που κατόρθωσε να κατακτήσει την περιοχή δεν ήταν άλλος από το Μέγα Αλέξανδρο. Βέβαια διοικητική μέριμνα έκανα όλοι οι στρατοί και πριν από το Μέγα Αλέξανδρο, ποτέ όμως έως τότε στην ιστορία δεν είχε φτάσει σε τέτοιο επίπεδο που να είναι εφικτό να κατακτήσει την αχανή Ασία.⁷³

Η έξυπνη έτσι συμπεριφορά και η ευέλικτη σκέψη που βοηθά κάποιον να αντιμετωπίσει καθημερινές προκλήσεις, ονομάστηκε από τους ερευνητές επιστήμονες, <<συναισθηματική νοημοσύνη>>.⁷⁴ Πιο σημαντικό ίσως είναι με τη συμπεριφορά του ένας ηγέτης να μπορεί να εμπνεύσει τους στρατιώτες του, αν μιλάμε για στρατιωτικό ηγέτη. Μνημονεύεται το παράδειγμα που ο Μέγας

⁷³<https://dione.lib.unipi.gr>.

⁷⁴<https://dione.lib.unipi.gr>.

Αλέξανδρος και ο Μακεδονικός στρατός επέστρεφαν από την Ινδική Χερσόνησο και διέσχισαν την έρημο της Γεδρωσίας. Τότε καταπονημένοι από τις κακουχίες με την αφόρητη ζέστη και το αφόρητο κρύο, έφτασαν στα όρια της κατάρρευσής. Όταν κάποιοι στρατιώτες ανακάλυψαν λιγοστό νερό και το έφεραν για να το πιεί ο Αλέξανδρος, τότε αυτός το έχυσε μπροστά τους. Με τον τρόπο αυτόν αναπτέρωσε το ηθικό των ανδρών και έδειξε πως πρέπει να είναι και να φέρεται ένας πραγματικός ηγέτης. Το γεγονός βέβαια ότι ήταν κορυφαίος σε όλα τα θέματα στρατηγικής και τακτικής δεν ήταν τυχαίο. Συνέβαλλε τα μέγιστα και η υψηλή παιδεία του και η εμπέδωση όλων όσων είχε μάθει από τους δασκάλους του, πέρα από το έμφυτο ταλέντο του στη διοίκηση.⁷⁵

4.3 Imperium, Ιμπεριαλισμός, Empire: Η περίπτωση της Αμερικής

Η Αμερική αναδείχθηκε σε κυρίαρχη δύναμη μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Έως τότε κανείς δεν ενδιαφερόταν για αυτοκρατορίες και δεν υπήρχε κανένας λόγος για συγκρίσεις σχετικά με το παρελθόν. Υπήρχε η πεποίθηση πως η ιστορία τους η οποία ξεκινά πολλούς αιώνες πριν από την εποχή των πρώτων μεγάλων πολιτισμών είχε ανεπιστρεπτί τελειώσει. Μαζί της και η έννοια Ιμπεριαλισμός η οποία αντικαταστάθηκε σταδιακά από την λέξη <<παγκοσμιοποίηση>>. Ο Ιμπεριαλισμός έτσι θεωρήθηκε ως αναχρονιστική έννοια η οποία αποτιμήθηκε από άλλους θετικά και από άλλους όχι. Μετά τη δεκαετία του 1990, ιδιαίτερα στον πόλεμο του Ιράκ, αλλά και άλλες πολεμικές συρράξεις ο Ιμπεριαλισμός έγινε και πάλι κυρίαρχο θέμα. Επιπλέον παγκοσμιοποίηση για πολλούς σημαίνει όχι μια παγκόσμια κοινωνία και οικονομία, αλλά κοινωνικός και οικονομικός κατακερματισμός. Για άλλη μια φορά η επιστημονική προσοχή επικεντρώνεται στη βία, στην κοινωνική και οικονομική εκμετάλλευση, όπως και την κοινωνική - οικονομική ανισότητα. Προκύπτει λοιπόν ένα πολύ σοβαρό ζήτημα και αυτό είναι ο ρόλος της Αμερικής στην παγκόσμια πολιτική και οικονομική σκηνή και πως αυτός θα πρέπει να αξιολογηθεί. Εκφράζει άραγε η Αμερική ένα παγκόσμιο καπιταλιστικό κέντρο που οργανώνει με τη σειρά του τον υπόλοιπο κόσμο; Υπάρχουν ή καλύτερα εξακολουθούν να υπάρχουν οι παραδοσιακές καπιταλιστικές Μητροπόλεις όπως υπήρχαν την εποχή της αποικιοκρατίας και απλά η στρατιωτική

⁷⁵<https://dione.lib.unipi.gr>.

υπεροχή της Αμερικής καλύπτει τους θεμελιώδεις ανταγωνισμούς που υπάρχουν μεταξύ τους.⁷⁶

Δεν θα ήταν λάθος ίσως να υποθέσουμε ότι ο αποικιακός ανταγωνισμός των παλιών αυτοκρατορικών δυνάμεων μετεξελίσσεται και περνά σε έναν ανταγωνισμό Ανατολής- Δύσης καθώς η Ρωσία από τη μια πλευρά και η Αμερική από την άλλη μαζί με το πλέγμα συμμαχιών που η κάθε μια από αυτές έχει αναπτύξει, βρίσκονται μόνιμα σε μια αντιπαλότητα η οποία καθορίζει και από την οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η παγκόσμια τάξη. Καθώς η δυναμική των διαφόρων κρατών ανά τον κόσμο άρχισε να ξεκαθαρίζει κατά το 18^ο αιώνα και πολύ περισσότερο κατά το 19^ο, τα μικρά αλλά και τα μεγαλύτερα κράτη χρειάζονται κάποιου είδους νομιμοποίηση για την εσωτερική ή εξωτερική τους πολιτική, της οποίας όμως ο χαρακτήρας δεν είναι παγκόσμιος. Έτσι και οι μεγάλες <<Αυτοκρατορίες>> των οποίων η πολιτική έχει να κάνει με την παρέμβαση στις πολιτικές των άλλων μικρότερων κρατών, χρειάζονται κάποιου είδους νομιμοποίηση για τις ενέργειές τους αυτές. Θα πρέπει ασ πούμε όλες οι παρεμβάσεις τους να γίνονται εκτός των άλλων προκειμένου να εγγυηθούν την παγκόσμια τάξη και την παγκόσμια ειρήνη.

Κατά αυτό τον τρόπο εμπλέκονται άμεσα στα εσωτερικά των άλλων χωρών, καθορίζουν την πολιτική που χαράζουν ώστε αυτή να είναι σύμφωνη με το πνεύμα της δική τους πολιτικής και σε οικονομικό και σε διοικητικό επίπεδο, διασφαλίζοντας καλούς όρους διαβίωσης και όπως αναφέραμε υψηλό επίπεδο ασφάλειας που δεν είναι δεδομένο σε άλλες χώρες πέρα από τα σύνορά τους. Έτσι σε πολλές περιπτώσεις για λόγους ασφαλείας νομιμοποιούνται οι κάθε είδους στρατιωτικές επεμβάσεις για λόγους τρομοκρατίας ή εκδημοκρατισμού ή διαφόρων απειλών.⁷⁷

Ένα σημαντικό θέμα που ανακύπτει έχει να κάνει με το πώς τα σύνορα της <<Αυτοκρατορίας>> και το τι ισχύει για αυτούς που είναι εντός της και θέλουν να βγουν εκτός και τι ισχύει για αυτούς που θέλουν να κάνουν το αντίθετο. Τι προϋποθέσεις θα πρέπει να εκπληρώνει δηλαδή κάποιος που θέλει να εισέλθει και αν

⁷⁶<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/J.Hirsch, 'Was bedeutet Imperialismus heute? ', Das Argument. Zeitschrift für Philosophie und Sozialwissenschaft, Βερολίνο 2003, σ. 669-689.>

L.Panitch & S.Gindin, *Globaler Kapitalismus und amerikanisches Imperium*. Hamburg: VSA-Verlag Αμβούργο (2004) (πρωτότυπο: 'Global Capitalism and American Empire' σε Panitch L. & Leys C. (eds). *The New Imperial Challenge*. Socialist Register 2004, London: Merlin Press 2003).

R.Köbler, R. 'Imperialismus und Globalisierung. Anmerkungen zu zwei Theorienkomplexen', *Prokla. Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft*, χ. τ. 2003, σ. 133,4 και 521-544.

⁷⁷<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520H>.

Münkler, 'Das Prinzip Empire', σε Speck, U. & Sznaider, N. (επιμ.), *Empire Amerika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2003, σ. 104.

υπάρχουν δύο μέτρα και δυο σταθμά. Στην περίπτωση της Αμερικής για παράδειγμα ένας πολίτης που έχει την Αμερικανική υπηκοότητα μπορεί να ταξιδεύει για οποιοδήποτε λόγο ανά τον κόσμο χωρίς να χρειάζεται καμία επιπλέον διατύπωση πέρα από το διαβατήριό του. Δεν ισχύει όμως το ίδιο με τους πολίτες άλλων κρατών οι οποίοι για να εισέλθουν στο Αμερικανικό έδαφος χρειάζονται ένα σωρό διατυπώσεις. Η τάξη του κάθε κράτους είναι υποδεέστερες της τάξης όπως την αντιλαμβάνεται η κάθε αυτοκρατορία και την εφαρμόζει στην πράξη. Τα σύνορα είτε είναι πολιτικά ή οικονομικά δεν ταυτίζονται και η ηγεμονία εκφράζεται μέσα από την ανισότητα μεταξύ της κυρίαρχης χώρας και όλων αυτών που είναι τυπικά ίσοι, αλλά μόνο σε θεωρητικό επίπεδο. Στην πράξη συμπλέουν με την κυρίαρχη πολιτική. Αν και αυτό αποτελεί μονόδρομος πάντα υπάρχει η επικάλυψη της ταύτισης των πολιτικών και οικονομικών πολιτικών και της αντιμετώπισης κοινών απειλών.⁷⁸

Έχουν γίνει πολλές αναλύσεις για τον τρόπο που η Αμερική χειρίστηκε τις εξωτερικές υποθέσεις και παρεμβάσεις στα εσωτερικά των άλλων κρατών και πολλές φορές υπήρξαν συγκρίσεις με την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία η οποία ως ένα βαθμό κληρονόμησε ένα κομμάτι της Αυτοκρατορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εμπνεύστηκε από αυτόν και προσπάθησε να ακολουθήσει την πολιτική και στρατιωτική του σκέψη, παρά το ότι στηρίχθηκε πιο πολύ στη βία και όχι στην πειθώ που φάνηκε πως προτιμούσε πιο πολύ ο Αλέξανδρος. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στην πρώιμή της μορφή διέφερε ουσιαστικά από την Αυτοκρατορία της Καισαρικής περιόδου και η Αμερική φαίνεται πως ακολούθησε την πολιτική της όψιμης Ρωμαϊκής περιόδου. Η διαφορά είναι πως μπορεί να μη θεωρείτε εχθρός κάποιος που δεν είναι φίλος, ενώ υπάρχει και η πολιτική της Καισαρικής περιόδου, πως δηλαδή είναι σίγουρα εχθρός όποιος δεν είναι φίλος. Τα Ελληνιστικά κράτη φιλονικούσαν μεταξύ τους και αυτό ήταν κάτι που η Ρώμη εκμεταλλεύτηκε. Κατά τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε πως η Αμερική αντίστοιχα εκμεταλλεύτηκε τις φιλονικίες της Ρωσίας με τους πρώην δορυφόρους της, με το να τα υποστηρίζουν και με το να ενισχύουν τη δύναμη του NATO στην περιοχή. Αντίστοιχα στην περιοχή της Ευρώπης, παρά τις <<αρμονικές>> σχέσεις, θα υποστήριζαν μια πιθανή είσοδο της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό πέρα από το αν είχε κάποια θετικά στοιχεία πολλοί θα υποστήριζαν πως κάτι τέτοιο αποδυναμώνει την Ευρωπαϊκή δυναμική.

⁷⁸<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>. H. Münkler H, *Imperien. Die Logik der Weltherrschaft vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*, Berlin: Rowohlt, 2005, σ. 244

Πάντως σε σύγκριση με τη Ρώμη η Αμερική δεν ανήλθε μόνο με τη στρατιωτική της ισχύ.

Δεν είναι μόνο η δυνατότητα της Αμερικής να φτάσει με το στρατό και την τεχνολογία που διαθέτει σε κάθε γωνιά της γης. Όπως και στην περίπτωση του παρελθόντος, υπήρξε μια διείσδυση και μια επίθεση πολιτισμικού – πολιτιστικού χαρακτήρα κάτι που είδαμε και στην περίπτωση της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Από την άλλη όμως είδαμε και μια υιοθέτηση πολιτιστικών στοιχείων και κουλτούρας από μακρινούς Λαούς που επεξεργάστηκε και αναμειγνύοντάς τα με τη δική αισθητική και κουλτούρα, αντάλλαξε εκ νέου και με το πολιτισμό από όπου τα υιοθέτησε, τα προώθησε όμως και σε κάθε άλλη γωνιά του κόσμου. Βέβαια όσο μεγάλη και αν είναι η δύναμη του πολιτισμού και της μαζικής κουλτούρας, δεν μπορεί πάντα να έχει τη δυναμική της πολιτικής, της διπλωματίας και της στρατιωτικής ισχύος. Πολλοί είναι αυτοί που συνηγορούν στην άποψη πως η ύπαρξη υπερδυνάμεων είναι αναγκαία, προκειμένου να υπάρξει κάποιο είδος ελέγχου ή διαιτησίας σε ένα κόσμο που οι απειλές και οι κίνδυνοι από επίδοξους τρομοκράτες θα έφερναν τον πλανήτη εντελώς εκτός ελέγχου.⁷⁹

Η πολιτική που χαράζει κάθε δύναμη η υπερδύναμη πάντα συγκρίνεται και παρομοιάζεται με τις πολιτικές που χάραξε ο Μέγας Αλέξανδρος και τα Ελληνιστικά κράτη που ακολούθησαν μέχρι να φτάσουμε στην Αρχαία Ρώμη. Την περίοδο 1973-74, υπήρξε μια μεγάλη πετρελαιϊκή κρίση. Στη διάρκεια της κρίσης αυτής οι Ευρωπαίοι (σύμμαχοι της Αμερικής), ήθελαν να ξεκινήσουν δικές τους διαπραγματεύσεις με τον ΟΠΕΚ, χωρίς την Αμερικανική παρέμβαση. Προειδοποιήθηκαν όμως από την πλευρά της Αμερικής, μέσω της σύγκρισης με το παρελθόν πως θα έπρεπε να επιλέξουν αν θέλουν να παίξουν το ρόλο που έπαιζαν οι Ελληνικές πόλεις κράτη, εννοώντας σε σχέση με τη Μακεδονία (να μπου δηλαδή σε μια αδιέξοδη διαμάχη).

Η Ευρώπη ως ελάσσονα δύναμη, (καθώς η Αμερική ταυτίζεται με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, έχει δηλαδή το ρόλο της υπερδύναμης), συγκρίνεται πολλές φορές με την Αρχαία Ελλάδα σε θέματα όπως το περιβάλλον, ο πολιτισμός και σίγουρα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από την άλλη μια υπερδύναμη όπως η Αμερική, ασχολείται με την παγκόσμια ειρήνη (άσχετα εάν προϋποθέτει τον πόλεμο), την πάταξη της τρομοκρατίας και άλλου είδους παρόμοια θέματα. Η υπερδύναμη οφείλει την

⁷⁹<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>.

υπεροχή της στην οικονομία, όπως στην στρατιωτική ισχύ, αλλά και στη δυνατότητα ανεφοδιασμού, κινητικότητας και ευελιξίας, όπως ακριβώς συνέβη στην περίπτωση του Μεγάλου Αλεξάνδρου αλλά και των Ρωμαϊκών λεγεώνων που ακολούθησαν και εμπνεύστηκαν από αυτόν. Δεν είναι λίγες οι φορές που γνωστοί Ευρωπαίοι πολιτικοί εκφράστηκαν και προειδοποίησαν για πιθανούς κινδύνους που διατρέχει η Ευρώπη, κάνοντας αναφορά στην ιστορική περίοδο της Αρχαίας Ελλάδας στις οποίες το ρόλο δεν θα έπρεπε η Ευρώπη βρεθεί σε σχέση με την Αμερική ως υπερδύναμη.⁸⁰

Τη δεκαετία του 60' οι ίδιες οι Ηνωμένες Πολιτείες σύστησαν επιτροπές και έκαναν οι ίδιες έρευνες για το ρόλο της Αμερικής στον υπόλοιπο κόσμο. Εκεί στη διάρκεια ακροαματικών διαδικασιών οι ερευνητές σύγκριναν την Αμερική με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ως προς τη φιλοσοφία και την εξωτερική πολιτική που ασκούσε στις διμερείς σχέσεις με διάφορες χώρες ανά τον κόσμο. Υπάρχουν χώρες ανά τον κόσμο φιλικά προσκείμενες και χώρες που είναι οικονομικά εξαρτημένες. Στις χώρες αυτές η Αμερική δημιουργεί ένα δίκτυο οπαδών, επιβάλλει οικονομικούς όρους των περιφερειακών αυτών κρατών προς το κέντρο και όντας μια στρατιωτική υπερδύναμη πέρα από κάθε αμφισβήτηση, διατηρεί ένα μοναδικό προνόμιο και αυτό είναι να έχει το δικαίωμα να κάνει λάθη χωρίς να έχει συνέπειες.

Στον αντίποδα όμως αυτής της σύγκρισης, θεωρείται προτιμότερο να υπάρχει ένας μικρός και ευέλικτος στρατός που να μπορεί να διεξάγει κάθε είδους πόλεμο, με ευελιξία και ταχύτητα, αντίθετα με τις δυσκίνητες Ρωμαϊκές Λεγεώνες. Η Ρωμαϊκή λατρεία της αρχαίας εποχής θα μπορούσε να ταυτιστεί με τη <<λατρεία>> του Αμερικανικού Συντάγματος που θα μπορούσε να έχει ενοποιητικό ρόλο, κάτι αντίστοιχο δηλαδή με την αρχαία εποχή. Η ιθαγένεια στο Ρωμαϊκό δίκαιο, θα μπορούσε να ταυτιστεί με την δυνατότητα αλλοδαπών να εισέλθουν, να πάρουν την υπηκοότητα και να ανελιχθούν κοινωνικά και επαγγελματικά στο χώρο της Αμερικανικής υπερδύναμης.⁸¹

Οι στρατιωτικές επεμβάσεις της Αμερικής σε άλλες χώρες και η ανάμειξή τους στα εσωτερικά άλλων χωρών σε καιρούς ειρήνης, άρχισε λίγο μετά την δημιουργία της. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα η πολιτική αυτή πέρα από το ότι κατακρίθηκε από πολλούς, απέκτησε όμως και ένθερμους υποστηρικτές. Δεν ήταν

⁸⁰<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>. G.Auernheimer, *DasneuealteRomoderdieUSAalsImperium*, *DasArgument.ZeitschriftfürPhilosophieundSozialwissenschaft*, χ.τ. 2004, σ. 645-654.

⁸¹<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>. E. Krippendorf, *DieamerikanischeStrategie.EntscheidungsprozessundInstrumentariumderamerikanischenAußenpolitik*, χ. τ. 1970, σ. 441.

λίγοι από εκείνη την εποχή που σύγκριναν την Αμερική, και την παραλλήλιζαν με τη Ρώμη της Αρχαίας εποχής. Γερμανοί που είχαν μεταναστεύσει στην Αμερική θεωρούσαν αρθρογραφώντας, αναγκαία την επίθεση της στην Ευρώπη προκειμένου να υπάρξει ένα τέλος στην Τυραννία και να επέλθει μια παγκόσμια Δημοκρατία, που θα διασφαλίζει και θα επιβλέπει μέσω της στρατιωτικής ισχύος της. Πολύς επίσης λόγος, έγινε την ίδια εποχή για την διαπίστωση ενός <<δίκαιου>> που ίσχυε στην Ηπειρωτική Ευρώπη και είχε να κάνει με την ειρηνική συνύπαρξη ίδιας δυναμικής περίπου κρατών και από την άλλη του Αγγλοσαξωνικού τύπου δίκαιου, όπου διάφοροι υψηλής σημασίας λόγοι μπορούν να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία των διαφόρων κρατών. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα πράγματα βέβαια έχουν αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν γιατί πρώτα από όλα έχουν αλλάξει τα γεωγραφικά δεδομένα. Την εποχή της εκστρατείας του Αλέξανδρου (ο οποίος μέσα σε δέκα περίπου χρόνια δημιούργησε την πρώτη ίσως Αυτοκρατορία) και την εποχή του Ελληνιστικού κόσμου και της Ρωμαϊκής περιόδου, Αυτοκρατορία νοούταν ο γνωστός Μεσογειακός κόσμος. Από την άλλη πλευρά τα πράγματα μένουν ίδια σε ότι αφορά την πολιτική και οικονομική ουσία. Οι στόχοι παραμένουν σταθερά οι ίδιοι και η Αμερική μιας και κάνουμε λόγο για αυτή την περίπτωση (χωρίς να είναι η μόνη), δεν θα ήταν διατεθειμένη να δεχθεί επίσημα τον τίτλο της Αυτοκρατορίας. Όπως ήδη αναφέρθηκε αυτό που ίσως θα δεχόταν θα ήταν ο ρόλος του εγγυητή της παγκόσμιας ειρήνης σε ένα κόσμο ελεύθερης αγοράς, ελεύθερων πολιτών και βέβαια φιλελευθερισμού.

Η σύγχρονη ιστορία και ιδιαίτερα μετά το 2000, μας δίδαξε πως οι υπερδυνάμεις για όλα όσα κάνουν θέλουν να έχουν πάντα μια αιτιολογία ή δικαιολογία. Αυτό θα μπορούσε για μια φορά ακόμα να είναι ο εκπολιτιστικός τους ρόλος, θα μπορούσε να είναι η επιβολή της δημοκρατίας σε μια περιοχή στην άλλη άκρη του κόσμου σε σχέση με τη δική της θέση, θα μπορούσε να είναι τα αντίποια σε μια τρομοκρατική επίθεση, θα μπορούσε να είναι η απειλή ενός τρομοκράτη ή ενός κράτους που υποθάλλει ή αποτελεί τρομοκρατική απειλή και πολλά άλλα. Όπως αναφέρθηκε όμως η Αμερική είναι μια περίπτωση. Σήμερα ήρθαν στο προσκήνιο νέες δυνάμεις, πολλές από αυτές μικρές σε έκταση και πληθυσμό που με όπλο την τεχνογνωσία και τεχνολογία πάνω στην πυρηνική ενέργεια αποτελούν ισότιμους ανταγωνιστές της Αμερικής. Στο προσκήνιο ήρθαν επίσης παλιά Κομμουνιστικά καθεστώτα που εξελίχθηκαν στους πιο επιθετικούς καπιταλιστές, καθώς επίσης και

άνθρωποι που από μόνοι τους αποτελούν οικονομική υπερδύναμη. Σίγουρα η τεχνολογία είναι αυτή που θα διαμορφώσει το νέο σκηνικό.^{82 83}

⁸²<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>. Auernheimer, G., Εντεταλμένος διδασκαλίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Erlangen Nürnberg της Γερμανίας. Επιστήμη και Κοινωνία Τεύχος 20/2008, σ. 52-60, διαθέσιμο στο <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/520/5262004:654>.

⁸³<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>. Auernheimer, ό .π., σ. 60.

Επίλογος

Ο Μέγας Αλέξανδρος, χωρίς πιθανά να το επιδίωξε έγινε <<σχολή>> και έμπνευση για τους επόμενους ηγέτες σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του κόσμου. Οι πιο πολλοί μελετητές τον θεωρούν ιδιοφυΐα στους τομείς της πολιτικής, του στρατού και της οικονομίας, άσχετα αν αξιολογούν θετικά ή αρνητικά τη δράση του. Το ότι ξεκίνησε από τη Μακεδονία και κατέκτησε την Ασία μαρτυρά αν μη τι άλλο, ότι είχε πρακτικό μυαλό και ξεκάθαρο στόχο. Η προσήλωση στο στόχο αυτό ήταν κατά τη δική μου εκτίμηση τουλάχιστον, ο κύριος λόγος της επιτυχίας του. Είχε πιστέψει ότι αυτός ο στόχος ήταν εφικτός και είχε κατασταλάξει εξ αρχής στον τρόπο με τον οποίο θα δρούσε, για αυτό και δεν έχασε καμία μάχη έως το τέλος της ζωής του. Δεν ξέρω αν ένας άνθρωπος που μεταξύ των άλλων έχει χαρακτηριστεί παρανοϊκός, θα μπορούσε μέσα στην παράνοιά του να έχει ένα τόσο πολυδιάστατο έργο. Πέρα από τις μάχες απέναντι σε έναν υπολογίσιμο εχθρό, κάνουμε λόγο για έναν στρατηγό που σε παράλληλο χρόνο ανασυγκροτεί όλες τις υπάρχουσες κατακτημένες πόλεις, δημιουργεί πληθώρα από νέες, κάνει πρωτοποριακές τομές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και δίνει λύσεις σε άπειρα προβλήματα πολιτικής, που ανακύπτουν είτε εκ των έσω δηλαδή τους Μακεδόνες, είτε με τους υποτελείς από ένα σημείο και μετά Πέρσες.

Πολύς λόγος έχει γίνει για το αν ήταν ένας σκληρός και αδίστακτος στρατηγός. Πολλές πηγές μαρτυρούν πως πράγματι ήταν και πιστεύω πως δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά για λόγους που όλοι αντιλαμβανόμαστε. Αφιέρωσε τη ζωή του στην επίτευξη του στόχου του μαχόμενος σύμφωνα με επίσης πολλές πηγές στην πρώτη γραμμή. Δεν θα έδειχνε κανένα έλεος σε οποιονδήποτε έκρινε ότι αποτελούσε εμπόδιο στο όραμά του, είτε ήταν μεμονωμένα άτομα ή ολόκληρες πόλεις ή άνθρωποι του κύκλου του κι αν μην έχουμε πολλές αμφιβολίες σχετικά με αυτό. Εκεί όμως που φαίνεται πως ο Αλέξανδρος διαφοροποιεί σε σχέση με την εποχή του, είναι πως καταφεύγει στη βία σαν έσχατη λύση και δεν είναι για αυτόν αυτοσκοπός. Πίστεψε ίσως περισσότερο από άλλους ηγέτες ότι το σπαθί δεν δίνει τη λύση σε όλα. Πίστεψε στην αξία της συμμαχίας, όχι όμως με την έννοια της λυκοφιλίας που ήταν η συνηθισμένη πρακτική έως τότε, αλλά με μια νέα οπτική. Στα πλαίσια της πρακτικής σκέψης του αντιλήφθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άλλους πως ακόμη και αν κατακτήσεις ένα Λαό, πολύ πιο δύσκολο είναι να διατηρήσεις την κατάκτησή σου με όπλο το φόβο και τον καταναγκασμό. Καθώς

προέλαυσε στο εσωτερικό της Ασίας, φάνηκε πως δεν είχε άλλη επιλογή από το να φερθεί με πολιτική και διπλωματία. Από ένα σημείο και έπειτα εξάλλου δεν μπορούσε να στηριχθεί αποκλειστικά και μόνο στους Μακεδόνες για να περιφρουρήσει και να διοικήσει τις αχανείς κατακτημένες περιοχές.

Θεωρώ λοιπόν πως πιο κοντά στην ιστορική αλήθεια βρίσκονται οι μελετητές που βλέπουν στο πρόσωπο του Αλέξανδρου έναν ρεαλιστή πολιτικό που επιλέγει τις δράσεις και τους συμμάχους του με κριτήριο το αν εξυπηρετούν η όχι την επίτευξη των στόχων του. Δεν τον απασχολεί η εθνικότητα των συνεργατών του και εδώ μπορούμε να εντοπίσουμε άλλο ένα σημείο που ο Μέγας Αλέξανδρος κάνει όπως λέμε τη διαφορά. Ανεξάρτητα από το αν ή όχι ήταν ο ίδιος ενάρτεος, ήθελε οπωσδήποτε, να έχει ενάρτεους συνεργάτες στον κύκλο του και δεν υπήρχε καμία παρέκκλιση ως προς αυτό. Σκεπτόμενος έξυπνα και όχι πονηρά κατανόησε (ως ένα σημείο και λόγω της παιδείας του), πως η αρετή είναι το μόνο όχημα που οδηγεί στην επίτευξη μεγάλων στόχων. Έχοντας αίσθημα αυτοσυντήρησης δεν υπονόμεισε ο ίδιος τους στόχους του στηριζόμενος σε ανθρώπους που μπορεί να είχαν τόλμη, θάρρος, εξυπνάδα αλλά όχι αρετή. Ο κίνδυνος εάν επένδυε σε τέτοιες συμμαχίες θα ήταν πολύ πιο μεγάλος από ότι το κέρδος. Αντίθετα οι ενάρτεοι άνθρωποι πολύ δύσκολα θα τον πρόδιδαν. Σύμφωνα με πολλές πηγές ο Αλέξανδρος ήταν ο ίδιος ενάρτεος και ήθελε να έχει ενάρτεους ανθρώπους δίπλα του. Το αν ήταν ενάρτεος λόγω χαρακτήρα η φοβόταν πως όποιος άλλος δρόμος θα οδηγούσε στην αποτυχία των μεγαλόπνοων σχεδίων του, δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Πληθώρα ιστορικών πηγών πάντως κάνουν εκτενή λόγο για την αξία την οποία απέδιδε στην αρετή. Περιττό βέβαια είναι να πούμε το πώς αντιμετώπισε τους συκοφάντες και όσους θεώρησε ότι τον πρόδωσαν ή στόχευαν να συνωμοτήσουν εναντίον του.

Ο Μέγας Αλέξανδρος σύμφωνα με τις πηγές πολεμούσε στην πρώτη γραμμή της μάχης. Στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία οι στρατηγοί δεν ακολούθησαν αυτό το παράδειγμα. Ένας από τους λόγους που ήταν αήττητος πέρα από το σωστό σχεδιασμό κάθε εκστρατείας του, ήταν το ότι με τη στάση του αυτή ενέπνευσε τους στρατιώτες και τους αξιωματικούς του, δίνοντάς τους ένα παραπάνω λόγο να πολεμήσουν με όλη τους τη δύναμη. Το να πολεμήσεις βέβαια στην πρώτη γραμμή έχοντας ίσες πιθανότητες με τους συμπολεμιστές σου να πεθάνεις, απαιτεί αρετή και ανδρεία. Εδώ ο Μέγας Αλέξανδρος διαφέρει από τους περισσότερους ηγέτες που ακολούθησαν μετά από αυτόν και είναι ένας από τους λόγους που μιλάμε σήμερα εμείς για μετά τη δράση του δύο χιλιάδες χρόνια. Μετά από δυο χιλιάδες χρόνια θα μιλάνε πάλι ίσως

για τον Αχιλλέα και το Μέγα Αλέξανδρο, γιατί ήταν σύμφωνα με τις πηγές πάνω από όλα πολεμιστές και έπειτα ηγέτες. Όσα και αν πέτυχε όμως όσο ζούσε, η αθανασία, που παραφράζοντας τον Ν. Γκάτσο αγάπησαν βασιλιάδες και ποιητές αλλά δεν τους χάρισε ποτέ ένα κομμάτι δυόσμο, ο Αλέξανδρος ήξερε πως κερδίζεται με τα έργα που αφήνει κανείς πίσω σου για να τα δουν οι γενιές που θα ακολουθήσουν. Η πέτρα και το μάρμαρο είναι αυτά που αντέχουν πιο πολύ στο χρόνο, και όλη η Ασία είναι γεμάτη από πόλεις (κάποιες με το όνομά του), έργα και μνημεία που φρόντισε να κατασκευαστούν στις μέρες του, μαρτυρώντας τόσα χρόνια μετά, ένα μοναδικό πολιτισμικό πάντρεμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Αυτό είναι κατά τη γνώμη μου απλή και πρακτική σκέψη και το παράδειγμά του προσπάθησαν να ακολουθήσουν και άλλοι πολλοί, κυρίως από το χώρο των επιχειρήσεων.

Πολλοί νέοι άνθρωποι σήμερα έχουν ακούσει τα ονόματα του Ωνάση και του Νιάρχου, από τα ιδρύματα που άφησαν πίσω τους, χωρίς όμως να γνωρίζουν την επιχειρηματική τους πορεία η οποία ξεχάστηκε πολύ σύντομα μετά το θάνατό τους. Ειδικά στην περίπτωση του Ωνάση αν ψάξει κάποιος, θα διαπιστώσει πως και αυτός έτυχε να έχει μια αξιόλογη παιδεία, όμως λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής, βρέθηκε μετανάστης στην Αργεντινή. Ξεκίνησε την επιχειρηματική του δράση πρακτικά από το μηδέν, όμως με τις κατάλληλες ιδέες, στρατηγικές, σχέσεις, γάμους, πολιτικές φιλίες και πολλά άλλα, κατάφερε να γίνει παγκόσμια γνωστός και να ξεχωρίσει ανάμεσα σε πολλούς άλλους επιχειρηματίες της εποχής του. Ένας από τους λόγους που ξεχώρισε, ήταν πως όλα τα χρήματα που είχε, δεν τον εμπόδισαν (σε αντίθεση με άλλους) να έχει ανθρώπινη και προσιτή πλευρά. Ένα από τα παιδιά του συμπτωματικά ή όχι δεν μπορούμε να ξέρουμε, είχε ονομαστεί Αλέξανδρος.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Αδημοσίευτες Πηγές

Κοτσώρη Ι.Σ.: Μπορούν οι εκστρατείες του Αλεξάνδρου να διδάξουν πολλά τους πολιτικούς ηγέτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου; Η αξία της ιστορίας., Πανεπιστημιακές σημειώσεις (powerpoint).

2. Δημοσιευμένες Πηγές

Δεληγιαννάκης Γ., Η εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη σύγχρονη ιστοριογραφία, Λευκωσία 2009, Κριτικός αναγνώστης: Δρ. Ηλίας Κουλακιώτης.

Καραμανωλάκης Β., Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης στην Ελλάδα (19ος-20όςαιώνας) .

Καψομάνης Θ., Η Εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη Νεοελληνική Βιβλιογραφία (19ος – 20ος αιώνας) Α. Ιστορικά Έργα Β. Λογοτεχνικά Κείμενα, Ιστορικά Εγχειρίδια, Βιβλία Γνώσεων, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας –Αρχαιολογίας, Τομέας Αρχαίας Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 2004, ηλεκτρονικό βιβλίο σε μορφή pdf από τη διεύθυνση www.didaktorika.gr.

Κουτελέκος Δ., Από την πολεμική στρατηγική στην επιχειρησιακή πολιτική: Εφαρμογές και παραδείγματα. Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική., Πειραιάς 2014.

Σκλαβενίτης Τ., λήμμα Π.24 - αναφορά για την έκδοση του Διονυσίου Πύρρου, στο συλλογικό τόμο «Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ευρωπαϊκή Τέχνη», επιμέλεια Νίκος Χατζηνικολάου, έκδοση Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ευρώπης «Θεσσαλονίκη 1997» και Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, 1997.

3. Περιοδικά

Γκράτζιου Ό., Το μονόφυλλο του Ρήγα του 1797, άρθρο στο περιοδικό Μνήμων, τόμος όγδοος, Αθήνα 1980 -1982.

Στρατιωτική Επιθεώρηση Νοε- Δεκ. 2009. Τεύχος 5.

Στρατιωτική Επιθεώρηση. – Οκτ. 2009. Τεύχος 6.

Auernheime G, Εντεταλμένος διδασκαλίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου ErlangenNürnberg της Γερμανίας.Επιστήμη και Κοινωνία Τεύχος 20/2008, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/520/526>.

4. Διαδικτυακές Πηγές

Κωστόπουλου Δ. Τα οικονομικά του Μεγάλου Αλεξάνδρου Διάλεξη με τίτλο «Τα οικονομικά του Μεγάλου Αλεξάνδρου» του Εφέτη Διοικητικής Δικαιοσύνης Δημήτριου Κωστόπουλου, στο πλαίσιο διάλεξης, με τίτλο «Τα οικονομικά του Μεγάλου Αλεξάνδρου», που διοργάνωσε το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο (Αντιδημαρχία Πολιτισμού και Τουρισμού Θεσσαλονίκης), <http://www.kathimerini.gr/20792/article/politismos/arxeio-politismoy/ta-oikonomika-toymegaloy-ale3androy> - Πηγή: ΑΜΠΕ.

Μέγας Αλέξανδρος: Οι πρώτες πηγές - Τα αποσπάσματα των αρχαίων ιστορικών " (Ηρκος και Στάντης Αποστολίδης) από τον Στάντη Ρ. Αποστολίδη το Πατάρι του Gutenberg στις 18 Μαΐου 2019 στην ιστοσελίδα του tube διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=Wdk1f_Ja0gc

Μηνάογλου Χ., Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και ο Μεγαλέξανδρος, εισήγηση – άρθρο στο διαδικτυακό συνέδριο «Ρήγας Φερραίος –Ιωάννης Καποδίστριας –Φραντσίσκο ντε Μιράντα», Γενάρης 2013, (πρακτικά Μάρτιος 2013), www.academy.edu.gr.

Νιφορόπουλος Κ., Στην Εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου : Φορολογία & Λαφυραγωγία - Κρατικές Δαπάνες (Μισθοί, Bonus, Κοινωνική Πρόνοια, κ.λπ) – Ο Άρπαλος - Η «Παγκοσμιοποίηση» – Η τέχνη του «Διοικείν», 16/6/18, <https://www.taxheaven.gr/news/41039/sthn-epoxh-toy-megaloy-alexandroy-forologia->

kai-lafyragwgia-kratikes-dapanes-misooi-bonus-koinwnikh-pronoia-klp-o-arpalos-h-pagkosmiopoihsh-h-texnh-toy-dioikein?output=printer.

Πύρρος 1846: Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Πύρρος, Βίος πράξεις και κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Μακεδόνα, Αθήνα, 1846, σε ψηφιακή μορφή από τον ιστότοπο: <http://anemi.lib.uoc.gr/> (18.10.2014).

Eclass.uoa.gr. Πηγή υποκεφαλαίου: Β. Καραμανωλάκης Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης στην Ελλάδα (19ος-20όςαιώνας) Πανεπιστημιακές σημειώσεις διαθέσιμο στο: C:\Users\john\AppData\Roaming\Microsoft\Word\Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης στην Ελλάδα (19ος ...20ος αιώνας: <https://eclass.uoa.gr/simeioseisistoriografia>)http://autochthoneseilhnas.blogspot.com/2014/06/blog-post_12.html.

<https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6624/Koutelekos.pdf?isAllowed=y&sequence=2>.

http://eleysisellinwn.gr/el/articles/istoria/megaloi_ellines/to_oikoumeniko_orama_tou_m_alexandrou.html.

<https://ellhnikhkosmokratoria.com/component/content/article/2-uncategorised/95-%CE%BF-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9.html?Itemid=109I>.

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/520>.

<https://el.wikipedia.org/wiki?curid=5848>.

https://enimerosipeloponnissou.blogspot.com/2014/03/blog-post_29.html.

<https://enromiosini.gr>.<https://www.haf.gr/wp-content/uploads/imported/images/kzEv6co2.jpg>.

<http://ifp-08.ifp.uiuc.edu/public/wikipedia/el/20150305.txt>.

https://pagosmiaeglhmata.blogspot.com/2019_09_16_archive.html.

<https://www.taxheaven.gr/news/41039/sthn-epoch-toy-megaloy-alexandroy-forologia-kai-lafyragwgia-kratikes-dapanes-misooi-bonus-koinwnikh-pronoia-klp-o-arpalos-h-pagkosmiopoihsh-h-texnh-toy-dioikein?output=printer>.

B. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Άρριανού, Αλεξάνδρου Ανάβασις, Έξάντας, 1992.

Δημίτσας Μ., Επίτομος Ιστορία της Μακεδονίας από των Αρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι της Τουρκοκρατίας, Τυπογραφείο «Ο Παλαμήδης», Αθήνα 1879.

Εγχειρίδιον της Γενικής Ιστορίας, Αθήνα 1849.

Κουγιουμτζόγλου Δ., ο Μέγας Αλέξανδρος του Ελληνισμού. Αρχαιότητα Βυζάντιο και Σύγχρονη ιστορία, Καβάλα 2016.

Μαλκίδης Θ. (Επιμέλεια), Μέγας Αλέξανδρος. Ο Βασιλεύς των Ελλήνων Ενωμένη Ρωμηωσίη 2013 Μάρτης Ν., «Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας», Αθήνα 1992.

Μέγας Αλέξανδρος. Ο Βασιλεύς των Ελλήνων, Επιμέλεια Θεοφάνης Μαλκίδης, Ενωμένη Ρωμηωσίη 2013.

Μπρίνια Β., Management & Συναισθηματική Νοημοσύνη, Αθήνα 2009.

Παπαρηγόπουλος Κ. 1958: Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, Επίτομος Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ευθύνοπτη απόδοση του έργου του Παπαρηγόπουλου με προσθήκες του Αποστόλου Β. Δασκαλάκη, Αθήνα 1958.

Παπαρηγόπουλος Κ., «Λόγος του εν Κωνσταντινουπόλεως υπρέσβεως της Αγγλίας Σερ Ερρίκου Βούλουερ , υπό την ιστορικήν έποψιν εξεταζόμενος», Αθήνα 1959.

Πλούταρχος : «Ηθικά. Περί της Αλεξάνδρου Τύχης ή Αρετής», Αθήνα 1999.

Πλούταρχος: «Βίοι παράλληλοι. Αλέξανδρος-Καίσαρ», Αθήνα 1932.

Πλουτάρχου, Αλέξανδρος, Αθήνα 1999, 30. 10-11.

Πύρρος 1846: Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Πύρρος, Βίος πράξεις και κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου του Μακεδόνα, Αθήνα, 1846, σε ψηφιακή μορφή από τον ιστότοπο: <http://anemi.lib.uoc.gr/> (18.10.2014).

Χρήστου Θ., Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947), Αθήνα 1999.

Χρήστου Θ., Τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι διεθνείς συνθήκες (1830-1947), Αθήνα 1999.

Χρήστου Θ., Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941), Αθήνα 2001.

Bose P., Η τέχνη της στρατηγικής, Αθήνα, 2004.

Bosworth A.B., Κατακτήσεις και αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Αθήνα 1998.

Briant P., Μέγας Αλέξανδρος, σειρά Que sais-je? Τι γνωρίζω;, Αθήνα 2007.

Droysen J.G., Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τ. 2, Αθήνα 1993.

Fuller J., Η ιδιοφυής στρατηγική του Μέγα Αλέξανδρου, Αθήνα 2004.

Mossé C., Αλέξανδρος. Το πεπρωμένο ενός μύθου, Αθήνα 2004.

Peter Green , Αλέξανδρος ο Μακεδόνας, Ό μέγας στρατηλάτης της ιστορίας π.Χ., μετάφραση Μιχάλης Δελέγκος, Αθήνα 2008.

Rice E.E., Αλέξανδρος ο Μέγας, Αθήνα, 2003.

Ξενόγλωσση

Alexander The Great's Art of Strategy The Timeless Lessons of History's Greatest Empire Builder by Partha, 2003.

Athenaeus. The Deipnosophists, 1927. 1.

Auernheimer G., 'Das neue alte Rom oder die USA als Imperium', Das Argument. Zeitschrift für Philosophie und Sozialwissenschaften, 2004.

Badian E, "Alexander the Great and the unity of Mankind," *Historia* 7, 1958.

Bosworth, "Alexander and the Iranians," 1980.

Bender P., *Weltmacht Amerika. Das neue Rom*, Stuttgart: Klett-Cotta, 2003.

Cary, *A history of the Greek world from 323 B.C. to 146.*, London 1932.

Churchill w., *The Second World War*, London 1949.

Diner D., *Das Prinzip Amerika* 'σε Speck, U. & Sznajder, N. (επιμ.), *Empire Amerika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: Deutsche Verlags-Anstalt.

Engels W.D. *Alexander the Great and the logistics of the Macedonian army*. 1978.

Hirsch J., 'Was bedeutet Imperialismus heute?', *Das Argument. Zeitschrift für Philosophie und Sozialwissenschaft*,

Köbler R., 'Imperialismus und Globalisierung. Anmerkungen zu zwei Theoriekomplexen', *Prokla. Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft*, 133, 4.

Krippendorf E., *Die amerikanische Strategie. Entscheidungsprozeß und Instrumentarium der amerikanischen Außenpolitik*, Frankfurt: Campus., 1970.

L Panitch. & Gindin, S. (2004). *Globaler Kapitalismus und amerikanisches Imperium*. Hamburg: VSA Verlag (πρωτότυπο: 'Global Capitalism and American Empire' σε Panitch L. & Leys C. (eds). *The New Imperial Challenge*. Socialist Register 2004, 2003.

Llntzky R., *Russian World Ambitions and World Peace*, 1953.

Münkler H., *Das Prinzip Empire* 'σε Speck, U. & Sznajder, N. (επιμ.), *Empire Amerika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*, München: Deutsche Verlags-Anstalt 2003.

Münkler H., *Imperien. Die Logik der Weltherrschaft - vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*, Berlin 2005, : Rowohlt.

Schachermeyer F., Alexander der Grosse. Das Problem seiner Persönlichkeit und seines Wirkens, Βιέννη, 1973· W.W. Tarn, Alexander the Great, τ. 2: I. Narrative· II. Sources and Studies, 1948.

Wheeler B., Alexander the Great, τ. 1, 1900.

Περίληψη

Ο Μέγας Αλέξανδρος υπήρξε αήττητος. Η ασύλληπτη για τα μέτρα της εποχής δύναμη που με τον καιρό αποκτούσε, δεν τον εμπόδισε να μείνει πρακτικός και εύστοχος στις πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές επιλογές του μέχρι τέλους. Συγκρίνοντας τις πολιτικές και πολεμικές στρατηγικές των ηγετών του Β.Π.Π. με αυτές του Μέγα Αλέξανδρου, θα εντοπίσουμε ίσως πολλές διαφορές και ιδιαίτερα από την πλευρά των Κεντρικών Δυνάμεων. Κάνοντας αυτή τη σύγκριση, θα έχουμε ένα παραπάνω λόγο να υποθέσουμε, πως όσοι καθόρισαν την πορεία και την έκβαση αυτού του Πολέμου, θα μπορούσαν να διδαχθούν πολλά από την πορεία του Μεγάλου Αλέξανδρου.